

DECIZIA Nr.80
din 16 februarie 2014

asupra propunerii legislative privind revizuirea Constituției României

Publicată în Monitorul Oficial nr.246 din 07.04.2014

Augustin Zegrean	— președinte
Valer Dorneanu	— judecător
Toni Greblă	— judecător
Petre Lăzăroiu	— judecător
Mircea Ștefan Minea	— judecător
Daniel Marius Morar	— judecător
Mona-Maria Pivniceru	— judecător
Puskás Valentin Zoltán	— judecător
Tudorel Toader	— judecător
Marieta Safta	— prim-magistrat-asistent
Mihaela Senia Costinescu	— magistrat-asistent-șef
Benke Károly	— magistrat-asistent-șef
Valentina Bărbăteanu	— magistrat-asistent
Daniela Ramona Marițiu	— magistrat-asistent

1. Pe rol se află examinarea din oficiu a propunerii legislative de revizuire a Constituției României, cauză ce formează obiectul Dosarului nr.95A/2014 al Curții Constituționale.

2. Propunerea legislativă de revizuire a Constituției, semnată de un număr de 108 senatori și un număr de 236 de deputați, a fost transmisă de președintele Senatului prin Adresa nr.191 din 7 februarie 2014, înregistrată la Curtea Constituțională cu nr. 520 din 7 februarie 2014.

3. Senatorii semnatori ai propunerii legislative de revizuire a Constituției sunt următorii: 56 senatori aparținând Grupului parlamentar al Partidului Social Democrat — Ilie Sârbu, Ecaterina Andronescu, Viorel Arcaș, Nicolae Bădălău, Leonardo Badea, Trifon Belacurencu, Neculai Bereanu, Florian-Dorel Bodog, Octavian-Liviu Bumbu, Ionel-Daniel Butunoi, Valentin-Gigel Calcan, Ioan Chelaru, Viorel Chiriac, Laurențiu-Florian Coca, Florin Constantinescu, Alexandru Cordoș, Gabriela Crețu, Cătălin Croitoru, Ovidiu-Liviu Donțu, Damian Drăghici, Cristian-Sorin Dumitrescu, Aurel Duruț, Doina-Elena Federovici, Mihai-Viorel Fifor, Petru Filip, Gabriela Firea, Petru-Alexandru Frătean, Mircea-Dan Geană, Toni Greblă, Sorin-Constantin Lazăr, Alexandru Mazăre, Petru-Șerban Mihăilescu, Augustin-Constantin Mitu, Victor Mocanu, Nicolae Moga, Nicolae Mohanu, Gabriel Mutu, Șerban Nicolae, Vasile-Cosmin Nicula, Ștefan-Radu Oprea, Marian Pavel, Gheorghe Pop, Liviu-Marian Pop, Florian Popa, Ion Rotaru, Gheorghe Saghian, Daniel Savu, Georgică Severin, Doina Silistru, Timotei Stuparu, Matei Suciu, Constantin Tămagă, Dan Tătaru, Ion Toma, Darius-Bogdan Vâlcov, Șerban-Constantin Valeca; 44 senatori aparținând Grupului parlamentar al Partidului Național Liberal — George-Crin-Laurențiu Antonescu, Teodor Atanasiu, Daniel-Constantin Barbu, Cătălin Boboc, Cristian-Petru Bodea, Valeriu-Victor Boeriu, Marin Burlea, Tudor-Alexandru Chiuariu, Victor Ciorbea, Marin-Adrănel Cotescu, Ioan Cristina, Ioan Deneș, Dorin-Mircea Dobra, Corneliu Dobrițoiu, Iulian Dumitrescu, Petru Ehegartner, Sebastian Grapă, Viorel Grigoraș, Puiu Hașotti, Lucian Iliescu, Sorin Ilieșiu, Dragoș Luchian, Ion Luchian, Mora Ákos-Daniel, Octavian Motoc, Nicolae Nasta, Nicolae Neagu, Marius Neculoiu, Marius-Petre Nicoară, Remus-Daniel Nițu, Marius-Lucian Obreja, Mario-Ovidiu Oprea, Liviu-Titus Pașca, Dorin Păran, Ion Popa, Mihaela Popa, Dumitru-Dian Popescu, Iosif Secășan, Nelu Tătaru, Ștefan-Liviu Tomoiagă, Doina-Anca Tudor, Nazare-Eugen Țapu, Varujan Vosganian și Ionuț-Elie Zisu; 8 senatori aparținând Grupului parlamentar al Partidului Conservator — Vasile Nistor, Cristian-Dănuț Mihai, Eugen Durbacă, Dumitru Pelican, Mihai Neagu, Mircea-Marius Banias, Cristiana-Irina Anghel și Mihai Niță.

4. Deputații semnatori ai propunerii de revizuire sunt următorii: 105 deputați aparținând Grupului parlamentar al Partidului Social Democrat: Victor-Viorel Ponta, Nicolae-Liviu Dragnea, Valeriu-Ștefan Zgonea, Marian Neacșu, Florin Iordache, Nicolae-Ciprian Nica, Gabriela-Maria Podașcă, Sorin Constantin Stragea, Manuela Mitrea, Marian Ghiveciu, Florin-

Costin Pâslaru, Lucreția Roșca, Ana Birchall, Petru Gabriel Vlase, Mihai-Răzvan Sturzu, Emil Niță, Constantin Rădulescu, Cătălin Marian Rădulescu, Neculai Rățoi, Vasile Mocanu, Ion Stan, Aurel Vlădoiu, Anghel Stanciu, Gheorghe Dănuț Bogdan, Dorel Covaci, Vasile-Daniel Suciu, Mircea-Titus Dobre, Eduard-Stelian Martin, Carmen Ileana Moldovan, Simona Bucura-Oprescu, Tamara-Dorina Ciofu, Ion Eparu, Valeriu-Andrei Steriu, Alexandru Stănescu, Virgil Delureanu, Constantin-Stelian-Emil Moț, Ioan Munteanu, Iuliu Nosa, Marian Enache, Gheorghe Emacu, Ion Răducanu, Cornel Itu, Mihai Tudose, Ninel Peia, Gavril Mîrza, Ioan Stan, Eugen Bejinariu, Daniel Florea, Cornel Cristian Resmeriță, Ioan Sorin Roman, Elena Cătălina Ștefănescu, Vlad-Alexandru Cosma, Angel Tîlvăr, Ionuț-Cristian Săvoiu, Ioan Vulpescu, Mihăiță Găină, Ion Ochi, Vasile Popeangă, Mihai Weber, Scarlat Iriza, Petru Andea, Sorin Mihai Grindeanu, Gheorghe Ciobanu, Horia Grama, Iulian Iancu, Laurențiu Nistor, Vasile-Gheorghe Gliga, Corneliu-Florin Buicu, Ioan Dîrzu, Ion Călin, Sonia-Maria Drăghici, Viorel Marian Dragomir, Vasile Bleotu, Violeta Tudorie, Camelia Khraibani, Ionel Arsene, Marian Avram, Neviser Zaharcu, Ovidiu Cristian Iane, Florian Nicolae, Andrei Dolineaschi, Cristina Nichita, Ioan Axente, Andrei-Valentin Sava, Gheorghe Frățiciu, Gheorghe Roman, Sorin Avram Iacoban, Mădălin-Ștefan Voicu, Adrian-Alin Petrache, Flavius-Luigi Măduța, Dorel-Gheorghe Căprar, Constantin Mazilu, Adrian Mocanu, Iulian-Claudiu Manda, Zisu Stanciu, Dan Ciocan, Cătălin Tiuch, Rodin Traicu, Cristina Ileana Dumitrache, Eugen Nicolicea, Mircea Dușa, Constantin Niță, Ion-Marcel Ciolacu, Radu Babuș și Mircea Gheorghe Drăghici; 98 deputați aparținând Grupului parlamentar al Partidului Național Liberal: Costel Alexe, Florin-Alexandru Alexe, Marin Almăjanu, Gabriel Andronache, Marin Anton, Roxana-Florentina Anușca, Ștefan-Alexandru Băișanu, Vasile Berci, Dan Bordeianu, Octavian Bot, Daniel-Stamate Budurescu, Cristian Buican, Mihăiță Calimente, Florică Ică Calotă, Steluța-Gustica Cătănicu, Mircea-Vasile Cazan, Florica Cherecheș, Ioan-Cristian Chirteș, Daniel Chițoiu, Lucian-Manuel Ciubotaru, Florin Ciurariu, Erland Cocei, Gheorghe Costin, Corneliu-Mugurel Cozmanciuc, Grigore Crăciunescu, Horia Cristian, Ion Cupă, Ioan Cupșa, Anton Doboș, Victor-Paul Dobre, Traian Dobrinescu, Mircea Dolha, Nechita-Stelian Dolha, Mihai Aurel Donțu, Gheorghe Dragomir, Paul Dumbrăvanu, Constantin-Cosmin Enea, Relu Fenechiu, Constantin Galan, GrațIELA-Leocadia Gavrilescu, Andrei-Dominic Gereea, Dumitru-Verginel Gireadă, Alina-Ștefania Gorghiu, Virgil Guran, Eleonora-Carmen Hărău, Eduard-Raul Hellvig, Titi Holban, Vasile Horga, Daniel Iane, Raluca-Cristina Ispir, Mihai Lupu, Victor-Gheorghe Manea, Viorica Marcu, Răzvan Horia Mironescu, Dan-Ștefan Motreanu, Romeo-Florin Nicoară, Alexandri Nicolae, Gheorghe-Eugen Nicolăescu, Theodor-Cătălin Nicolescu, Aurel Niculae, Gheorghe-Vlad Nistor, Ludovic Orban, Nechita-Adrian Oros, Ionel Palăr, Viorel Palașcă, Dumitru Pardău, Ion Pârgaru, Cristina-Ancuța Pocora, Octavian Marius Popa, Călin Potor, Petre Roman, Mircea Roșca, Nini Săpunaru, George Scarlat, Adrian-George Scutaru, Ovidiu-Ioan Silaghi, Dan-Coriolan Simedru, Costel Șoptică, Gigel-Sorinel Știrbu, Mihai Stănișoară, Ionuț Marian Stroe, Radu Stroe, Raluca Surdu, Iulian-Radu Surugiu, Gheorghe-Mirel Taloș, Ioan Tămăian, Sorin Teju, Ioan Viorel Teodorescu, Hubert Petru Ștefan Thuma, Laurențiu Roșca Țigăeru, Radu-Bogdan Țîmpău, Dan-Laurențiu Tocuț, Elena-Ramona Uioreanu, Dorinel Ursărescu, Vasile Varga, Mihai-Alexandru Voicu, Daniel-Cătălin Zamfir și Radu Zlati; 17 deputați aparținând Grupului parlamentar al Partidului Conservator: Liviu-Bogdan Ciucă, Ioan Moldovan, Damian Florea, Constantin Avram, Cezar Cioată, Gheorghe Coman, Daniel Constantin, Ion Diniță, Vasile-Cătălin Drăgușanu, Georgică Dumitru, Maria Grapini, Aurelian Ionescu, Vicențiu Mircea Irimie, Cornelia Negruț, Ovidiu Alexandru Raețchi, Răzvan Rotaru și Claudiu Andrei Tănăsescu; 16 deputați aparținând Grupului parlamentar al minorităților naționale: Varujan Pambuccian, Varol Amet, Gheorghe Firczak, Ovidiu Victor Ganț, Giureci Slobodan Ghera, Slavomir Gvozdenovici, Iusein Ibram, Miron Ignat, Ghervazen Longher, Oana Manolescu, Adrian-Miroslav Merka, Niculae Mircovici, Ionel Stancu, Aurel Vainer, Dragoș-Gabriel Zisopol și Ion Marocico.

5. Propunerea legislativă de revizuire a Constituției are următoarea redactare:

„**Articol unic.** — Constituția României, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.767 din 31 octombrie 2003, se modifică și se completează după cum urmează:

1. **La articolul 1, după alineatul (1) se introduce un alineat nou, alineatul (1¹), cu următorul cuprins:**

„(1¹) România recunoaște rolul istoric în constituirea și modernizarea statului român al Bisericii Ortodoxe și al celorlalte culte religioase recunoscute de lege, al Casei Regale și al minorităților naționale.”

2. La articolul 2, după alineatul (2) se introduce un alineat nou, alineatul (2¹), cu următorul cuprins:

„(2¹) Demnitatea umană este sursa tuturor drepturilor și libertăților fundamentale și este inviolabilă. Toate formele de autoritate publică trebuie să respecte și să protejeze demnitatea umană.”

3. Alineatul (3) al articolului 3 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(3) Teritoriul este organizat, sub aspect administrativ, în comune, orașe, județe și regiuni. În condițiile legii, unele orașe sunt declarate municipii.”

4. După alineatul (3) se introduce un alineat nou, alineatul (3¹), cu următorul cuprins:

„(3¹) Prin lege organică se pot recunoaște zone tradiționale ca subdiviziuni administrative ale regiunilor.”

5. La articolul 4, alineatul (2) se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi. Orice discriminare bazată pe sex, culoare, origine etnică sau socială, trăsătură genetică, limbă, credință ori religie, opinii politice sau de altă natură, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere, dizabilități, vârstă sau pe orice altă situație este interzisă.”

6. La articolul 6, după alineatul (1) se introduce un alineat nou, alineatul (1¹), cu următorul cuprins:

„(1¹) Reprezentanții legali ai minorităților naționale pot înființa, potrivit statutului minorităților naționale adoptat prin lege, organe proprii de decizie și executive, cu competențe privind dreptul la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor.”

7. La articolul 6, după alineatul (2) se introduce un alineat nou, alineatul (2¹), cu următorul cuprins:

„(2¹) Deciziile autorităților publice centrale și locale cu privire la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase se iau după consultarea organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale.”

8. Articolul 7 se modifică și va avea următorul cuprins:

„Statul sprijină întărirea legăturilor cu românii din afara frontierelor țării și acționează pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea liberă a identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase, cu respectarea legislației statului ai cărui cetățeni sunt sau în care aceștia se află, precum și a dreptului internațional.”

9. Articolul 10 se modifică și se completează și va avea următorul cuprins:

„(1) România întreține și dezvoltă relații pașnice cu toate statele și, în acest cadru, relații de bună vecinătate, precum și cu celelalte subiecte de drept internațional și acționează în politica sa externă pentru realizarea interesului național, pe baza respectului reciproc și în conformitate cu principiile, cu tratatele internaționale la care este parte și cu celelalte norme general admise ale dreptului internațional.

(2) România este stat membru al Uniunii Europene.”

10. Alineatul (1) al articolului 12 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Drapelul României este tricolor, având pe fondul galben stema țării; culorile sunt așezate vertical, în ordinea următoare, începând de la lance: albastru, galben, roșu.”

11. La articolul 12, după alineatul (4) se introduce un alineat nou, alineatul (4¹), cu următorul cuprins:

„(4¹) Minoritățile naționale pot folosi în mod liber, în spațiu public și privat, propriile simboluri care reprezintă identitatea lor etnică, culturală, lingvistică și religioasă.”

12. Alineatul (1) al articolului 15 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Cetățenii români se nasc și trăiesc liberi, se bucură de drepturile și libertățile garantate și stabilite prin Constituție și alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.”

13. Alineatul (4) al articolului 16 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(4) Cetățenii Uniunii Europene care îndeplinesc cerințele legii organice au dreptul de a alege și de a fi aleși în autoritățile administrației publice locale.”

14. Alineatele (3) și (4) ale articolului 21 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen optim și previzibil.

(4) Jurisdicțiile administrative speciale sunt gratuite.”

15. Alineatele (4) și (8) ale articolului 23 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(4) În mod excepțional și motivat, cercetarea și judecarea în procesul penal se fac cu privarea de libertate a persoanei. Arestarea preventivă se dispune de judecătorul instanței

de judecată competentă **să judece fondul cauzei**, în condițiile legii și numai în cursul procesului penal, după punerea în mișcare a acțiunii penale.

.....
(8) Celui condus administrativ, reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele conducerii administrative, ale reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.”

16. La articolul 23, după alineatul (13) se introduce un alineat nou, alineatul (13¹), cu următorul cuprins:

„(13¹) Este interzisă folosirea unor probe obținute în mod ilegal, cu excepția cazului când acestea sunt în favoarea celui acuzat.”

17. Alineatul (2) al articolului 24 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu, și **să dispună** de timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea apărării.”

18. La articolul 24, după alineatul (2) se introduce un alineat nou, alineatul (2¹), cu următorul cuprins:

„(2¹) În **tot cursul** procesului penal este garantat principiul egalității de arme între acuzare și apărare.”

19. Articolul 26 se modifică și va avea următorul cuprins:

„Viața intimă, familială, privată și datele cu caracter personal

(1) Autoritățile publice garantează dreptul la viață intimă, familială și privată.

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora sau ordinea publică.

(3) Autoritățile publice garantează dreptul la protecția datelor cu caracter personal și au obligația de a lua măsurile de protejare a acestor date.

(4) Respectarea prevederilor alin.(3) se supune controlului unei autorități autonome.”

20. Alineatul (3) al articolului 27 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(3) Percheziția se dispune **de către judecătorul instanței de judecată competente să judece fondul cauzei** și se efectuează în condițiile și în formele prevăzute de lege.”

21. Articolul 28 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice, al altor comunicări efectuate prin mijloace electronice, al datelor de trafic, **al datelor de localizare** și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil și garantat.

(2) Reținerea, predarea sau percheziționarea trimiterilor poștale, interceptarea convorbirilor și a comunicărilor, interceptarea în mediul ambiental, percheziția informatică și accesul la un sistem informatic și la un suport de stocare a datelor informatice, obținerea datelor informatice, inclusiv a datelor de trafic și a datelor de localizare, identificarea abonatului, a proprietarului, a utilizatorului unui sistem de comunicații electronice sau a unui punct de acces la un sistem informatic ori alte asemenea tehnici se dispun de **judecătorul instanței competente să judece fondul cauzei și numai în cursul procesului penal.**”

22. Alineatul (4) al articolului 29 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(4) Sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjpire religioasă.”

23. Alineatele (3), (5), (7) și (8) ale articolului 30 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(3) Libertatea de exprimare implică și libertatea de a înființa mijloace de comunicare în masă.

.....
(5) Mijloacele de comunicare în masă au obligația de a declara public sursele finanțării și structura acționariatului. Procedura declarării se stabilește prin lege.

.....
(7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, profanarea drapelului național, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

(8) Răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică revine, **după caz, autorului, celui care exercită răspunderea editorială sau mijlocului de comunicare în masă, în condițiile legii.** Delictelor de presă se stabilesc prin lege.”

24. La articolul 31, după alineatul (2) se introduce un alineat nou, alineatul (2¹), cu următorul cuprins:

„(2¹) Proiectele de acte normative ce urmează să fie adoptate de autoritățile și instituțiile publice, cu excepția celor care au caracter de urgență potrivit legii, sunt supuse, cu cel puțin 30 de zile înainte de adoptare, dezbaterii publice.”

25. Alineatul (5) al articolului 31 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(5) Serviciile publice de radio, de televiziune și agențiile publice de presă sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale și politice importante exercitarea dreptului la antenă. Organizarea acestor servicii și agenții de presă, precum și controlul parlamentar asupra activității lor se reglementează prin lege organică.”

26. Articolul 32 se modifică și va avea următorul cuprins:

„Dreptul la educație

(1) Accesul la educație este garantat, în condițiile legii.

(2) **Dreptul la educație** este garantat, în condițiile legii, și se asigură prin **învățământul preșcolar**, prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul superior, **precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare prevăzute de lege.**

(3) Educația trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile și libertățile fundamentale.

(4) Învățământul general se desfășoară în limba română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.

(5) Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.

(6) Învățământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă burse sociale de studii copiilor și tinerilor proveniți din familii defavorizate și celor instituționalizați, **precum și burse de merit**, în condițiile legii.

(7) Învățământul **de toate gradele** se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii **cu respectarea standardelor** de calitate în educație pentru fiecare nivel și formă de învățământ.

(8) Autonomia universitară este garantată. Autonomia universitară implică capacitatea instituțiilor de învățământ superior de a-și gestiona direct și nemijlocit patrimoniul, de a-și alege ori, după caz, desemna, în mod independent, structurile și funcțiile de conducere **și de a stabili, potrivit prevederilor legale și standardelor de calitate, misiunea educațională și de cercetare.**

(9) Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege.”

27. La articolul 33, după alineatul (1) se introduce un alineat nou, alineatul (1¹), cu următorul cuprins:

„(1¹) Patrimoniul cultural **național** constituit din patrimoniul **cultural** imobil, patrimoniul **cultural** mobil și patrimoniul **cultural** imaterial formează elementul de perenitate al moștenirii culturale și al identității naționale și sunt ocrotite de lege.”

28. Alineatul (3) al articolului 33 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(3) Statul trebuie să asigure păstrarea identității spirituale, sprijinirea culturii naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea patrimoniului cultural, dezvoltarea creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume.”

29. La articolul 33, după alineatul (3) se introduce un alineat nou, alineatul (3¹), cu următorul cuprins:

„(3¹) Statul promovează diversitatea expresiilor culturale la nivel național și încurajează dialogul intercultural.”

30. La articolul 35, după alineatul (2) se introduc două alineate noi, alineatele (2¹) și (3¹), cu următorul cuprins:

„(2¹) Statul asigură protecția, utilizarea durabilă și refacerea patrimoniului natural.

(3¹) Sunt interzise retele de tratament aplicate animalelor, definite potrivit legii.”

31. La articolul 37, după alineatul (2) se introduce un nou alineat, alineatul (2¹), cu următorul cuprins:

„(2¹) Pot participa la alegerile pentru **Senat**, pentru **Camera Deputaților** și pentru funcția de Președinte al României numai candidații care au avut domiciliul în România cu cel puțin 6 luni înainte de data alegerilor.”

32. Articolul 38 se modifică și va avea următorul cuprins:

„Cetățenii români au dreptul de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European, în condițiile legii și cu respectarea dispozițiilor Tratatelor Uniunii Europene.”

33. Alineatul (2) al articolului 40 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.”

34. Alineatele (2) și (4) ale articolului 41 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(2) Persoanele care își desfășoară activitatea în temeiul unui raport de muncă au drepturi la măsuri de protecție socială. Acestea privesc securitatea și sănătatea în muncă, regimul de muncă al femeilor și tinerilor, instituirea salariului minim brut pe țară, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții deosebite sau speciale, formarea profesională, precum și alte situații specifice, stabilite prin lege.

.....
(4) La muncă egală, femeile primesc remunerație egală cu bărbații.”

35. Alineatul (1) al articolului 44 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Dreptul de proprietate și creanțele împotriva statului sunt garantate. Creanțele împotriva statului au același regim juridic cu plata obligațiilor fiscale, în condițiile legii.”

36. Alineatul (1) al articolului 48 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor, cu respectarea principiului interesului superior al acestora.”

37. Alineatele (1) și (2) ale articolului 49 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor, **cu respectarea principiului interesului superior al acestora.**

(2) Statul acordă alocații pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu **dizabilități**. Alte forme de protecție socială a copiilor și a tinerilor se stabilesc prin lege.”

38. Articolul 50 se modifică și va avea următorul cuprins:

„Protecția persoanelor cu dizabilități

Persoanele cu dizabilități se bucură de toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului, în condiții de egalitate de șanse. Statul asigură realizarea unei politici naționale de egalitate a șanselor și de incluziune, prevenire și tratament în vederea participării efective a persoanelor cu dizabilități în viața comunității, respectând drepturile și îndatoririle ce revin părinților și tutorilor.”

39. După articolul 51 se introduce un articol nou, articolul 51¹, cu următoarea denumire și următorul cuprins:

„Dreptul la o bună administrare

Orice persoană are dreptul de a beneficia, în raporturile sale cu administrația publică, de un tratament imparțial, echitabil și de a obține, într-un termen rezonabil, un răspuns la solicitările sale.”

40. Alineatele (1) și (3) ale articolului 52 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea prejudiciului printr-o despăgubire echitabilă.

.....
(3) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii **și nu înlătură răspunderea magistraților** care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență. **Statul exercită dreptul de regres, în condițiile legii.”**

41. Alineatul (2) al articolului 53 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu, pentru o perioadă limitată **și să înceteze de îndată ce a încetat situația care a determinat-o** și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.”

42. La articolul 55, după alineatul (3) se introduce un alineat nou, alineatul (3¹), cu următorul cuprins:

„(3¹) România este stat membru al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord.”

43. Alineatul (1) al articolului 58 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Avocatul Poporului este instituția autonomă **care are drept scop promovarea și apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor**, în raporturile acestora cu autoritățile publice.”

44. **La articolul 58, după alineatul (1) se introduce un alineat nou, alineatul (1¹), cu următorul cuprins:**

„(1¹) Avocatul Poporului este numit pe o durată de 5 ani. Adjuncții Avocatului Poporului sunt specializați pe domenii de activitate. **Mandatul Avocatului Poporului încetează înainte de termen în caz de demisie, incompatibilitate cu alte funcții publice sau private, imposibilitate de a-și îndeplini atribuțiile mai mult de 90 de zile ori în caz de deces.**”

45. **Alineatul (2) al articolului 61 se modifică și va avea următorul cuprins:**

„(2) Parlamentul este alcătuit din **Senat și Camera Deputaților.**”

46. **Alineatele (1) și (3) ale articolului 62 se modifică și vor avea următorul cuprins:**

„(1) **Senatul și Camera Deputaților** sunt alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, potrivit legii electorale.

.....
(3) Numărul deputaților nu poate fi mai mare de 300. La acest număr se adaugă reprezentanții cetățenilor aparținând minorităților naționale.”

47. **Alineatele (1) și (2) ale articolului 63 se modifică și vor avea următorul cuprins:**

„(1) **Senatul și Camera Deputaților** sunt alese pentru un mandat de 4 ani, care se prelungește de drept în stare de mobilizare, de război, de asediu sau de urgență, până la încetarea acestora.

(2) Alegerile pentru **Senat și pentru Camera Deputaților** se desfășoară în cel mult 3 luni de la expirarea mandatului sau de la dizolvarea Parlamentului.”

48. **Alineatele (2) și (3) ale articolului 64 se modifică și vor avea următorul cuprins:**

„(2) Fiecare Cameră își alege un birou permanent. Președintele **Senatului** și președintele **Camerei Deputaților** se aleg pe durata mandatului Camerelor. Ceilalți membri ai birourilor permanente sunt aleși la începutul fiecărei sesiuni. Membrii birourilor permanente pot fi revocați înainte de expirarea mandatului.

(3) **Senatorii și deputații** se pot organiza în grupuri parlamentare, potrivit regulamentului fiecărei Camere. La începutul legislaturii se constituie grupurile parlamentare ale partidelor politice sau formațiunilor politice care au participat la alegeri. Pe parcursul legislaturii nu se pot constitui grupuri parlamentare noi.”

49. **La articolul 64, după alineatul (4) se introduce un alineat nou, alineatul (4¹), cu următorul cuprins:**

„(4¹) Orice persoană de drept public, orice persoană juridică privată și orice persoană fizică are obligația de a se prezenta, direct sau prin reprezentant legal, după caz, în fața unei comisii parlamentare, în urma invitației scrise primite din partea acesteia, **cu excepția magistraților.** Activitatea comisiei parlamentare nu se poate substitui organelor judiciare.”

50. **Alineatul (5) al articolului 64 se modifică și va avea următorul cuprins:**

„(5) Birourile permanente și comisiile parlamentare se alcătuiesc potrivit configurației politice a fiecărei Camere rezultate din alegeri.”

51. **Alineatele (1) și (2) ale articolului 65 se modifică și vor avea următorul cuprins:**

„(1) **Senatul și Camera Deputaților** lucrează în ședințe separate.

(2) Camerele își desfășoară lucrările și în ședințe comune, potrivit unui regulament adoptat cu votul majorității **senatorilor și deputaților**, pentru:

- a) primirea mesajelor Președintelui României;
- b) suspendarea președintelui României;
- c) aprobarea bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale de stat;
- d) acordarea votului de încredere Guvernului;
- e) dezbateră și votarea moțiunilor de cenzură;
- f) angajarea răspunderii Guvernului în condițiile art.114 din Constituție;
- g) aprobarea strategiei naționale de securitate a României;
- h) declararea mobilizării totale sau parțiale;
- i) declararea stării de război;
- j) suspendarea sau încetarea ostilităților militare;
- k) îndeplinirea oricăror alte atribuții care, potrivit Constituției, se exercită în ședință comună.”

52. **Alineatele (1) și (2) ale articolului 66 se modifică și vor avea următorul cuprins:**

„(1) **Senatul și Camera Deputaților** se întrunesc în două sesiuni ordinare pe an. Prima sesiune începe în luna februarie și nu poate depăși sfârșitul lunii iunie. A doua sesiune începe în luna septembrie și nu poate depăși sfârșitul lunii decembrie.

(2) **Senatul și Camera Deputaților** se întrunesc și în sesiuni extraordinare, la cererea Președintelui României, a biroului permanent al fiecărei Camere ori a cel puțin o treime din numărul **senatorilor** sau al **deputaților**.”

53. Articolul 67 se modifică și va avea următorul cuprins:

„**Senatul și Camera Deputaților** adoptă legi, hotărâri și moțiuni, în prezența majorității membrilor.”

54. După articolul 67 se introduce un articol nou, articolul 67¹, cu următoarea denumire și următorul cuprins:

„**Atribuții în domeniul afacerilor Uniunii Europene**

(1) **Senatul și Camera Deputaților** verifică respectarea principiilor subsidiarității și proporționalității de către proiectele legislative de la nivelul Uniunii Europene în conformitate cu tratatele constitutive ale Uniunii Europene, în condițiile stabilite prin lege organică.

(2) **Senatul și Camera Deputaților** sunt implicate în formularea pozițiilor României în cadrul procesului decizional la nivelul Uniunii Europene.

(3) În scopul îndeplinirii atribuțiilor prevăzute la alineatele (1) și (2), **Senatul și Camera Deputaților** adoptă hotărâri cu votul majorității membrilor prezenți.”

55. Denumirea secțiunii a 2-a se modifică și va avea următorul cuprins:

„**Statutul senatorilor și al deputaților**”

56. Alineatul (1) al articolului 69 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) În exercitarea mandatului, **senatorii și deputații** sunt în serviciul poporului.”

57. Articolul 70 se modifică și va avea următorul cuprins:

„**Mandatul senatorilor și al deputaților**

(1) **Senatorii și deputații** intră în exercițiul mandatului la data întrunirii legale a Camerei din care fac parte, sub condiția validării alegerii și a depunerii jurământului. Jurământul se stabilește prin lege organică.

(2) Calitatea de deputat sau de senator încetează:

a) la data întrunirii legale a Camerelor nou-alese;

b) în caz de demisie;

c) în caz de pierdere a drepturilor electorale;

d) în caz de incompatibilitate;

e) la data demisiei din partidul politic sau formațiunea politică din partea căreia a fost ales sau la data înscrierii acestuia într-un alt partid politic sau într-o altă formațiune politică;

g) în caz de deces.”

58. Alineatele (1) și (2) ale articolului 71 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Nimeni nu poate fi, în același timp, **senator și deputat**.

(2) Calitatea de **senator sau de deputat** este incompatibilă cu exercitarea oricărei funcții publice de autoritate, cu excepția celei de membru al Guvernului.”

59. Articolul 72 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) **Senatorii și deputații** nu pot fi trași la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului.

(2) **Senatorii și deputații** pot fi urmăriți și trimiși în judecată penală pentru fapte care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului. **Senatorii și deputații** nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați fără încuviințarea Camerei din care fac parte, după ascultarea lor.

(3) În caz de infracțiune flagrantă, **senatorii și deputații** pot fi reținuți și supuși percheziției. Ministrul justiției îl va informa neîntârziat pe președintele Camerei asupra reținerii și a percheziției. În cazul în care Camera sesizată constată că nu există temeii pentru reținere, va dispune imediat revocarea acestei măsuri.”

60. La alineatul (3) al articolului 73, litera e) se modifică și va avea următorul cuprins:

„e) organizarea Guvernului și a Consiliului Național de Securitate;”

61. La alineatul (3) al articolului 73, după litera i) se introduc patru noi litere, literele i¹), i²), i³) și i⁴), cu următorul cuprins:

i¹) statutul profesiilor juridice;

i²) statutul Băncii Naționale a României;

i³) organizarea și funcționarea Curții Constituționale;

i⁴) organizarea și funcționarea Curții de Conturi;”

62. Alineatele (1) și (4) ale articolului 74 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Inițiativa legislativă aparține, după caz, Guvernului, deputaților, senatorilor sau unui număr de cel puțin **75.000** de cetățeni cu drept de vot. Cetățenii care își manifestă dreptul la

inițiativă legislativă trebuie să provină din cel puțin un sfert din județele țării, iar în fiecare dintre aceste județe, respectiv în municipiul București, trebuie să fie înregistrate cel puțin 5.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

.....
(4) **Senatorii, deputații** și cetățenii care exercită dreptul la inițiativă legislativă pot prezenta propuneri legislative numai în forma cerută pentru proiectele de legi.”

63. Alineatele (1)—(4) ale articolului 75 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Inițiativele legislative se supun dezbaterii și adoptării Senatului, în calitate de primă Cameră competentă, cu excepția celor privind organizarea administrației publice locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală, a celor privind ratificarea actelor internaționale, inclusiv cele referitoare la acordarea de împrumuturi externe, precum și cele care au ca obiect de reglementare măsurile legislative ce rezultă din aplicarea acestora, pentru care Camera Deputaților este prima Cameră sesizată.

(2) Prima Cameră sesizată se pronunță în termen de 30 de zile. Pentru coduri și proiectele de legi de complexitate deosebită, termenul este de 45 de zile. În cazul depășirii acestor termene, se consideră că proiectele de legi sau propunerile legislative au fost adoptate.

(3) Senatul numește sau alege, după caz, în condițiile stabilite prin lege sau prin regulamentul propriu de organizare și funcționare:

- a) Avocatul Poporului;
- b) președintele și președinții de secție ai Consiliului Legislativ;
- c) consilierii Curții de Conturi;
- d) președintele Consiliului Economic și Social;
- e) directorii serviciilor de informații;
- f) reprezentanții oricărei alte autorități sau instituții publice aflate sub control parlamentar.

(4) Senatul exercită controlul parlamentar asupra tuturor autorităților sau instituțiilor publice prevăzute la alin.(3), potrivit regulamentului propriu de organizare și funcționare.”

64. Alineatul (5) al articolului 75 se abrogă.

65. După alineatul (5) al articolului 75 se introduce un alineat nou, alineatul (5¹), cu următorul cuprins:

„(5¹) În cazul inițiativelor legislative ce intră în dezbateră ședințelor comune ale **Senatului și Camerei Deputaților**, precum și în cazul aprobării strategiei naționale de securitate, Parlamentul se pronunță în termen de maximum 6 luni de la sesizare.”

66. Alineatul (1) al articolului 76 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Legile organice, legile prin care este restrâns exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți, în condițiile art.53, precum și hotărârile privind regulamentele Camerelor se adoptă cu votul majorității membrilor fiecărei Camere.”

67. La articolul 76, după alineatul (2) se introduce un alineat nou, alineatul (2¹), cu următorul cuprins:

„(2¹) Intervențiile legislative asupra legilor organice nu se pot realiza prin acte normative de nivel inferior.”

68. Alineatele (2) și (3) ale articolului 77 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(2) Înainte de promulgare, Președintele României poate cere Parlamentului, o singură dată, reexaminarea legii.

(3) Dacă Președintele României a cerut reexaminarea legii ori dacă s-a cerut verificarea constituționalității ei, promulgarea legii se face în cel mult 10 zile de la primirea legii adoptate după reexaminare sau de la primirea deciziei Curții Constituționale, prin care i s-a confirmat constituționalitatea.”

69. La articolul 78 se introduce un alineat nou, alineatul (1¹), cu următorul cuprins:

„(1¹) Accesul la varianta electronică a Monitorului Oficial al României este gratuit și nu poate fi îngrădit.”

70. Alineatele (1) și (2) ale articolului 80 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Președintele României este șeful statului, reprezintă statul român și este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării.

(2) Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. În acest scop, Președintele **României** exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate.”

71. Denumirea articolului 81 se modifică și va avea următorul cuprins:

„Alegerea Președintelui României”

72. Alineatul (2) al articolului 82 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) Candidatul a cărui alegere a fost validată depune în fața **Senatului și a Camerei Deputaților**, în ședință comună, următorul jurământ:

«Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea spirituală și materială a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a României. Așa să-mi ajute Dumnezeu!»

73. Alineatul (1) al articolului 83 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Mandatul Președintelui României este de 4 ani și se exercită de la data depunerii jurământului.”

74. Alineatele (1)—(3) ale articolului 85 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Președintele României desemnează candidatul pentru funcția de prim-ministru și numește Guvernul pe baza votului de încredere acordat de Parlament.

(2) În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a postului, Președintele **României** revocă și numește, la propunerea prim-ministrului, după audierea candidatului în comisiile de specialitate ale Parlamentului, pe unii membri ai Guvernului.

(3) Dacă prin propunerea de remaniere se schimbă structura sau compoziția politică a Guvernului, Președintele României va putea exercita atribuția prevăzută la alineatul (2) numai pe baza aprobării Parlamentului, acordată la propunerea **prim-ministrului**.”

75. La articolul 85, după alineatul (3) se introduce un alineat nou, alineatul (3¹), cu următorul cuprins:

„(3¹) Președintele României nu poate refuza propunerea prim-ministrului de revocare și numire a unor membri ai Guvernului.”

76. Alineatul (1) al articolului 87 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Președintele României poate lua parte la ședințele Guvernului în care se dezbate probleme de interes național privind politica externă, apărarea țării, asigurarea ordinii publice și, la cererea **prim-ministrului**, în alte situații.”

77. Alineatul (1) al articolului 89 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) După consultarea președinților celor două Camere și a președinților partidelor, a formațiunilor sau a alianțelor politice parlamentare, Președintele României dizolvă Parlamentul dacă acesta nu a acordat votul de încredere pentru investitura Guvernului, în termen de **60** de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin **trei** solicitări de investitură.”

78. La articolul 89, după alineatul (1) se introduce un alineat nou, alineatul (1¹), cu următorul cuprins:

„(1¹) Președintele **României** dizolvă Parlamentul **și în situația în care** o hotărâre în acest sens este adoptată cu votul a două treimi dintre membrii fiecărei Camere.”

79. Articolul 90 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Președintele României sau cel puțin 250.000 de cetățeni cu drept de vot poate/pot cere poporului să-și exprime voința, prin referendum, cu privire la probleme de interes național, cu excepția celor referitoare la revizuirea Constituției.

(2) Cetățenii care inițiază organizarea referendumului trebuie să provină din cel puțin jumătate dintre județele țării, iar în fiecare dintre aceste județe sau în municipiul București trebuie să fie înregistrate cel puțin 10.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

(3) Referendumul este valabil dacă la acesta participă cel puțin 30% din numărul persoanelor înscrise în listele electorale.”

80. La articolul 91, după alineatul (1) se introduce un alineat nou, alineatul (1¹), cu următorul cuprins:

„(1¹) Președintele reprezintă România la reuniunile Uniunii Europene având ca temă relațiile externe ale Uniunii Europene, politica de securitate comună, modificarea sau completarea tratatelor constitutive ale Uniunii Europene.”

81. Denumirea și alineatul (1) ale articolului 92 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„Atribuții în domeniul securității naționale

(1) Președintele României este comandantul forțelor armate și îndeplinește funcția de președinte al Consiliului Național de Securitate.”

82. Alineatul (2) al articolului 92 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) El poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau totală a forțelor armate. Numai în cazuri excepționale, hotărârea Președintelui **României** se supune ulterior aprobării Parlamentului, în cel mult 5 zile de la adoptare.”

83. La articolul 92, după alineatul (4) se introduc patru alineate noi, alineatele (5)–(8), cu următorul cuprins:

„(5) Președintele **României** propune **Senatului** candidații pentru funcția de director al Serviciului Român de Informații și director al Serviciului de Informații Externe.

(6) Președintele **României** numește șeful Statului Major General, la propunerea ministrului Apărării, cu avizul prim-ministrului.

(7) În maximum 6 luni de la depunerea jurământului, Președintele **României** înaintează Parlamentului Strategia Națională de Securitate.

(8) Președintele **României** prezintă anual Parlamentului un mesaj privind starea securității naționale.”

84. Alineatele (1)–(3) ale articolului 95 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) În cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele României poate fi suspendat din funcție de **Senat și de Camera Deputaților**, în ședință comună, cu votul majorității **senatorilor și deputaților**, după consultarea Curții Constituționale. Președintele **României** poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută.

(2) Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din numărul **senatorilor și deputaților** și se aduce, neîntârziat, la cunoștință Președintelui **României**.

(3) Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui **României**.”

85. La articolul 95, după alineatul (3) se introduce un alineat nou, alineatul (3¹), cu următorul cuprins:

„(3¹) Dacă referendumul de demitere din funcție este valid, dar propunerea de demitere nu întrunește o majoritate de 50% plus unu din voturile valabil exprimate, Parlamentul va fi dizolvat, urmând ca în termen de 45 de zile calendaristice să se organizeze alegeri parlamentare anticipate. **Prevederile art.90 alin.(3) se aplică în mod corespunzător.**”

86. Articolul 96 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) **Senatul și Camera Deputaților**, în ședință comună, cu votul a cel puțin două treimi din numărul **senatorilor și deputaților**, pot hotărî punerea sub acuzare a Președintelui României pentru înaltă trădare.

(2) Propunerea de punere sub acuzare poate fi inițiată de majoritatea **senatorilor și deputaților** și se aduce, neîntârziat, la cunoștință Președintelui României pentru a putea da explicații cu privire la faptele ce i se impută.

(3) De la data punerii sub acuzare și până la data demiterii, Președintele **României** este suspendat de drept.

(4) Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție. Președintele **României** este demis de drept la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.”

87. Alineatul (1) al articolului 98 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Dacă funcția de Președinte al **României** devine vacantă ori dacă Președintele este suspendat din funcție sau dacă se află în imposibilitate temporară de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură, în ordine, de președintele Senatului sau de președintele Camerei Deputaților.”

88. Alineatul (2) al articolului 100 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) Decretele emise de Președintele României în exercitarea atribuțiilor sale prevăzute în articolul 91 alineatele (1) și (2), articolul 92 alineatele (2) și (3), articolul 93 alineatul (1) și articolul 94 literele a), b) și d) se contrasemnează de **prim-ministru**.”

89. Alineatul (1) al articolului 102 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Guvernul, potrivit programului său de guvernare aprobat de Parlament, asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice.”

90. La articolul 102, după alineatul (3) se introduce un alineat nou, alineatul (3¹), cu următorul cuprins:

„(3¹) Guvernul asigură reprezentarea României la reuniunile instituțiilor Uniunii Europene, cu excepția celor prevăzute la art. 91 alin.(1¹).”

91. Alineatele (1) și (3) ale articolului 103 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Președintele **României** îl desemnează drept candidat pentru funcția de prim-ministru pe reprezentantul propus de partidul politic, respectiv de alianța politică participante la alegeri care au obținut cel mai mare număr de mandate parlamentare, potrivit rezultatului

oficial al alegerilor. În cazul în care există mai multe formațiuni politice care au participat la alegeri și care au obținut același număr de mandate, Președintele **României** îl desemnează drept candidat pentru funcția de prim-ministru pe reprezentantul propus de partidul politic, respectiv alianța politică participante la alegeri, care au obținut cel mai mare număr de voturi, potrivit rezultatului oficial al alegerilor.

.....
(3) Programul și lista Guvernului se dezbate de **Senat și de Camera Deputaților**, în ședință comună. Parlamentul acordă încredere Guvernului cu votul majorității **senatorilor și deputaților.**”

92. La articolul 103, după alineatul (3) se introduc trei alineate noi, alineatele (3¹)—(3³), cu următorul cuprins:

„(3¹) În cazul în care candidatul pentru funcția de prim-ministru își depune mandatul, nu se prezintă în fața Parlamentului pentru acordarea votului de încredere în termenul prevăzut sau nu obține votul de încredere, Președintele **României** îl desemnează drept candidat pentru funcția de prim-ministru pe reprezentantul propus de partidul politic, respectiv alianța politică participante la alegeri care au obținut al doilea cel mai mare număr de mandate parlamentare, potrivit rezultatului oficial al alegerilor.

(3²) În cazul în care cel de-al doilea candidat la funcția de prim-ministru își depune mandatul, nu se prezintă în fața Parlamentului pentru acordarea votului de încredere în termenul prevăzut sau nu obține votul de încredere, Președintele **României** îl desemnează drept candidat pentru funcția de prim-ministru pe reprezentantul propus de o coaliție de formațiuni politice parlamentare care însumează majoritatea absolută a mandatelor parlamentare, potrivit rezultatului oficial al alegerilor.

(3³) În cazul în care cel de-al treilea candidat la funcția de prim-ministru își depune mandatul, nu se prezintă în fața Parlamentului pentru acordarea votului de încredere în termenul prevăzut sau nu obține votul de încredere, Președintele **României** dizolvă Parlamentul.”

93. Alineatul (1) al articolului 104 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Prim-ministrul, miniștrii și ceilalți membri ai Guvernului vor depune individual, în fața Președintelui României, jurământul de la articolul 82.”

94. Articolul 107 se modifică și va avea următorul cuprins:

„Prim-ministrul

(1) **Prim-ministrul** conduce Guvernul și coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuțiile ce le revin. De asemenea, prezintă **Senatului și Camerei Deputaților** rapoarte și declarații cu privire la politica Guvernului, care se dezbate cu prioritate.

(2) Președintele României nu îl poate revoca pe prim-ministru.

(3) Dacă **prim-ministrul** se află în una dintre situațiile prevăzute la articolul 106, cu excepția revocării, sau este în imposibilitate de a-și exercita atribuțiile, Președintele României va desemna un alt membru al Guvernului ca prim-ministru interimar, pentru a îndeplini atribuțiile **prim-ministrului**, până la formarea noului Guvern. Interimatul, pe perioada imposibilității exercitării atribuțiilor, încetează dacă **prim-ministrul** își reia activitatea în Guvern.

(4) Prevederile alineatului (3) se aplică în mod corespunzător și celorlalți membri ai Guvernului, la propunerea **prim-ministrului**, pentru o perioadă de cel mult 45 de zile.”

95. După articolul 107 se introduce un articol nou, articolul 107¹, cu următoarea denumire și următorul cuprins:

„Atribuții în domeniul securității naționale

Prim-ministrul este vicepreședinte al Consiliului Național de Securitate.”

96. Alineatul (4) al articolului 108 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(4) Hotărârile și ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de prim-ministru, se contrasemnează de miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al României. Nepublicarea atrage inexistența hotărârii sau a ordonanței. Hotărârile care au caracter militar se comunică numai instituțiilor interesate.”

97. Alineatul (2) al articolului 109 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) Numai **Senatul, Camera Deputaților și Președintele României** au dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor. Dacă s-a cerut urmărirea penală, Președintele României poate dispune suspendarea acestora din funcție. Trimiterea în judecată a unui membru al Guvernului atrage suspendarea lui din funcție. Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.”

98. Alineatul (1) al articolului 110 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Guvernul își exercită mandatul până la data învestirii noului Guvern.”

99. Alineatul (1) al articolului 111 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Guvernul și celelalte organe ale administrației publice, în cadrul controlului parlamentar al activității lor, sunt obligate să prezinte informațiile și documentele cerute de **Senat, Camera Deputaților** sau de comisile parlamentare, prin intermediul președinților acestora. În cazul în care o inițiativă legislativă implică modificarea prevederilor bugetului de stat sau a bugetului asigurărilor sociale de stat, solicitarea informării este obligatorie.”

100. Alineatul (2) al articolului 112 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) **Senatul sau Camera Deputaților** poate adopta o moțiune simplă prin care să-și exprime poziția cu privire la o problemă de politică internă sau externă ori, după caz, cu privire la o problemă ce a făcut obiectul unei interpelări.”

101. Alineatele (1), (2) și (4) ale articolului 113 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) **Senatul și Camera Deputaților**, în ședință comună, pot retrage încrederea acordată Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură, cu votul majorității **senatorilor și deputaților**.

(2) Moțiunea de cenzură poate fi inițiată de cel puțin o pătrime din numărul total al **senatorilor și deputaților** și se comunică Guvernului la data depunerii.

.....
(4) Dacă moțiunea de cenzură a fost respinsă, **senatorii și deputații** care au semnat-o nu mai pot iniția, în aceeași sesiune, o nouă moțiune de cenzură, cu excepția cazului în care Guvernul își angajează răspunderea potrivit articolului 114.”

102. Alineatul (1) al articolului 114 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Guvernul își poate angaja, o singură dată într-o sesiune parlamentară, răspunderea în fața **Senatului și a Camerei Deputaților**, în ședință comună, asupra unui program, a unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege.”

103. Alineatul (6) al articolului 115 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(6) Ordonanțele de urgență nu pot fi adoptate în domeniul legilor constituționale ori privind regimul infracțiunilor, pedepselor și al executării acestora, nu pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de Constituție, drepturile electorale și nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică.”

104. Articolul 119 se modifică și va avea următorul cuprins:

„Consiliul Național de Securitate

(1) Consiliul Național de Securitate organizează și coordonează unitar activitățile care privesc securitatea națională, participarea la menținerea securității internaționale și la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară, precum și la acțiuni de menținere sau de restabilire a păcii.

(2) Consiliul Național de Securitate emite hotărâri care sunt obligatorii pentru autoritățile administrației publice și instituțiile publice.

(3) Consiliul Național de Securitate prezintă anual sau oricând este solicitat rapoarte de activitate Parlamentului.”

105. După articolul 119 se introduce o nouă secțiune, secțiunea 1¹, cu denumirea „Administrația publică centrală în teritoriu”, alcătuită din articolul 119¹ — „Prefectul și subprefectul”, cu următorul cuprins:

„Secțiunea 1¹ Administrația publică centrală în teritoriu

Art. 119¹. — Prefectul și subprefectul

(1) Guvernul numește, în unitățile administrativ-teritoriale, prefecți și subprefecți, în condițiile legii.

(2) Prefectul și subprefectul sunt reprezentanții Guvernului pe plan local și conduc serviciile publice deconcentrate ale ministerelor și ale celorlalte organe ale administrației publice centrale din unitățile administrativ-teritoriale.

(3) Atribuțiile prefectului și ale subprefectului se stabilesc prin lege **organică**.

(4) Între prefecți și subprefecți, pe de o parte, consiliile locale, primari, consiliile județene și președinții acestora, precum și consiliile regionale și președinții acestora, pe de altă parte, nu există raporturi de subordonare.

(5) Prefectul poate ataca, în fața instanței de contencios administrativ, un act al consiliului regional, județean sau local, al președintelui consiliului județean, al președintelui consiliului regional sau al primarului, în cazul în care consideră actul ilegal. Actul atacat poate fi suspendat numai de instanța competentă, potrivit legii.”

106. Alineatul (1) al articolului 120 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile descentralizării, autonomiei locale și deconcentrării serviciilor publice. Descentralizarea serviciilor publice se realizează, cu respectarea principiului subsidiarității, prin asigurarea integrală a resurselor financiare necesare pentru exercitarea, în bune condiții, a competențelor transferate.”

107. Articolul 122 se modifică și va avea următorul cuprins:

„Autorități județene și regionale

(1) Consiliul județean și președintele acestuia reprezintă autoritatea administrației publice pentru coordonarea activității consiliilor comunale și orășenești, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean.

(2) Consiliul regional și președintele acestuia reprezintă autoritatea administrației publice pentru coordonarea activității consiliilor județene, în vederea realizării serviciilor publice de interes regional.

(3) Consiliul județean și consiliul regional sunt alese și funcționează în condițiile legii.

(4) Președintele consiliului județean și președintele consiliului regional sunt aleși și îndeplinesc atribuții în condițiile legii.”

108. Articolul 123 se abrogă.

109. Alineatul (4) al articolului 126 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(4) Compunerea și organizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, precum și regulile de funcționare a acesteia se stabilesc prin legea sa organică.”

110. Partea introductivă și litera b) ale alineatului (2) al articolului 133 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(2) Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din 21 membri, din care:

.....
b) 4 reprezentanți ai societății civile, specialiști în domeniul dreptului, care se bucură de înaltă reputație profesională și morală, aleși de Senat; aceștia participă numai la lucrările în plen;”

111. Alineatele (3) și (4) ale articolului 133 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(3) Președintele Consiliului Superior al Magistraturii este ales pentru un mandat de un an, ce nu poate fi reînnoit, dintre judecătorii prevăzuți la alineatul (2) litera a).

(4) Durata mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii este de 4 ani.”

112. La articolul 133, după alineatul (4) se introduce un alineat nou, alineatul (4¹), cu următorul cuprins:

„(4¹) Magistratii aleși membri ai Consiliului Superior al Magistraturii sunt revocați din funcție de adunările generale de la nivelul instanțelor sau parchetelor pe care le reprezintă, potrivit legii speciale de organizare și funcționare.”

113. Alineatul (1) al articolului 134 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Secțiile Consiliului Superior al Magistraturii pun Președintele României numirea în funcție a judecătorilor, respectiv a procurorilor, cu excepția celor stagiați, în condițiile legii. Secția de judecători a Consiliului Superior al Magistraturii gestionează în mod exclusiv cariera profesională a judecătorilor, iar Secția de procurori a Consiliului Superior al Magistraturii gestionează în mod exclusiv cariera profesională a procurorilor. Hotărârile secțiilor se atacă direct la Înalta Curte de Casație și Justiție.”

114. Alineatul (2) al articolului 135 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) Statul garantează și promovează creșterea competitivității economiei românești prin:

a) libertatea activităților economice, protecția concurenței loiale, protecția consumatorilor, crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție;

b) protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară;

c) stimularea cercetării științifice și tehnologice naționale, a artei și protecția dreptului de autor;

d) exploatarea resurselor de producție în condiții de maximă eficiență economică și cu acordarea accesului nediscriminatoriu tuturor celor interesați;

e) dezvoltarea economică în condițiile ocrotirii mediului înconjurător și menținerii echilibrului ecologic;

f) crearea condițiilor necesare pentru creșterea calității vieții;

g) aplicarea politicilor de dezvoltare regională în concordanță cu obiectivele Uniunii Europene.”

115. După articolul 137 se introduce un articol nou, articolul 137¹, cu următoarea denumire și următorul cuprins:

„Moneda națională și banca centrală

(1) Banca Națională a României este banca centrală a statului român, autoritate publică autonomă, ale cărei prerogative, administrare și funcționare se reglementează prin lege, în conformitate cu normele de drept internațional care decurg din tratatele la care România este parte.

(2) În exercitarea prerogativelor sale, Banca Națională a României nu poate solicita sau primi instrucțiuni de la nicio autoritate sau instituție a statului.

(3) Banca centrală are dreptul să emită însemne monetare pe teritoriul României.

(4) În conformitate cu tratatele constitutive și actele legislative ale Uniunii Europene, prin lege organică se pot reglementa:

a) transferul de prerogative ale Băncii Naționale a României la Banca Centrală Europeană;

b) recunoașterea circulației și înlocuirea monedei naționale cu moneda euro.”

116. Alineatele (1) și (2) ale articolului 138 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Bugetul public național cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele locale ale comunelor, ale orașelor, ale județelor și ale regiunilor.

(2) Guvernul elaborează anual sau multianual proiectul bugetului de stat și pe cel al asigurărilor sociale de stat, pe care le transmite instituțiilor Uniunii Europene, după informarea prealabilă a Parlamentului asupra conținutului acestora.”

117. Alineatele (3)—(6) ale articolului 140 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(3) La cererea **Senatului sau a Camerei Deputaților**, Curtea de Conturi controlează modul de gestionare a resurselor publice și raportează despre cele constatate.

(4) Consilierii de conturi sunt numiți de Senat pentru un mandat de 9 ani, care nu poate fi prelungit sau înnoit. Membrii Curții de Conturi sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe toată durata acestuia. Ei sunt supuși incompatibilităților prevăzute de lege pentru judecători.

(5) Curtea de Conturi se înnoiește cu o treime din consilierii de conturi numiți de Senat, din 3 în 3 ani, în condițiile prevăzute de legea organică a Curții.

(6) Revocarea membrilor Curții de Conturi se face de către Senat, în cazurile și condițiile prevăzute de lege.”

118. Alineatul (3) al articolului 142 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(3) Trei judecători sunt numiți de **Senat**, trei de **Camera Deputaților** și trei de Președintele României.”

119. La articolul 146, literele b) și e) se modifică și vor avea următorul cuprins:

„b) se pronunță asupra constituționalității tratatelor sau altor acorduri internaționale, din oficiu sau la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui număr **de cel puțin 25 de senatori sau de cel puțin 50 de deputați**;

.....
e) soluționează conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice, la cererea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a **prim-ministrului** sau a președintelui Consiliului Superior al Magistraturii.”

120. Litera l) a articolului 146 se abrogă.

121. Denumirea titlului VI se modifică și va avea următorul cuprins:

„Apartenența României la Uniunea Europeană și la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord”

122. Alineatele (1) și (2) ale articolului 148 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Ratificarea tratatelor prin care sunt modificate sau completate tratatele constitutive ale Uniunii Europene, precum și tratatele prin care este modificat sau completat Tratatul Atlanticului de Nord se face printr-o lege adoptată în ședință comună a **Senatului și Camerei Deputaților**, cu votul a două treimi din numărul **senatorilor și deputaților**.

(2) România asigură respectarea, în cadrul ordinii juridice naționale, a dreptului Uniunii Europene, conform obligațiilor asumate prin actul de aderare și prin celelalte tratate semnate în cadrul Uniunii.”

123. Articolul 149 se abrogă.

124. Alineatul (1) al articolului 150 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(1) Revizuirea Constituției poate fi inițiată de Președintele României la propunerea Guvernului, de cel puțin o pătrime din numărul **senatorilor sau al deputaților**, precum și de cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot.”

125. Alineatele (1) și (2) ale articolului 151 se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Proiectul sau propunerea de revizuire trebuie adoptată de **Senat și de Camera Deputaților**, cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere.

(2) Dacă prin procedura de mediere nu se ajunge la un acord, **Senatul și Camera Deputaților**, în ședință comună, hotărăsc cu votul a cel puțin trei pătrimi din numărul **senatorilor și deputaților**.”

126. Alineatul (3) al articolului 151 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(3) Revizuirea este definitivă după aprobarea ei prin referendum, organizat în cel mult 30 de zile de la data adoptării proiectului sau a propunerii de revizuire. **Dispozițiile art.90 alin.(3) se aplică în mod corespunzător.**”

127. Alineatul (2) al articolului 154 se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) Consiliul Legislativ, în termen de 3 luni de la data intrării în vigoare a legii de revizuire a Constituției, va examina conformitatea legislației cu prezenta Constituție și va face Parlamentului sau, după caz, Guvernului propuneri corespunzătoare.”

128. Alineatele (4)–(6) ale articolului 155 se abrogă.

6. Luând în dezbatere propunerea legislativă de revizuire a Constituției, la termenele din 14, 15 și 16 februarie 2014,

CURTEA,

examinând propunerea legislativă de revizuire a Constituției, raportul întocmit de judecătoria–raportori, dispozițiile Constituției, precum și prevederile Legii nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, reține următoarele:

7. Competența Curții Constituționale de a soluționa prezenta cauză este prevăzută de dispozițiile art.146 lit.a) teza finală din Constituție, potrivit cărora Curtea Constituțională se pronunță, din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției.

8. În exercitarea acestei atribuții, Curtea Constituțională se pronunță asupra îndeplinirii condițiilor constituționale de formă și de fond privind revizuirea Constituției, prevăzute de titlul VII al Legii fundamentale — „*Revizuirea Constituției*”, condiții care se referă la inițiativa și limitele revizuirii.

Inițiativa revizuirii Constituției

9. Potrivit art.150 alin.(1) din Constituție, „*Revizuirea Constituției poate fi inițiată de Președintele României la propunerea Guvernului, de cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau al senatorilor, precum și de cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot.*”

10. În cauză, propunerea legislativă de revizuire a Constituției este semnată de un număr de 108 senatori și 236 de deputați, adică de mai mult de o pătrime din numărul senatorilor și, respectiv, al deputaților. Prin urmare, exercitarea dreptului de inițiativă legislativă a revizuirii Constituției s-a realizat cu respectarea prevederilor art.150 alin.(1) din Constituție.

11. Propunerea legislativă de revizuire a Constituției este prezentată sub forma unui proiect de lege, este însoțită de expunerea de motive și Avizul Consiliului Legislativ nr.242 din 28 iunie 2013, înregistrat la Biroul permanent al Senatului cu nr. 429 din 28 iunie 2013.

12. Din Adresa nr.429 din 7 februarie 2014 a Comisiei comune a Camerei Deputaților și Senatului pentru elaborarea propunerii legislative de revizuire a Constituției României, prin care propunerea legislativă de revizuire a Constituției a fost transmisă Biroului permanent al Senatului, rezultă că forma acesteia este cea „finalizată ca urmare a modificărilor aduse, potrivit propunerilor Consiliului Legislativ”.

Limitele revizuirii Constituției

13. În ceea ce privește limitele revizuirii, art.152 din Constituție prevede următoarele: „(1) *Dispozițiile prezentei Constituții privind caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, forma republicană de guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială nu pot forma obiectul revizuirii.*

(2) *De asemenea, nicio revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.*

(3) *Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de asediu sau a stării de urgență și nici în timp de război.*”

14. Textul citat reglementează condiții de constituționalitate intrinsecă a inițiativei de revizuire [alin.(1) și (2) ale art.152] și de constituționalitate extrinsecă a acesteia [alin.(3) al art.152].

15. Sub aspectul constituționalității extrinseci, privitoare la normalitatea împrejurărilor revizuirii Constituției, textul art.152 alin.(3) din Legea fundamentală, care interzice revizuirea Constituției pe durata stării de asediu sau a stării de război se coroborează cu cel al art.63 alin.(4) teza a doua din Constituție, potrivit căruia revizuirea Constituției nu se poate realiza în perioada în care mandatul Camerelor se prelungește până la întrunirea legală a noului Parlament.

16. Curtea constată că în cauză nu subzistă niciuna dintre situațiile la care fac referire textele constituționale menționate, fiind întrunite condițiile de constituționalitate extrinsecă a inițiativei de revizuire.

17. Pentru aceste considerente, cu unanimitate de voturi, Curtea constată că propunerea legislativă de revizuire a Constituției a fost inițiată cu respectarea prevederilor art.150 alin.(1) din Constituție.

18. Pronunțarea cu privire la constituționalitatea intrinsecă impune analiza modificărilor propuse prin raportare la dispozițiile art.152 alin.(1) și (2) din Constituție, pentru a determina dacă obiectul revizuirii îl constituie caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, forma republicană de guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială, precum și dacă modificările propuse au ca efect suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale sau a garanțiilor acestora.

Examinarea modificărilor propuse, în raport cu prevederile art.152 din Constituție

A. Titlul I — Principii generale

Articolul 1 — Statul român

19. Prin articolul unic pct.1 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se introduce, după alin.(1) al art.1 din Constituție, un alineat nou, alin.(1¹), având următorul cuprins: *„România recunoaște rolul istoric în constituirea și modernizarea statului român al Bisericii Ortodoxe și al celorlalte culte religioase recunoscute de lege, al Casei Regale și al minorităților naționale.”*

20. Curtea constată că textul citat nu enunță un principiu. Cuvântul „principiu” semnifică un element fundamental, iar principiile generale ale unui sistem sunt definite ca reprezentând un ansamblu de propoziții directe care le sunt subordonate structura și dezvoltarea acelui sistem.

21. În ansamblul unei Legi fundamentale, principiile generale constituie cadrul pe care se grefează toate celelalte norme ale acesteia. Or, recunoașterea rolului istoric al unor instituții, entități, persoane nu poate fi calificată ca având această semnificație, ci reprezintă o afirmație căreia inițiatorii propunerii legislative de revizuire a Constituției au dorit să îi acorde o anume importanță prin inserarea în Constituție. Aceasta se poate realiza, eventual, într-un preambul sau într-o expunere de motive, iar nu în corpul Constituției și, cu atât mai puțin, în titlul acesteia dedicat principiilor generale.

22. De asemenea, analizând conținutul textului propus a fi introdus, Curtea constată că acesta face referire la Biserica Ortodoxă și celelalte culte religioase recunoscute de lege, nefiind clar de ce doar unul dintre aceste culte religioase, Biserica Ortodoxă, este menționat distinct, în timp ce alte culte religioase recunoscute de lege nu sunt individualizate. În plus, în condițiile în care noi culte religioase pot fi oricând recunoscute prin lege, stabilirea, cu caracter de principiu, a unui rol istoric al acestora în constituirea și modernizarea statului român este nejustificată.

23. Tot astfel, nu se justifică menționarea doar a Casei Regale din ansamblul entităților care au avut un rol în constituirea și modernizarea statului român.

24. În aceeași enumerare, pe poziție de egalitate cu Biserica Ortodoxă, celelalte culte religioase și Casa Regală cât privește *„rolul istoric în constituirea și modernizarea statului român”* sunt menționate minoritățile naționale. Or, nu se poate reține vreo egalitate sau similitudine între minoritățile naționale și celelalte entități reunite în același text, inclusiv din perspectiva rolului la care textul face referire.

25. În concluzie, textul propus a fi introdus nu are caracter de principiu general și este inexact sub aspectul conținutului. Astfel fiind, cu majoritate de voturi, Curtea recomandă eliminarea acestuia.

Articolul 2 — Suveranitatea

26. Prin articolul unic pct.2 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se introduce după alineatul (2) al art.2 din Constituție un alineat nou, alin.(2¹), cu următorul

cuprins: „*Demnitatea umană este sursa tuturor drepturilor și libertăților fundamentale și este inviolabilă. Toate formele de autoritate publică trebuie să respecte și să protejeze demnitatea umană*”.

27. Curtea constată că așezarea acestui alineat în structura articolului 2 al Constituției, referitor la *Suveranitate*, este lipsită de logică juridică. Un astfel de text, care consacră demnitatea ca „*sursă a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale*”, și-ar găsi locul în titlul II al Constituției — *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale*, eventual în capitolul I — *Dispoziții comune*. Aceasta cu atât mai mult cu cât art.1 alin.(3) din Constituție, rămas nemodificat, menționează demnitatea umană între valorile supreme ale statului român, astfel încât reglementarea unui text distinct referitor la aceasta, în același titlu dedicat *Principiilor generale*, apare ca fiind redundantă.

28. Pentru considerentele arătate, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă eliminarea alin.(2¹) propus a fi introdus la art.2 din Constituție.

Articolul 3 — Teritoriul

29. Prin articolul unic pct.3 și 4 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(3) al art.3 din Constituție și, respectiv, se introduce un nou alineat, alin.(3¹), după cum urmează:

„(3) *Teritoriul este organizat, sub aspect administrativ, în comune, orașe, județe și regiuni. În condițiile legii, unele orașe sunt declarate municipii.*

(3¹) *Prin lege organică se pot recunoaște zone tradiționale ca subdiviziuni administrative ale regiunilor.*”

30. Examinând dispozițiile alin.(3¹), nou-introdus, Curtea constată că acesta este în contradicție cu alineatul precedent al aceluiași articol care, stabilind modul de organizare a teritoriului României, enunță, expres și limitativ, categoriile de unități administrativ-teritoriale: comune, orașe, județe și regiuni. Prin alin.(3¹) se acceptă posibilitatea „*recunoașterii*” unor alte structuri decât cele enumerate limitativ, așa-numitele „*zone tradiționale*”, ca „*subdiviziuni administrative ale regiunilor*”.

31. Aceste structuri au un regim juridic neclar, întrucât sintagma „*zone tradiționale*” nu este definită, iar față de calificarea ca „*subdiviziuni administrative*” nu rezultă care este organizarea acestora și, respectiv, raporturile lor cu „*unitățile administrativ-teritoriale*” enunțate la alineatul precedent al aceluiași articol.

32. Astfel, cuvântul „*tradiționale*” din denumirea noilor structuri administrative pune în discuție criteriile pe care legiuitorul infraconstituțional urmează a le avea în vedere pentru delimitarea lor. Cuvântul „*tradiție*” desemnează un ansamblu de concepții, de obiceiuri, de datini și de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit (prin viu grai) din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică. Așadar, ceea ce ar caracteriza și ar da specificul zonei „*tradiționale*” ar fi concepțiile, obiceiurile, datinile comune ale unei părți a populației României, care i-ar atribui o identitate distinctă față de restul populației. În viziunea inițiatorilor propunerii legislative de revizuire a Constituției, această identitate conferă grupului de populație aptitudinea de a fi „*recunoscut*”, adică identificat în ansamblul populației țării, cu consecința acordării unui statut și a unei organizări administrativ-teritoriale distincte.

33. Curtea constată că asemenea structuri administrative pun în discuție caracterul național al statului român, trăsătură care, potrivit art.152 alin.(1) din Constituție, nu poate face obiectul revizuirii. Unitatea națiunii, inclusiv din perspectiva tradițiilor, nu este compatibilă cu recunoașterea unui statut distinct, în sensul de autonomie administrativă, pentru o parte a populației țării, pe criteriul identității de „*tradiții*”.

34. Prin delimitarea unor asemenea „*zone*” și dobândirea statutului de subdiviziuni administrative și în condițiile în care nu se definește în niciun fel regimul juridic al acestor structuri, se induce ideea autonomiei teritoriale a unor grupuri de populație doar pe criteriul menționat. Or, în condițiile în care organizarea administrativ-teritorială presupune reglementarea autorităților administrației publice și, respectiv, aplicarea principiilor descentralizării și autonomiei locale și deconcentrării serviciilor publice, „*recunoașterea*” zonelor administrative nu se reduce la o chestiune ce ține de tradiții, ci afectează organizarea administrativă, economia, fiscalitatea, prin posibilitatea organelor autonome de a edicta reguli obligatorii pentru membrii comunității.

35. În concluzie, acceptarea unei alte organizări administrativ-teritoriale, cu o fundamentare diferită de cea care stă la baza delimitării unităților administrativ-teritoriale expres și limitativ prevăzute de Constituție, este de natură să afecteze caracterul unitar al statului, constituind, de asemenea, o încălcare a limitelor revizuirii.

36. Pentru aceste considerente, cu majoritate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea completării art.3 din Constituție cu un nou alineat, alin.(3¹), referitor la posibilitatea recunoașterii de zone tradiționale ca subdiviziuni administrative ale regiunilor, deoarece aduce atingere caracterului național și unitar al statului român, în contradicție cu dispozițiile art.152 alin.(1) din Constituție.

Articolul 6 — Dreptul la identitate

37. Prin articolul unic pct.6 și pct.7 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se introduc două alineate, alin.(1¹) și alin.(2²), la art.6 din Constituție, cu următorul cuprins:

„(1¹) Reprezentanții legali ai minorităților naționale pot înființa, potrivit statutului minorităților naționale adoptat prin lege, organe proprii de decizie și executive, cu competențe privind dreptul la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor.

„(2²) Deciziile autorităților publice centrale și locale cu privire la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase se iau după consultarea organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale.”

38. Curtea constată că alin.(1¹) nou-introdus consacră posibilitatea constituirii unor organe de decizie și executive ale minorităților naționale, distincte de cele ale statului. Or, potrivit art.1 alin.(1) din Constituție, România este stat unitar, iar de esența statului unitar este existența unui ansamblu unic de instituții cu putere de decizie politică și juridică (un singur organ legiuitor, o singură autoritate executivă, o singură autoritate judecătorească).

39. Crearea unor „organe proprii de decizie și executive” ale unor comunități de cetățeni români, circumstanțiate prin statutul de „minorități naționale”, adică pe criterii etnice, este de natură să determine confuzie, acreditând ideea unei autonomii de decizie și execuție a acestora, incompatibile cu conceptul de stat unitar. În acest mod, fiecare minoritate națională ar putea avea propriile organe de decizie și executive, al căror statut și relații cu organele de decizie și executive ale statului nu este în niciun fel definit, cu consecința realizării unei autonomii colective politice pe criterii etnice.

40. Circumstanțierea competenței acestor organe numai cu privire la „dreptul la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității” minorităților naționale nu este de natură să determine o concluzie diferită de cea mai sus enunțată. Aceasta întrucât adoptarea deciziilor în privința măsurilor de asigurare a dreptului la identitate al minorităților naționale, precum și executarea acestor decizii revine tot organelor statului, iar nu unor organe paralele, proprii ale minorităților naționale.

41. Conferirea unei autonomii de decizie pentru minoritățile naționale, în sensul arătat, apare ca un privilegiu acordat acestora, în contradicție cu principiul egalității între cetățeni, precum și cu prevederile cuprinse în același text constituțional care consacră dreptul la identitate, și care stabilesc că „Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români”.

42. Pentru aceste considerente, cu majoritate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea completării art.6 din Constituție cu un nou alineat, alin.(1¹), privitor la instituirea posibilității reprezentanților legali ai minorităților naționale de a înființa, potrivit statutului minorităților naționale adoptat prin lege, organe proprii de decizie și executive, deoarece aduce atingere caracterului unitar al statului român, în contradicție cu dispozițiile art.152 alin.(1) din Constituție.

43. Cu privire la dispozițiile alin.(2²), nou-introdus, Curtea constată că o formulă redacțională asemănătoare a fost propusă și cu prilejul inițiativei de revizuire a Constituției formulate în anul 2011 de Președintele României, la propunerea Guvernului. Cu acel prilej, prin Decizia nr.799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.440 din 23 iunie 2011, Curtea a reținut următoarele: „Textul introdus, care prevede obligația autorităților publice de a consulta organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale în legătură cu deciziile privind păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale și religioase, dă expresie obligației statului de recunoaștere și garantare pentru această categorie de persoane a dreptului la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor, prevăzută de alin.(1) al aceluiași articol, constituind una dintre modalitățile de garantare a dreptului la care textul constituțional face referire. Această modificare nu pune în discuție niciuna dintre limitele revizuirii prevăzute de art.152 alin.(1) și (2) din Constituție. Curtea reține, însă, că reglementarea modalităților în care statul garantează dreptul la identitate al minorităților naționale nu este de domeniul Constituției, ci al legii, ridicarea la rang de principiu constituțional a uneia dintre aceste garanții negăsindu-și justificarea. În situația în care se va

menține această reglementare, pentru ca deciziile organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale privitoare la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale și religioase să nu contravină principiilor de egalitate și nediscriminare față de ceilalți cetățeni români, ar trebui să se prevadă și obligația acestor organizații de a consulta în scris autoritățile publice în legătură cu deciziile pe care urmează să le adopte.”

44. Având în vedere faptul că nu se justifică ridicarea la rang de principiu constituțional a unei garanții în sensul arătat, cu majoritate de voturi, Curtea recomandă eliminarea alin.(2²) propus a fi introdus la art.6 din Constituție.

Articolul 10 — Relații internaționale

45. Prin articolul unic pct.9 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se dă o nouă redactare art.10 din Constituție, după cum urmează:

„(1) *România întreține și dezvoltă relații pașnice cu toate statele și, în acest cadru, relații de bună vecinătate, precum și cu celelalte subiecte de drept internațional și acționează în politica sa externă pentru realizarea interesului național, pe baza respectului reciproc și în conformitate cu principiile, cu tratatele internaționale la care este parte și cu celelalte norme general admise ale dreptului internațional.*

(2) *România este stat membru al Uniunii Europene.”*

46. Cu privire la dispozițiile alin.(2) al textului citat, Curtea constată că acestea nu enunță un principiu, ci o constatare a calității României de stat membru al Uniunii Europene, care își găsește locul în structura titlului VI al Constituției — *Apartenența României la Uniunea Europeană și la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord*, iar nu în titlul I al Constituției, consacrat principiilor generale.

47. În consecință, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă așezarea acestui text în structura titlului VI din Constituție.

Articolul 12 — Simboluri naționale

48. Prin articolul unic pct.11 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se introduce un nou alineat, alin.(4¹), în structura art.12 din Constituție, având următorul cuprins: *„Minoritățile naționale pot folosi în mod liber, în spațiul public și privat, propriile simboluri care reprezintă identitatea lor etnică, culturală, lingvistică și religioasă.”*

49. Curtea reține că dispozițiile alin.(4¹), nou-introdus, privesc simbolurile proprii ale minorităților naționale, iar nu „simboluri naționale”, astfel încât nu își pot găsi locul în structura art.12 din Constituția României, ci, eventual, în structura art.6, referitor la *Dreptul la identitate*. În această din urmă situație, s-ar impune însă completarea textului, în sensul precizării faptului că folosirea propriilor simboluri ale minorităților naționale nu se poate realiza decât împreună cu simbolurile naționale ale statului român.

50. Acceptarea tezei contrare, în sensul introducerii acestui text în structura art.12 din Constituție, ar însemna acceptarea ideii că și simbolurile proprii ale minorităților naționale ar constitui „simboluri naționale”. Astfel, față de modul de redactare a alin. (4¹) și în lipsa unei precizări exprese a obligației de însoțire a simbolurilor proprii de către cele naționale, se înțelege că minoritățile naționale au un drept de opțiune între folosirea simbolurilor proprii și a celor naționale ale statului român.

51. În consecință, cu majoritate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea completării art.12 din Constituție cu un nou alineat, alin.(4¹), referitor la utilizarea simbolurilor proprii ale minorităților naționale, întrucât aduce atingere caracterului național al statului român, încălcând astfel limitele revizuirii prevăzute de dispozițiile art.152 alin.(1) din Constituție.

B. Titlul II — Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale

Capitolul I — Dispoziții comune

Articolul 15 — Universalitatea

52. Prin articolul unic pct.12 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(1) al art.15 din Constituție, după cum urmează:

„*Cetățenii români se nasc și trăiesc liberi, se bucură de drepturile și libertățile garantate și stabilite prin Constituție și alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea”.*

53. Curtea constată că actualul art.15 alin.(1) din Constituție are caracter normativ și reprezintă un text de principiu care reunește în persoana cetățenilor drepturile, libertățile și obligațiile lor constituționale și legale. Introducerea în privința cetățenilor români a sintagmei „se nasc și trăiesc liberi” are drept revers negarea/excluderea conceptului enunțat și în privința cetățenilor străini și apatrizilor. Or, acest principiu vizează o trăsătură distinctivă și intrinsecă omului, a condiției umane, și nu a cetățeanului. În acest sens, Curtea reține art.I din Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului de la 1789, care prevede că „Oamenii se

nasc și rămân liberi și egali în drepturi”, precum și art.1 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, care menționează că „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi”.

54. Curtea constată că acest principiu este specific declarațiilor de drepturi, or declarațiile de drepturi au doar caracter proclamativ, fiind lipsite atât de garanții juridice pentru punerea lor în aplicare, cât și de o forță de constrângere în cazul încălcării lor. Astfel, ele nu cuprind norme juridice propriu-zise, obligatorii pentru toate subiectele de drept, ci reprezintă simple afirmări de principii, a căror încălcare nu declanșează o sancțiune din partea statului în scopul restabilirii autorității normei încălcate și al reparării vătămarilor aduse subiecților de drept. Acestea nu trebuie confundate cu garanțiile de drepturi care sunt asigurate prin norme juridice imperative, consacrate constituțional.

55. În consecință, Curtea reține, pe de o parte, că sintagma propusă a fi introdusă nu are caracter normativ, ci proclamativ, negăsindu-și astfel nici locul și nici rațiunea în textul Constituției, iar, pe de altă parte, aplicabilitatea principiului propus a fi introdus în corpul Constituției nu se limitează numai la cetățenii români, ci și la cei străini, precum și la apatrizi. În această ordine de idei, Curtea constată că modalitatea în care autorii propunerii legislative de revizuire a Constituției au înțeles să o insereze în textul Constituției este contrară principiului statului de drept, prevăzut de art.1 alin.(3) din Constituție. Principiul statului de drept reprezintă premisa respectării valorilor în considerarea cărora au fost stabilite limitele exprese ale revizuirii Constituției, ceea ce duce la concluzia unei încorporări, în mod implicit, a acestuia în conținutul normativ al art.152 din Constituție.

56. Pentru aceste considerente, cu unanimitate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea modificării aduse art.15 alin.(1) din Constituție, referitor la introducerea sintagmei „cetățenii români se nasc și trăiesc liberi”, întrucât încalcă limitele revizuirii, prevăzute de art.152 din Constituție.

Articolul 21 — Accesul liber la justiție

57. Prin articolul unic pct.14 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(3) și (4) al art.21 din Constituție, după cum urmează:

„(3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen optim și previzibil.

(4) Jurisdicțiile administrative speciale sunt gratuite.”

58. Curtea constată că articolul unic pct.14 propune modificarea art.21 alin.(3) din Constituție în sensul înlocuirii noțiunii de „termen rezonabil” cu cel de „termen optim și previzibil”. Curtea observă că textul art.6 paragraful 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale folosește denumirea de „termen rezonabil”.

59. Termenul rezonabil este un concept esențialmente variabil, iar aprecierea sa se face în funcție de circumstanțele cauzei, ținând seama de complexitatea acesteia, de comportamentul reclamantilor și de cel al autorităților competente, precum și de miza litigiului pentru părțile în cauză (a se vedea Hotărârea din 15 februarie 2007, pronunțată în Cauza *Raylyan împotriva Rusiei*, paragraful 31). Mai mult, conceptul de „termen rezonabil” trebuie privit atât din perspectiva cetățeanului, cât și din cea a statului și trebuie apreciat și stabilit din analiza concurentă a intereselor generale ale societății cu cele ale cetățeanului.

60. Curtea apreciază că terminologia utilizată în prezent în Constituție este mai adecvată pentru o normă de rang constituțional, ea consacrand o garanție a dreptului la un proces echitabil, și anume termenul rezonabil. Terminologia propusă a fi introdusă este o dezvoltare ce ține mai degrabă de nivelul legii a acestei garanții constituționale. Termenul optim și previzibil este de fapt o componentă a termenului rezonabil, acesta neexcluzând, ci dimpotrivă presupunând, printre altele, un termen optim și previzibil. Astfel, dacă termenul „rezonabil” vizează limita între respectarea/nerespectarea dreptului la un proces echitabil, cel optim și previzibil reprezintă un element component — ce poate fi reglementat la nivel infraconstituțional — al termenului rezonabil [a se vedea, în acest sens, și Programul-cadru „Un nou obiectiv pentru sistemele judiciare: soluționarea cauzelor într-un termen optim și previzibil”, adoptat la 15 septembrie 2004 de Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) din cadrul Consiliului Europei].

61. De altfel, Curtea observă că art.6 din Codul de procedură civilă reglementează termenul optim și rezonabil, în timp ce art.8 din Codul de procedură penală se referă la termenul rezonabil, ambele texte respectând și reglementând garanția constituțională a dreptului la un proces echitabil — termenul rezonabil.

62. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă eliminarea modificării propuse la art. 21 alin.(3) din Constituție.

63. De asemenea, Curtea constată că articolul unic pct.14 propune modificarea art.21 alin.(4) din Constituție, în sensul că jurisdicțiile administrative speciale sunt gratuite. Potrivit textului constituțional în vigoare, introdus prin Legea nr. 429/2003 de revizuire a Constituției României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.758 din 29 octombrie 2003, acestea sunt atât facultative, cât și gratuite. Așadar, în momentul de față, cetățeanul poate alege între a se adresa direct instanțelor judecătorești sau, mai întâi, jurisdicției administrative speciale, și, ulterior, dacă este nemulțumit de soluție, instanțelor judecătorești.

64. Procedurile administrativ-jurisdicționale constituie o măsură de protecție a cetățeanului, astfel încât existența unor organe administrative de jurisdicție nu poate să ducă la înlăturarea intervenției instanțelor judecătorești. De aceea, existența unor jurisdicții administrative speciale nu este *ab initio* neconstituțională (cu excepția cazului când ele impun o procedură lipsită de celeritate) și nici contrară art.6 paragraful 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (a se vedea Hotărârea din 23 iunie 1981, pronunțată în cauza *Le Compte, van Leuven și de Meyere împotriva Belgiei*, paragraful 51). Însă, acestea nu îndeplinesc cerințele unei instanțe independente și imparțiale în sensul art.6 paragraful 1 din Convenție, astfel încât hotărârile acestora trebuie supuse cenzurii instanțelor judecătorești; numai în acest fel sunt îndeplinite cerințele constituționale și convenționale referitoare la dreptul la un proces echitabil (a se vedea, în acest sens, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, spre exemplu, Hotărârea din 9 ianuarie 2013, pronunțată în cauza *Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, paragraful 123).

65. Distinct de dreptul la un proces echitabil, Curtea constată că, în condițiile în care legiuitorul constituant derivat din anul 2003 a introdus caracterul facultativ al acestor jurisdicții și, astfel, a dat posibilitatea cetățeanului de a se adresa direct instanței judecătorești — expresie a dreptului la acces liber la justiție — nu este admis a se condiționa ulterior, în temeiul unei modificări a Constituției, accesul liber la justiție. Obligativitatea jurisdicțiilor administrative reprezintă o condiționare a acestui acces și, odată eliminată în urma revizurii Constituției operate în anul 2003, nu mai poate fi reintrodusă în actualul regim constituțional, întrucât ar echivala cu posibilitatea neîngrădită a legiuitorului constituant derivat de a varia, în mod ascendent și, ulterior, descendent, gradul de protecție a cetățeanului sub aspectul drepturilor și libertăților sale. Or, protecția acestuia, în accepțiunea art.152 alin.(2) din Constituție, poate cunoaște doar o orientare ascendentă.

66. Astfel, Curtea reține că, în prezent, caracterul facultativ al jurisdicțiilor administrative speciale este o garanție a accesului liber la justiție, alegerea — *electa una via* — aparținând cetățeanului. De aceea, eliminarea caracterului facultativ creează premisele instituirii unor jurisdicții administrative obligatorii, ceea ce are drept efect excluderea posibilității cetățeanului de a alege între cele două căi de acces la instanța judecătorească, din moment ce statul va impune urmarea uneia singure ce presupune o procedură administrativ-jurisdicțională obligatorie. Așadar, modificarea propusă este de natură a suprima o garanție a accesului liber la justiție.

67. Pentru aceste considerente, cu unanimitate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea modificării aduse art.21 alin.(4) din Constituție, referitor la eliminarea caracterului facultativ al jurisdicțiilor administrative speciale, întrucât încalcă limitele revizurii, prevăzute de art.152 alin.(2) din Constituție.

Capitolul II — Drepturile și libertățile fundamentale

Articolul 23 — Libertatea individuală

68. Prin articolul unic pct.15 și 16 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(4) și (8) al art.23 din Constituție și se introduce un nou alineat, alin.(13¹), la același articol, după cum urmează:

„(4) În mod excepțional și motivat, cercetarea și judecarea în procesul penal se fac cu privarea de libertate a persoanei. Arestarea preventivă se dispune de judecătorul instanței de judecată competentă să judece fondul cauzei, în condițiile legii și numai în cursul procesului penal, după punerea în mișcare a acțiunii penale.

.....
(8) Celui condus administrativ, reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele conducerii administrative, ale reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu”.

„(13¹) Este interzisă folosirea unor probe obținute în mod ilegal, cu excepția cazului când acestea sunt în favoarea celui acuzat”.

69. Articolul unic pct.15 propune modificarea art.23 alin.(4) din Constituție, în sensul introducerii a două teze cu privire la luarea măsurii arestării preventive.

70. În privința primei teze, Curtea constată că sintagma „*cercetarea și judecarea*” este improprie, textul constituțional trebuind să se refere la cele două faze ale procesului penal, urmărirea penală și judecata. Dar, în măsura în care se face trimitere la noțiunea de proces penal chiar în textul analizat, devine redundantă menționarea fazelor acestuia, măsura arestării preventive, de principiu, fiind aplicabilă în ambele faze.

71. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea modificării propuse în privința introducerii tezei întâi la art.23 alin.(4) din Constituție.

72. În privința tezei a doua, Curtea constată că norma este criticabilă prin prisma faptului că un text constituțional urmează a se referi la competența funcțională, materială, după calitatea persoanei și teritorială a instanțelor judecătorești atunci când reglementează luarea măsurii arestării preventive de către judecătorul „*instanței de judecată competentă să judece fondul cauzei*”, competență care este stabilită prin aplicarea unor criterii cuprinse într-o lege (art.35 și următoarele din Codul de procedură penală). Mai mult, norma este neclară pentru că s-ar înțelege că numai instanța judecătorească competentă să judece fondul poate dispune măsura arestării preventive, fiind, se pare, excluse astfel și alte ipoteze care se pot ivi în cursul procesului penal. Astfel, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau judecătorul care soluționează cauza în căile de atac par a nu mai avea competența de a dispune măsura arestării preventive. De altfel, expunerea de motive la prezenta propunere de revizuire a Constituției nu cuprinde nicio mențiune cu privire la această prevedere propusă a fi introdusă în corpul Constituției, astfel încât Curtea nu poate determina care a fost voința autorilor propunerii legislative de revizuire.

73. De asemenea, norma propusă a fi introdusă pare a da de înțeles că la nivelul instanței judecătorești, pe lângă judecători, ar exista și alte persoane investite cu competența de a spune dreptul (*jurisdictio*). De altfel, Curtea constată că legiuitorul constituant este constant în a folosi sintagma „*instanță judecătorească*” atunci când se referă la instanțele prevăzute la art.126 alin.(1) din Constituție; astfel, dacă s-ar accepta introducerea și a sintagmei „*instanță de judecată*”, ar rezulta o terminologie neunitară chiar în corpul Constituției.

74. Pe lângă aspectele sus menționate, Curtea reține că nivelul de detaliere a principiilor constituționale trebuie să fie unul minim, această sarcină revenind actelor normative inferioare. Mai mult, o reglementare prea amănunțită a unui domeniu/a unei relații sociale are drept efect instabilitatea textului constituțional. În acest sens, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) a arătat că „necesitatea modificării într-un sistem dat este dependentă de durata și nivelul de detaliu al textului constituțional”. Cu cât textul constituțional este mai detaliat, cu atât el se identifică mai mult cu legislația ordinară și este cu atât mai expus unor modificări relativ frecvente (a se vedea Raportul cu privire la revizuirea Constituției, adoptat de Comisia de la Veneția la cea de-a 81-a sesiune plenară, 11—12 decembrie 2009).

75. Așadar, Curtea constată că, prin prisma procedurii de revizuire, Constituția României este una rigidă astfel încât reglementările ce detaliază până la amănunt principii constituționale — adevărate constante ale dreptului — nu se pot regăsi în textul Constituției. Desigur, Curtea reține că, în privința drepturilor și libertăților fundamentale, obiectivul unei revizuirii constituționale poate fi doar creșterea nivelului de protecție a cetățeanului atât prin extinderea sferei drepturilor și libertăților fundamentale, cât și prin asigurarea unor garanții mai eficiente ale drepturilor deja existente, ceea ce exclude modificările neînsemnate aduse unui text constituțional. De aceea, Curtea apreciază că sintagma „*instanța de judecată competentă să judece fondul cauzei*” nu poate fi de nivelul unei norme constituționale, care trebuie să se caracterizeze, printre altele, prin generalitate și stabilitate.

76. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă eliminarea modificării propuse în privința introducerii tezei a doua la art.23 alin.(4) din Constituție.

77. În privința modificării art.23 alin.(8) din Constituție, propunerea de revizuire vizează introducerea expresă în corpul Constituției a măsurii conducerii administrative, distinctă de cea a reținerii și arestării.

78. Curtea constată că măsura conducerii administrative nu reprezintă o suprimare a libertății individuale sau a vreunei garanții a acesteia, din contră, ea se constituie într-o veritabilă garanție a libertății individuale, în măsura în care reglementează condițiile luării

măsurii conducerii administrative și drepturile de care dispune persoana supusă acestei măsuri; astfel, polițistul — în exercitarea atribuțiilor sale legale — nu poate lua această măsură decât în condițiile stabilite de lege.

79. Însă, din punctul de vedere al modalității concrete de reglementare, Curtea constată că propunerea de revizuire necesită anumite reformulări și corelări. Astfel, cu privire la introducerea sintagmei „*celui condus administrativ*” în cuprinsul art.23 alin.(8) din Constituție, Curtea constată că aceasta pare a se referi la o măsură administrativă care deja este reglementată într-un text constituțional anterior; or, măsura menționată nu se regăsește în corpul Constituției. De aceea, dacă se dorește constituționalizarea acesteia, art.23 alin.(2) din Constituție ar trebui să vizeze și măsura conducerii administrative.

80. De asemenea, prin modificarea alin.(8) al art.23 în sensul introducerii noțiunii de „*celui condus administrativ*”, devine improprie folosirea termenului „învinuire” pentru toate cele 3 ipoteze, acesta referindu-se, ca termen generic, doar la reținere și arestare, ca măsuri preventive.

81. Așadar, Curtea constată că măsura de conducere administrativă, pe de o parte, trebuie delimitată în mod clar de măsurile preventive ce se pot dispune în cursul procesului penal, iar, pe de altă parte, consacrarea sa normativă în chiar textul Constituției trebuie să se prezinte ca o adevărată garanție a libertății individuale.

82. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea modificării propuse în privința art.23 alin.(8) din Constituție.

83. Prin articolul unic pct.16 se propune introducerea unui nou alineat, alin.(13¹), la art.23 din Constituție, care să reglementeze regimul probelor obținute în mod ilegal în cadrul procesului penal.

84. Potrivit sistemului procesual penal românesc, probele trebuie obținute în condițiile Codului de procedură penală, indiferent că sunt sau nu favorabile „*acuzatului*”. Organele judiciare „au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului” [art.5 alin. (1) din Codul de procedură penală]. De aceea, „Organele de urmărire penală au obligația de a strânge și de a administra probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului sau inculpatului. Respingerea sau neconsemnarea cu rea-credință a probelor propuse în favoarea suspectului sau inculpatului se sancționează conform dispozițiilor prezentului cod” [art.5 alin. (2) din Codul de procedură penală].

85. Curtea constată că obținerea în mod legal a probelor este o garanție a dreptului la un proces echitabil, iar remediul împotriva nerespectării acestei garanții este interzicerea folosirii probelor astfel obținute. De altfel, art.102 alin.(2) din Codul de procedură penală prevede că „Probele obținute în mod nelegal nu pot fi folosite în procesul penal”.

86. Curtea reține că premisa textului analizat este în sine eronată, întrucât se atribuie probelor obținute în mod nelegal o eficiență probatorie. O atare premisă poate induce ideea că s-ar intenționa crearea sau conturarea unui regim juridic al acestora, ceea ce înseamnă că, în principiu, textul propus ar sugera posibilitatea obținerii în mod ilegal a probelor. Astfel, s-ar înțelege că probele în procesul penal se pot obține atât în mod legal, cât și ilegal, iar probele astfel obținute cunosc moduri diferite de valorificare, fiindu-le consacrat un regim juridic propriu. După obținerea probelor, fie judecătorul, fie procurorul trebuie să aprecieze care sunt cele obținute în mod legal și care nu, iar în privința probelor obținute în mod ilegal să facă din nou o apreciere și să stabilească, în raport cu datele cauzei, probele favorabile „*acuzatului*”, cu consecința păstrării și folosirii acestora și a înlăturării celor incriminatoare.

87. Având în vedere cele expuse, Curtea constată că propunerea legislativă de revizuire a Constituției, pe de o parte, acceptă posibilitatea obținerii probelor în afara cadrului legal și, pe de altă parte, dă eficiență juridică celor obținute în mod ilegal.

88. Obținerea în mod legal a probelor, garanție a dreptului la un proces echitabil, reprezintă un standard mai favorabil cetățeanului decât cel fixat prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în privința probelor obținute ilegal. Potrivit acestei jurisprudențe, se reține că analiza Curții Europene a Drepturilor Omului vizează caracterul echitabil al procedurii în ansamblul său, care include și analiza modului în care au fost obținute probele, întrucât art.6 din Convenție nu stabilește reguli cu privire la admisibilitatea probelor, aspect care, în mod primar, ține de legislația națională, astfel încât sarcina Curții nu este aceea de a determina dacă anumite probe au fost obținute nelegal, ci de a stabili dacă o asemenea „nelegalitate” a dus la încălcarea unui alt drept protejat prin Convenție (a se vedea Hotărârea din 11 iulie 2006, pronunțată în Cauza *Jalloh împotriva Germaniei*, paragraful 94 și următoarele, Hotărârea din 5 februarie 2008, pronunțată în Cauza *Ramanauskas împotriva*

Lituaniei, paragraful 52 și următoarele, sau Hotărârea din 17 decembrie 2013, pronunțată în Cauza Szilágyi împotriva României, paragraful 26 și următoarele).

89. În consecință, Curtea apreciază că nu este admisă pe calea revizuirii Constituției suprimarea acestei garanții a dreptului la un proces echitabil și, implicit, crearea premiselor nerespectării legii, respectiv a celei procesual penale.

90. De asemenea, Curtea constată că este discutabilă plasarea unui text care vizează probele la art.23 din Constituție, obținerea și folosirea probelor vizând procesul echitabil reglementat la art.21 din Constituție.

91. Pentru aceste considerente, cu unanimitate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea completării aduse art.23 din Constituție cu un nou alineat, alin.(13¹), referitor la folosirea probelor obținute în mod ilegal, întrucât încalcă limitele revizuirii, prevăzute de art.152 alin.(2) din Constituție.

Articolul 24 — Dreptul la apărare

92. Prin articolul unic pct.17 și 18 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(2) al art.24 din Constituție și se introduce un nou alineat, alin.(2¹) la același articol, după cum urmează:

„(2) În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu, și să dispună de timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea apărării.”

„(2¹) În tot cursul procesului penal este garantat principiul egalității de arme între acuzare și apărare.”

93. Curtea constată că modificarea propusă alineatului (2) al art.24 din Constituție necesită o reformulare, întrucât folosirea verbului „a dispune” nu este recomandată în contextul normativ al textului. Astfel, în acest context, verbul „a dispune” înseamnă „a avea la dispoziție, a avea posibilitatea de a utiliza ceva sau pe cineva după propria dorință”; or, ideea pe care textul propus a fi introdus o exprimă este aceea că părțile beneficiază de timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea apărării. În caz contrar, s-ar putea înțelege că desfășurarea procesului penal este la dispoziția părților, ceea ce este inadmisibil. Așadar, este necesară înlocuirea verbului „a dispune” cu „a beneficia” pentru corecta redare a sensului normativ al textului propus a fi introdus.

94. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea modificării propuse în privința art.24 alin.(2) din Constituție.

95. Cu privire la alineatul (2¹) propus a fi introdus la art.24 din Constituție, Curtea observă că principiul egalității armelor este o garanție a procesului echitabil, și nu a dreptului la apărare, iar sfera sa de aplicare nu se circumscrie numai procesului penal, ci și celorlalte categorii de litigii (a se vedea Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 27 octombrie 1993, pronunțată în Cauza *Dombo Beheer B.V. împotriva Olandei*, paragraful 33). De asemenea, Curtea mai observă că principiul egalității armelor în procesul penal nu vizează acuzarea și apărarea, ci părțile acestuia.

96. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea modificării propuse în privința art.24 alin.(2¹) din Constituție, precum și reconsiderarea așezării acestuia în cuprinsul art.21 din Constituție, fiind un element component al conceptului de proces echitabil.

Articolul 26 — Viața intimă, familială și privată

97. Prin articolul unic pct.19 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică atât titlul marginal al art.26 din Constituție, acesta devenind „Viața intimă, familială, privată și datele cu caracter personal”, precum și conținutul normativ al articolului menționat, după cum urmează:

„(1) Autoritățile publice garantează dreptul la viață intimă, familială și privată.

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora sau ordinea publică.

(3) Autoritățile publice garantează dreptul la protecția datelor cu caracter personal și au obligația de a lua măsurile de protejare a acestor date.

(4) Respectarea prevederilor alin.(3) se supune controlului unei autorități autonome.”

98. Curtea observă că la alineatul (2), textul propus prevede că persoana fizică are dreptul de a dispune de ea însăși, „dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora sau ordinea publică”, eliminându-se, astfel, sintagma „bunele moravuri”. În consecință, se înțelege că persoana fizică are dreptul de a dispune de ea însăși chiar dacă prin manifestările sale ar încălca bunele moravuri.

99. În acest sens, Curtea reține că libertatea, ca principiu fundamental al statului de drept, este temelia tuturor principiilor morale și presupune elaborarea unor asemenea norme

de drept care să garanteze tuturor persoanelor să se manifeste potrivit propriilor opțiuni în relațiile cu ceilalți membri ai colectivității. O atare concepție decurge din latura activă a liberei dezvoltări a personalității umane, fiind expresia libertății de acțiune a persoanei fizice. Totuși, libertatea de acțiune a acesteia în privința vieții sale intime, familiale și private nu poate fi și nu este absolută, ea trebuie să se integreze și să respecte valorile societății, ale colectivității; de aceea, persoana fizică nu poate folosi abuziv și antisocial dreptul său de a dispune de ea însăși, ceea ce justifică stabilirea anumitor limite în privința acestui drept, printre care și bunele moravuri.

100. Din jurisprudența Curții cu privire la sintagmele „bunele moravuri” sau „morală publică” se desprinde ideea că acestea sunt concepte evolutive, care vizează de principiu norme de conviețuire și de comportare în societate. Acestea se identifică și trebuie înțelese „sub aspectul normelor de comportare socială a individului în manifestările și în exprimările sale sub orice formă”, găsindu-și, între altele, expresie în „sentimentul public de pudoare și decență, a cărui nesocotire nu poate fi tolerată de colectivitatea respectivă. Manifestările contrare moralei publice sunt social periculoase, pentru că neagă una dintre condițiile de existență a societății și pentru că împiedică educația tinerelor generații în respectul față de valorile morale ale societății. Morala publică și bunele moravuri sunt valori fundamentale, consacrate de Constituție. Drepturile și libertățile fundamentale pe care aceasta le prevede nu pot fi exercitate într-un mod contrar bunelor moravuri sau care ar aduce atingere moralei publice” (a se vedea, Decizia nr.108 din 2 noiembrie 1995, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.9 din 17 ianuarie 1996).

101. De principiu, dreptul de a dispune de sine însuși cuprinde două elemente inerente, respectiv un element activ vizând dreptul persoanei de a se manifesta, prin acțiunile sale, în mod liber, precum și un element pasiv referitor la dreptul persoanei de a fi ocrotită de ingerințele altor subiecte de drept. Libertatea de acțiune a unei persoane este în mod necesar limitată de dreptul celorlalte persoane de a li se respecta drepturile și libertățile fundamentale sau valorile morale. De aceea, Constituția trebuie să acorde același nivel de protecție ambelor aspecte ale dreptului persoanei de a dispune de sine însăși și să consacre un just echilibru între acestea.

102. Or, modificarea constituțională propusă a fi operată, prin suplimentarea garanțiilor dreptului persoanei fizice de a dispune de ea însăși sub aspect activ, are drept efect suprimarea unei garanții a acestui drept în privința aspectului său pasiv. Cu alte cuvinte, s-ar ajunge la situația ca libertatea de acțiune de care dispune persoana fizică să afecteze drepturile și libertățile inerente celorlalte persoane cu care aceasta interacționează în mod implicit.

103. Având în vedere cele de mai sus, Curtea constată că modificarea propusă suprimă o garanție a dreptului persoanei de a dispune de ea însăși, prin eliminarea protecției constituționale acordate uneia dintre componentele elementului pasiv al acestui drept.

104. Pentru aceste considerente, cu unanimitate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea modificării aduse art.26 alin.(2) din Constituție, referitor la eliminarea sintagmei „bunele moravuri”, întrucât încalcă limitele revizuirii, prevăzute de art. 152 alin.(2) din Constituție.

Articolul 27 — Inviolabilitatea domiciliului

105. Prin articolul unic pct.20 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(3) al art.27 din Constituție, după cum urmează:

„(3) Percheziția se dispune de către judecătorul instanței de judecată competentă să judece fondul cauzei și se efectuează în condițiile și în formele prevăzute de lege.”

106. Modificarea propusă cu privire la art.27 alin.(3) din Constituție vizează introducerea sintagmei „*instanței de judecată competentă să judece fondul cauzei*”. Referitor la utilizarea acestei sintagme chiar în corpul Constituției sunt aplicabile *mutatis mutandis* considerentele expuse la analiza efectuată în privința unei modificări similare a art.23 alin.(4) din Constituție.

107. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă eliminarea modificării propuse în privința art.27 alin.(3) din Constituție.

Articolul 28 — Secretul corespondenței

108. Prin articolul unic pct.21 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică art.28 din Constituție, după cum urmează:

„(1) Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice, al altor comunicări efectuate prin mijloace electronice, al datelor de trafic, al datelor de localizare și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil și garantat.”

(2) *Reținerea, predarea sau percheziționarea trimiterilor poștale, interceptarea convorbirilor și a comunicărilor, interceptarea în mediul ambiental, percheziția informatică și accesul la un sistem informatic și la un suport de stocare a datelor informatice, obținerea datelor informatice, inclusiv a datelor de trafic și a datelor de localizare, identificarea abonatului, a proprietarului, a utilizatorului unui sistem de comunicații electronice sau a unui punct de acces la un sistem informatic ori alte asemenea tehnici se dispun de judecătorul instanței competente să judece fondul cauzei și numai în cursul procesului penal.”*

109. Curtea constată că secretul corespondenței este un aspect al dreptului la viață intimă, familială și privată a persoanei, cu privire la care autoritățile publice trebuie, pe de o parte, să aibă o conduită de abținere, de evitare a ingerinței, iar, pe de altă parte, să creeze un cadru legislativ care să reflecte caracterul inviolabil al acestuia în raport cu celelalte subiecte de drept. Totuși, conduita de abținere a statului nu este nelimitată, ci trebuie să țină cont de realitățile existente, în sensul că statul trebuie să se manifeste activ atunci când apare un pericol actual și iminent la adresa cetățenilor. Or, modul de redactare a textului reduce posibilitatea de intervenție a statului în secretul corespondenței, astfel cum aceasta este configurată în propunerea de revizuire a Constituției, numai la situația procesului penal, neglijând, în mod evident, și alte situații — care trebuie strict determinate — în care aceasta s-ar impune. Aceasta ar echivala cu imposibilitatea statului de a-și îndeplini obligațiile pozitive ce îi incumbă în privința apărării drepturilor și libertăților fundamentale (a se vedea *mutatis mutandis* Hotărârea din 24 iulie 2012, pronunțată în Cauza *Đorđević împotriva Croației*, paragraful 139). Astfel, în accepțiunea propunerii de revizuire a Constituției, în cazul unor dezastre naturale, al unor accidente grave sau al altor amenințări grave la adresa persoanelor, nu li s-ar permite autorităților publice cu competențe în gestionarea acestor situații să facă toate eforturile necesare pentru salvarea de vieți omenești, mai ales dacă se are în vedere limitarea operată cu privire la datele de trafic sau de localizare.

110. Posibilitatea ingerinței statului în exercitarea acestui drept este, în prezent, reglementată în mod indirect prin art.26 alin.(1) din Constituție, lăsându-se, astfel, competența legiuitorului infraconstituțional de a adopta prevederi legale care să asigure respectarea interesului general al colectivității. Or, interesul general al colectivității nu se subsumează numai procesului penal, ci și unor situații imprevizibile la care statul trebuie să răspundă imediat; însă, în lipsa pârghiilor legale, acțiunea acestuia nu va avea finalitatea scontată, spre exemplu, în privința apărării integrității fizice sau psihice a persoanelor față de acțiunea sau inacțiunea terțelor persoane (a se vedea Hotărârea din 12 noiembrie 2013, pronunțată în Cauza *Söderman împotriva Suediei*, paragrafele 80 și următoarele, precum și Hotărârea din 24 iulie 2012, pronunțată în Cauza *Đorđević împotriva Croației*, paragraful 138 și următoarele).

111. Având în vedere cele de mai sus, Curtea apreciază că în privința elementelor nou-introduse în cuprinsul art.28 alin.(1) din Constituție nu se poate susține existența unei protecții juridice identice cu cea a sensului clasic al corespondenței, chiar astfel cum acesta a fost dezvoltat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Hotărârea din 3 aprilie 2007, în Cauza *Copland împotriva Regatului Unit*, paragrafele 41 și 42. Potrivit acesteia, sunt protejate conform art.8 din Convenție atât e-mailurile trimise de la serviciu, cât și informația ce derivă din monitorizarea utilizării personale a Internetului.

112. Curtea constată că datele de trafic și cele de localizare beneficiază și ele de o protecție juridică, însă nu pot fi asimilate celei de care beneficiază mijloacele legale de comunicație, ele nesubsumându-se acestui concept. De aceea, tratarea lor trebuie să se facă distinct de acest concept, pentru că, în caz contrar, s-ar ajunge la posibilitatea suprimării drepturilor și libertăților altor persoane.

113. Pentru aceste considerente, cu majoritate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea modificării aduse art.28 din Constituție, referitor la secretul corespondenței, întrucât încalcă limitele revizuirii, prevăzute de art.152 alin.(2) din Constituție.

Articolul 31 — Dreptul la informație

114. Prin articolul unic pct.25 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(5) al art.31 din Constituție, după cum urmează:

„(5) Serviciile publice de radio, de televiziune și agențiile publice de presă sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale și politice importante exercitarea dreptului la antenă. Organizarea acestor servicii și agenții de presă, precum și controlul parlamentar asupra activității lor se reglementează prin lege organică.”

115. Curtea constată că modificarea propusă la art.31 alin.(5) din Constituție este imprecisă. Din topica primei teze a acestui alineat s-ar putea înțelege că serviciile publice de

radio și agențiile publice de presă sunt autonome, iar televiziunile ar fi autonome indiferent dacă sunt publice sau private. De aceea, Curtea propune reformularea acestei teze pentru a se înțelege că serviciile publice de radio și televiziune, precum și agențiile publice de presă sunt autonome.

116. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea modificării propuse în privința art.31 alin.(5) din Constituție.

Articolul 32 — Dreptul la învățătură

117. Prin articolul unic pct.26 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică atât titlul marginal al art.32 din Constituție, acesta devenind „*Dreptul la educație*”, precum și conținutul normativ al articolului menționat, după cum urmează:

„(1) *Accesul la educație este garantat, în condițiile legii.*

(2) *Dreptul la educație este garantat, în condițiile legii, și se asigură prin învățământul preșcolar, prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare prevăzute de lege.*

(3) *Educația trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile și libertățile fundamentale.*

(4) *Învățământul general se desfășoară în limba română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.*

(5) *Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.*

(6) *Învățământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă burse sociale de studii copiilor și tinerilor proveniți din familii defavorizate și celor instituționalizați, precum și burse de merit, în condițiile legii.*

(7) *Învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și profesionale, în condițiile legii cu respectarea standardelor de calitate în educație pentru fiecare nivel și formă de învățământ.*

(8) *Autonomia universitară este garantată. Autonomia universitară implică capacitatea instituțiilor de învățământ superior de a-și gestiona direct și nemijlocit patrimoniul, de a-și alege ori, după caz, desemna, în mod independent, structurile și funcțiile de conducere și de a stabili, potrivit prevederilor legale și standardelor de calitate, misiunea educațională și de cercetare.*

(9) *Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege.”*

118. Cu privire la modificările aduse art.32 din Constituție, Curtea constată că noul titlu marginal al articolului este „*Dreptul la educație*”, concept care include dreptul la învățătură, dar și dreptul la cultură sau la informare. Or, articolul analizat, cu excepția alineatelor 1 și 3, se referă la dreptul la învățătură. În acest context, Curtea apreciază că este necesar ca dreptul la educație să fie inserat într-un articol distinct, care să cuprindă alineatele 1 și 3, iar așezarea acestuia să fie reconsiderată, respectiv înainte de articolul constituțional referitor la dreptul la informație.

119. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reconsiderarea așezării alin.(1) și (3) ale art.32 în structura unui nou articol din Constituție.

120. În consecință, art.32 urmează a-și păstra actualul titlu marginal, astfel încât, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea propunerii de modificare a titlului marginal al art.32 din Constituție.

121. În aceste condiții, alineatul (2) al articolului analizat trebuie să se refere la dreptul la învățătură. De asemenea, Curtea mai observă că modificările preconizate la alin.(4) vizează introducerea sintagmei „*învățământul general*”, care nu este consacrată nici în textul Constituției, nici în cel al Legii educației naționale nr.1/2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.18 din 10 ianuarie 2011, cu modificările și completările ulterioare, și, astfel, nu se înțelege la ce anume se referă. Mai mult, sintagma analizată nu se poate înlocui nici cu cea de „*învățământ general obligatoriu*”, întrucât s-ar lăsa nereglementată, spre exemplu, situația învățământului superior. De aceea, Curtea recomandă menținerea actualei sintagme, și anume „*învățământul de toate gradele*”.

122. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea modificărilor propuse în privința art.32 alin.(2) și (4) din Constituție.

123. Cu privire la modificările propuse art.32 alin.(8) din Constituție, Curtea constată că acestea definesc autonomia universitară, tocmai pentru ca unui concept constituțional să nu i se stabilească înțelesul printr-un act normativ cu forță juridică inferioară (a se vedea și art.123

din Legea nr.1/2011 — definiția autonomiei universitare). Totuși, Curtea observă că, potrivit art.123 alin.(2) din Legea nr.1/2011, „autonomia universitară dă dreptul comunității universitare să își stabilească misiunea proprie, strategia instituțională, structura, activitățile, organizarea și funcționarea proprie, gestionarea resurselor materiale și umane, cu respectarea strictă a legislației în vigoare”, ceea ce înseamnă că definiția conceptului de autonomie universitară cuprinsă în propunerea de revizuire este circumscrisă numai anumitor elemente componente ale acesteia. Curtea nu neagă posibilitatea legiuitorului constituant derivat de a reglementa sau defini de principiu o anumită instituție, fiind, desigur, exclusă detalierea în amănunt. Însă, elementele reținute în definiția propusă unui concept constituțional — autonomia universitară — reflectă o abordare selectivă și imprecisă, care vizează mai degrabă conceperea unei independențe decizionale în privința elementelor patrimoniale ale autonomiei universitare decât constituționalizarea elementelor componente ale acestui concept. De altfel, orice constituționalizare realizată trebuie să respecte cerințele de precizie, claritate și previzibilitate a legii în mod cumulativ pentru a nu se altera sensul conceptului constituțional deja consacrat.

124. Curtea observă că elementele centrale ale definiției propuse conceptului de autonomie universitară se referă la gestionarea patrimoniului și la desemnarea structurilor și funcțiilor de conducere. Misiunea educațională și de cercetare este menționată doar la sfârșitul textului și nu acoperă toate aspectele care țin de conceptul de autonomie universitară. Astfel, definiția analizată vizează mai degrabă latura economică decât cea educațională a autonomiei universitare și, în acest context, creează premisele unei independențe organizatorice și funcționale în privința gestionării patrimoniului și a alegerii sau desemnării structurilor și funcțiilor de conducere.

125. Curtea constată că gestionarea patrimoniului în mod nemijlocit, fără a exista o reglementare legală general aplicabilă instituțiilor de învățământ superior, ar avea drept efect gestionarea discreționară a patrimoniului de către conducerea instituției de învățământ superior și, eventual, transmiterea dreptului de proprietate al instituției de învățământ superior asupra unor bunuri aflate în proprietatea sa privată către alte persoane, ceea ce este de natură a afecta baza materială necesară procesului educațional. De asemenea, alegerea sau desemnarea, în mod independent, a structurilor și funcțiilor de conducere ale universităților excedează noțiunii de autonomie universitară.

126. Or, autonomia universitară nu se confundă cu independența. În acest sens, Curtea, prin Decizia nr.2 din 4 ianuarie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.136 din 23 februarie 2011, analizând situația la nivel european, a arătat că autonomia universitară nu echivalează cu independența și că „statul sau organele administrației publice locale are/au destule competențe care îi/le permit să se asigure că universitățile respectă standardele de calitate necesare pentru realizarea Spațiului European al Învățământului Superior”.

127. În aceste condiții, Curtea reține că definiția dată autonomiei universitare este improprie și dă astfel naștere unei independențe absolute a instituțiilor de învățământ superior atât în gestionarea patrimoniului lor, cât și în desemnarea structurilor și funcțiilor de conducere, ceea ce duce la suprimarea unei garanții a dreptului la învățătură, conferit de autonomia universitară.

128. Pentru aceste considerente, cu majoritate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea completării aduse art.32 alin.(8) din Constituție, referitor la definirea autonomiei universitare, întrucât încalcă limitele revizuirii, prevăzute de art. 152 alin.(2) din Constituție.

Articolul 35 — Dreptul la un mediu sănătos

129. Prin articolul unic pct.30 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se introduc două noi alineate, alin.(2¹) și (3¹), la art.35 din Constituție, după cum urmează:

„(2¹) Statul asigură protecția, utilizarea durabilă și refacerea patrimoniului natural.

(3¹) Sunt interzise retelele tratamente aplicate animalelor, definite potrivit legii”.

130. Cu privire la modificările propuse art.35 din Constituție, Curtea observă că textul alin.(3¹) consacră în mod expres o normă de conduită ce derivă din conceptul de „demnitate umană”. Demnitatea umană, sub aspect constituțional, presupune două dimensiuni inerente, respectiv relațiile dintre oameni, ceea ce vizează dreptul și obligația oamenilor de a le fi respectate și, în mod corelativ, de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale semenilor lor, precum și relația omului cu mediul înconjurător, inclusiv cu lumea animală, ceea ce implică, în privința animalelor, responsabilitatea morală a omului de a îngriji aceste ființe într-un mod de natură a ilustra nivelul de civilizație atins (a se vedea, în acest sens,

Decizia nr. 1 din 11 ianuarie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.53 din 23 ianuarie 2012).

131. Totuși, Curtea constată că modul de redactare a textului este imprecis, întrucât nu se înțelege dacă sintagma „definite potrivit legii” se referă la animale sau la reele tratamente aplicate acestora.

132. Având în vedere cele de mai sus, cu majoritate de voturi, Curtea recomandă reformularea alin.(3¹) propus a fi introdus în cuprinsul art.35 din Constituție.

Articolul 37 — Dreptul de a fi ales

133. Prin articolul unic pct.31 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se introduce un nou alineat, alin.(2¹), la art.37 din Constituție, după cum urmează:

„(2¹) Pot participa la alegerile pentru Senat, pentru Camera Deputaților și pentru funcția de Președinte al României numai candidații care au avut domiciliul în România cu cel puțin 6 luni înainte de data alegerilor.”

134. Curtea constată că acest text vizează introducerea unei noi condiții cu privire la dreptul de a fi ales în funcția de Președinte al României, senator sau deputat. Astfel, se prevede obligația candidatului de a avea domiciliul în România cu cel puțin 6 luni înainte de data alegerilor.

135. Textul actualului art.37 din Constituție este unul permisiv și, interpretat în coroborare cu art.16 alin.(3) din Constituție, conduce la concluzia că, pentru a putea participa la alegerile pentru Senat, Camera Deputaților și pentru funcția de Președinte al României, candidații trebuie să aibă cetățenia română și domiciliul în România. Or, introducerea unei condiții temporale cu privire la domiciliul candidatului, indiferent de durata acesteia, reprezintă o evidentă suprimare a dreptului de a fi ales al cetățenilor români care nu se regăsesc în ipoteza normei juridice. O atare concluzie se impune dat fiind faptul că cetățenii români, indiferent de durata de timp în care au avut domiciliul în România, beneficiază de drepturile și libertățile consacrate de Constituție; în caz contrar și egalitatea în drepturi a acestora ar fi afectată. Mai mult, Curtea ridică și problema datei de la care curge acest termen, respectiv data alegerilor. Or, o asemenea dată de referință este și arbitrară, întrucât foarte ușor se poate întâmpla ca un cetățean român să fi avut domiciliul în țară o lungă perioadă de timp, dar nu și în ultimele 6 luni înainte de data alegerilor. În consecință, condiția impusă prin textul supus analizei Curții este contrar egalității în drepturi.

136. Acceptarea unei asemenea condiții temporale referitoare la domiciliul candidatului ar echivala și cu acceptarea implicită a posibilității legiuitorului constituent derivat de a impune condiții temporale și în privința celeilalte condiții necesare pentru a candida — cetățenia — sau de a alătura condițiilor deja existente altele noi. Or, impunerea unor condiții temporale, în speță, condiția ca cetățeanul român să fi avut domiciliul în România cu cel puțin 6 luni înainte de data alegerilor, încalcă limitele revizuirii Constituției, suprimând principiul universalității drepturilor, reglementat de art.15 alin. (1) din Constituție, dreptul de a fi ales al cetățenilor cu domiciliul în România care nu îndeplinesc noua ipoteză normativă restrictivă, precum și o garanție a acestuia, egalitatea în drepturi.

137. Pentru aceste considerente, cu majoritate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea completării art.37 din Constituție cu un nou alineat, alin.(2¹), referitor la condiția domiciliului în România cu cel puțin 6 luni înainte de data alegerilor pentru Senat, Camera Deputaților sau pentru funcția de Președinte al României, întrucât încalcă limitele revizuirii, prevăzute de art.152 alin.(2) din Constituție.

Articolul 40 — Dreptul de asociere

138. Prin articolul unic pct.33 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(2) al art.40 din Constituție, după cum urmează:

„(2) Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.”

139. Curtea constată că o caracteristică a statului de drept este respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, iar militarea împotriva acestora echivalează cu încălcarea principiilor statului de drept, aspect ce atrage neconstituționalitatea partidului sau a organizației. Prin urmare, soluția normativă propusă reprezintă o concretizare expresă a unui principiu ce stă la baza statului de drept.

140. Totuși, în acest context, Curtea remarcă faptul că, în conformitate cu art.146 lit.k) din Constituția României și art.45 din Legea partidelor politice nr.14/2003, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.550 din 6 august 2012, Curtea Constituțională

hotărăște asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic, potrivit art.30 alin.(7) și art.40 alin.(2) și (4) din Constituție. Curtea reține că partidele politice nu sunt *ab initio* neconstituționale, ci ele sunt declarate neconstituționale ca urmare a nerespectării unei ipoteze normative a Constituției în cazul de față. În acest sens, art.41 alin.(1) din Legea nr.47/1992 prevede că „partidele politice pot fi declarate neconstituționale”.

141. Așadar, Curtea apreciază că formularea art.40 alin.(2) din Constituție trebuie să fie concordantă cu cea a art.30 alin.(7) din Constituție tocmai pentru a se arăta conduita interzisă, și nu efectul deciziei Curții Constituționale.

142. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea modificării alin.(2) al art. 40 din Constituție.

Articolul 44 — Dreptul de proprietate privată

143. Prin articolul unic pct.35 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(1) al art.44 din Constituție, după cum urmează:

„(1) *Dreptul de proprietate și creanțele împotriva statului sunt garantate. Creanțele împotriva statului au același regim juridic cu plata obligațiilor fiscale, în condițiile legii*”.

144. Eliminarea tezei a doua a art.44 alin.(1) din Constituție referitoare la stabilirea prin lege a limitelor și conținutului dreptului de proprietate echivalează cu o absolutizare a acestuia.

145. Acest text este folosit de Curtea Constituțională, în jurisprudența sa, atunci când examinează limitele dreptului de proprietate. Pentru a analiza dacă o astfel de măsură este justificată, Curtea pornește de la premisa existenței în corpul art. 44 din Constituție a unei dispoziții exprese — exprimată sub forma unei condiții speciale — care să permită instituirea la nivel legal a unor limite în privința dreptului de proprietate privată. Or, această dispoziție expresă este reprezentată chiar de art.44 alin.(1) teza a doua din Constituție, propusă a fi eliminată. De aceea, Curtea a reținut că dreptul de proprietate nu este un drept absolut, ci poate fi supus anumitor limitări, potrivit art.44 alin.(1) din Constituție, însă, limitele dreptului de proprietate, indiferent de natura lor, nu se confundă cu însăși suprimarea dreptului de proprietate. Curtea a constatat că, potrivit art.44 din Constituție, legiuitorul este în drept să stabilească conținutul și limitele dreptului de proprietate. De principiu, aceste limite au în vedere obiectul dreptului de proprietate și atributele acestuia și se instituie în vederea apărării intereselor sociale și economice generale sau pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale altor persoane, esențial fiind ca prin aceasta să nu fie suprimat complet dreptul de proprietate (a se vedea Decizia nr.266 din 21 mai 2013, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.443 din 19 iulie 2013).

146. Aceste limite pot proteja diverse drepturi sau libertăți fundamentale, de la dreptul la informare (decizia anterior citată) până la dreptul de proprietate (Decizia nr.59 din 17 februarie 2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.203 din 9 martie 2004).

147. Eliminarea tezei a doua a alin.(1) din art.44 absolutizează dreptul de proprietate, iar legiuitorul nu va mai putea proteja drepturile și libertățile fundamentale concurente ale celorlalți cetățeni. Astfel, Curtea constată că a fost suprimată o garanție a drepturilor și libertăților fundamentale prevăzute de titlul II al Constituției, garanție care asigură exercitarea acestora în mod concurent cu exercitarea dreptului de proprietate privată.

148. Pentru aceste considerente, cu unanimitate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea eliminării actualei teze a doua a art.44 alin.(1) din Constituție, referitor la condițiile și limitele dreptului de proprietate, întrucât încalcă limitele revizuirii, prevăzute de art.152 alin.(2) din Constituție.

149. Se propune introducerea unei noi teze la alin.(1) al art. 44 cu următorul conținut: „*Creanțele împotriva statului au același regim juridic cu plata obligațiilor fiscale, în condițiile legii*”.

150. Curtea constată că *de plano* creanțele împotriva statului nu pot avea același regim juridic cu *plata* obligației fiscale, ci, eventual, cu obligația fiscală. Tot astfel, nu se poate pune semnul echivalenței între cele două noțiuni, întrucât acestea cuprind elemente specifice care le diferențiază. De asemenea, Curtea observă că expunerea de motive a propunerii de revizuire nu cuprinde nicio referire la această modificare, astfel încât nu se poate cunoaște rațiunea care a stat la baza introducerii acestui text.

151. De aceea, Curtea apreciază că această teză ar trebui reformulată pentru a fi clară, precisă și previzibilă (cu privire la înțelesul acestor termeni, a se vedea Decizia nr.1 din 11 ianuarie 2012). O atare concluzie este întărită și de faptul că soluția normativă propusă reprezintă o îndepărtare de la actualul cadru constituțional și legislativ existent în materie fiscală.

152. Având în vedere cele de mai sus, cu majoritate de voturi, Curtea recomandă reformularea modificării propuse în privința art.44 alin.(1) teza a doua din Constituție.

Articolul 49 — Protecția copiilor și a tinerilor

153. Prin articolul unic pct.37 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(1) și (2) ale art.49 din Constituție, după cum urmează:

„(1) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor, cu respectarea principiului interesului superior al acestora.

(2) Statul acordă alocații pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu dizabilități. Alte forme de protecție socială a copiilor și a tinerilor se stabilesc prin lege.”

154. Sintagma „cu respectarea interesului superior al acestora” este o preluare din Declarația Drepturilor Copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1959, și din Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, ratificată prin Legea nr. 18/1990, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.314 din 13 iunie 2001. Curtea mai reține că acest principiu se regăsește și la nivel infraconstituțional, și anume în Legea nr.272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 557 din 23 iunie 2004.

155. De asemenea, Curtea constată că definiția copilului, în acord cu prevederile Convenției menționate, este dată în art.4 lit.a) din Legea nr.272/2004, acesta fiind „persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani și nici nu a dobândit capacitatea deplină de exercițiu, potrivit legii”.

156. Având în vedere modificarea operată la nivelul art.48 alin.(1) din Constituție în sensul introducerii în privința copiilor a sintagmei „cu respectarea principiului interesului superior al acestora”, Curtea constată că reiterarea acesteia și la art.49 alin.(1) din Constituție este redundantă.

157. De asemenea, Curtea reține că această sintagmă, astfel cum este plasată, vizează și tinerii. Or, principiul interesului superior caracterizează situația juridică a copilului, și nu a tinerilor. Textul, astfel cum este redactat, creează o inegalitate între cetățenii majori — care au împlinit vârsta de 18 ani — pe criteriul vârstei, ceea ce induce ideea unui tratament juridic preferențial al acestora în raport cu celelalte categorii de vârstă.

158. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă eliminarea modificării propuse în privința art.49 alin.(1) din Constituție.

Articolul 50 — Protecția persoanelor cu handicap

159. Prin articolul unic pct.38 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică atât titlul marginal al art.50 din Constituție, acesta devenind „Protecția persoanelor cu dizabilități”, precum și conținutul normativ al articolului menționat, după cum urmează:

„Persoanele cu dizabilități se bucură de toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului, în condiții de egalitate de șanse. Statul asigură realizarea unei politici naționale de egalitate a șanselor și de incluziune, prevenire și tratament în vederea participării efective a persoanelor cu dizabilități în viața comunității, respectând drepturile și îndatoririle ce revin părinților și tutorilor”.

160. Curtea, analizând conținutul normativ al textului propus, constată că premisa acestuia este aceea că, în prezent, persoanele cu handicap/dizabilități nu ar beneficia de toate drepturile și libertățile fundamentale. De aceea, noul text le acordă beneficiul tuturor drepturilor și libertăților fundamentale; însă, și acesta este circumstanțiat, respectiv în condiții de egalitate de șanse cu persoanele fără handicap/dizabilități. Or, *ab initio* cele două categorii de persoane nu sunt în aceeași situație, întrucât deficiențele lor „fizice, senzoriale, psihice, mentale și/sau asociate, le împiedică total sau le limitează accesul cu șanse egale la viața societății, necesitând măsuri de protecție în sprijinul integrării și incluziunii sociale” [art.2 alin. (1) din Legea nr.448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.1 din 3 ianuarie 2008]. De altfel, chiar legea recunoaște faptul că ele nu pot acționa în condiții de egalitate de șanse, egalitatea formală trebuind înlocuită cu cea de rezultat pentru a se putea obține integrarea și incluziunea socială a persoanelor cu handicap/dizabilități.

161. De esența actualului text constituțional este reglementarea unui regim special de protecție a persoanelor cu handicap/dizabilități, aspect omis de noua soluție normativă preconizată. Legiuitorul constituant derivat nu se poate îndepărta de la această soluție pentru că, în caz contrar, ar realiza o restrângere/afectare a acestui regim special de protecție. Așadar, modificarea art.50 din Constituție poate avea în vedere doar o îmbunătățire a acestui regim, nicidecum o reducere a gradului de protecție acordat persoanelor cu

handicap/*dizabilități* sau chiar suprimarea dreptului persoanelor cu handicap/*dizabilități* la un regim special de protecție.

162. Pentru aceste considerente, cu unanimitate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea modificării aduse art.50 din Constituție, referitor la suprimarea protecției speciale de care se bucură persoanele cu handicap, întrucât încalcă limitele revizuirii, prevăzute de art.152 alin.(2) din Constituție.

Articolul 51¹ — Dreptul la o bună administrare

163. Prin articolul unic pct.39 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se introduce un nou articol, art.51¹ — *Dreptul la o bună administrare*, după cum urmează:

„Orice persoană are dreptul de a beneficia, în raporturile sale cu administrația publică, de un tratament imparțial, echitabil și de a obține, într-un termen rezonabil, un răspuns la solicitările sale”.

164. Curtea constată că, prin introducerea art.51¹ în textul Constituției, se urmărește consacrarea unui nou drept fundamental, cel la o bună administrare, preluare cu adaptări a dreptului omonim cuprins în art.41 alin.(1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

165. Curtea recomandă, însă, realizarea unei corelări între noua reglementare cu celelalte texte constituționale, Curtea având în vedere art.31 alin.(2) și art.51 alin.(4) din Constituție. Astfel, între cele două texte menționate și acela al art.51¹ propus a fi introdus există o suprapunere parțială, reglementându-se obligații ale autorităților publice, respectiv de a informa cetățeanul asupra problemelor de interes personal ale acestuia și de a răspunde la petiții. Or, asemenea obligații pot fi cuprinse chiar în corpul normativ al noului text propus a fi introdus.

166. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea noului art.51¹ din Constituție.

Articolul 52 — Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

167. Prin articolul unic pct.40 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(1) și (3) ale art.52 din Constituție, după cum urmează:

„(1) Persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea prejudiciului printr-o despăgubire echitabilă.

.....
(3) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență. Statul exercită dreptul de regres, în condițiile legii”.

168. Curtea reține că modificarea propusă alineatului (1) se referă la îndreptățirea persoanei vătămate de o autoritate publică la *„repararea prejudiciului printr-o despăgubire echitabilă”*. În reglementarea actuală, persoana vătămată în drepturile sale este îndreptățită să obțină repararea pagubei. O atare prevedere vizează o reparare integrală a pagubei; or, astfel cum este reglementat în propunerea legislativă de modificare a Constituției, repararea prejudiciului urmează a se realiza printr-o despăgubire echitabilă. Însă, caracterul echitabil nu echivalează cu cel integral al reparației (a se vedea *mutatis mutandis*, cu privire la noțiunea de reparație completă și integrală, și Decizia nr.395 din 1 octombrie 2013, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.685 din 7 noiembrie 2013), astfel încât persoana vătămată se va vedea pusă în situația ca prejudiciul pe care l-a suferit să fie reparat doar parțial, și nu integral. O asemenea abordare reprezintă o suprimare evidentă a unei garanții care însoțește dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică, și anume repararea integrală a pagubei produse acesteia.

169. Pentru aceste considerente, cu unanimitate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea modificării aduse art.52 alin.(1) din Constituție, referitor la eliminarea reparării integrale a pagubei suferite de către persoana vătămată de o autoritate publică, întrucât încalcă limitele revizuirii, prevăzute de art.152 alin.(2) din Constituție.

170. Curtea reține că modificarea propusă la art.52 alin.(3) din Constituție se referă la introducerea unei noi teze în conținutul acestui text, respectiv *„statul exercită dreptul de regres, în condițiile legii”*.

171. Textul art.52 alin.(3) din Constituție prevede răspunderea patrimonială a statului pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Teza propusă a fi introdusă nu reglementează o acțiune în regres a statului împotriva magistraților pentru recuperarea

prejudiciilor cauzate prin orice eroare judiciară, ci numai prin acele erori judiciare care au fost rezultatul exercitării funcției cu rea-credință sau gravă neglijență.

172. Din conținutul normativ al art.52 alin.(3) din Constituție rezultă că acoperirea prejudiciului cauzat prin erori judiciare este asigurată în toate cazurile de către stat, persoana vătămată putându-se îndrepta cu acțiune numai împotriva statului, reprezentat prin Ministerul Finanțelor Publice [a se vedea art.96 alin.(6) din Legea nr.303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.826 din 13 septembrie 2005]. În acest sens, atât art.542 din Codul de procedură penală, cât și art.96 din Legea nr.303/2004 stabilesc condițiile în care persoana vătămată exercită acțiunea în repararea prejudiciilor materiale cauzate prin erorile judiciare, admisibilitatea acțiunii fiind condiționată fie de rămânerea definitivă a hotărârii instanței de judecată, precum și a ordonanței sau încheierii organelor judiciare, prin care s-a constatat eroarea judiciară, respectiv privarea nelegală de libertate, fie de stabilirea, în prealabil, printr-o hotărâre definitivă, a răspunderii penale sau disciplinare, după caz, a judecătorului sau procurorului pentru o faptă săvârșită în cursul judecării procesului și dacă această faptă este de natură să determine o eroare judiciară.

173. În schimb, statul se poate îndrepta cu acțiune în regres împotriva magistratului doar dacă acesta a provocat situația generatoare de daune cu rea-credință sau din culpă gravă [art.542 alin.(1) din Codul de procedură penală], respectiv a săvârșit eroarea judiciară cauzatoare de prejudicii cu rea-credință sau gravă neglijență [a se vedea art.96 alin.(7) din Legea nr.303/2004]. Astfel, statul este cel care, în cadrul acțiunii în regres, trebuie să dovedească faptul că magistratul și-a exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență.

174. Deși sintagma propusă a fi introdusă pare a viza indicarea titularului dreptului de regres în cazul prejudiciilor cauzate prin orice eroare judiciară care a fost rezultatul exercitării funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, în realitate, din cauza modului său de formulare, obligă statul să își exercite dreptul de regres. Caracterul imperativ al sintagmei propuse a fi introduse în corpul art.52 alin.(3) din Constituție poate duce la situații inadmisibile, în care statul va promova în mod automat acțiunea în regres ori de câte ori acoperă un prejudiciu cauzat printr-o eroare judiciară, fără a mai avea un drept de apreciere asupra faptului dacă magistratul și-a exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență, solicitând, astfel, în mod mecanic intervenția instanței judecătorești. De aceea, conținutul normativ propus ar trebui să aibă în vedere, eventual, posibilitatea statului de a exercita dreptul de regres în condițiile legii.

175. Așadar, textul constituțional nu poate constrânge statul la inițierea, în toate cazurile, a unor acțiuni în regres, ci trebuie să lase în marja sa de apreciere problema exercitării acestei acțiuni pentru ca, desigur, în final, tot instanța judecătorească să se pronunțe asupra acțiunii astfel promovate.

176. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea modificării propuse în privința alin.(3) al art.52 din Constituție.

Capitolul III — Îndatoririle fundamentale

Articolul 55 — Apărarea țării

177. Prin articolul unic pct.42 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se introduce un nou alineat, alin.(3¹), la art.55 din Constituție, după cum urmează:

„(3¹) *România este stat membru al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord*”.

178. Curtea constată că modificarea preconizată nu are caracter normativ și nici nu se referă la îndatoririle fundamentale ale cetățenilor. Acesta afirmă apartenența României la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, România devenind membră a acestei organizații în urma adoptării Legii nr.22/2004 pentru aderarea României la Tratatul Atlanticului de Nord, semnat la Washington la 4 aprilie 1949, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.185 din 3 martie 2004.

179. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reconsiderarea așezării art.55 alin. (3¹) în structura titlului VI din Constituție.

Capitolul IV — Avocatul Poporului

Articolul 58 — Numirea și rolul

180. Prin articolul unic pct.43 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică art.58 alin.(1), acesta urmând să prevadă că „*Avocatul Poporului este instituția autonomă care are drept scop promovarea și apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor, în raporturile acestora cu autoritățile publice*”.

181. Curtea constată că formularea propusă pentru art.58 alin.(1) este neconstituțională în ceea ce privește limitarea competențelor Avocatului Poporului la apărarea „*drepturilor și*

libertăților cetățenilor, în raporturile acestora cu autoritățile publice” pentru motivele ce vor fi arătate în continuare.

182. În Avizul Comisiei de la Veneția nr.685 din 17 decembrie 2012 privind compatibilitatea cu principiile constituționale și statul de drept a acțiunilor Guvernului și Parlamentului României cu privire la alte instituții ale statului și Ordonanța de urgență a Guvernului de modificare a Legii nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale și Ordonanța de urgență a Guvernului de modificare și completare a Legii nr.3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului în România, adoptat la cea de-a 93-a Sesiune plenară, Veneția 14—15 decembrie 2012, se precizează că „Avocatul Poporului îndeplinește un rol esențial în protecția drepturilor omului” (paragraful 80). Curtea observă că sfera subiectelor de drept ce pot beneficia de avantajele protecției oferite prin intermediul Avocatului Poporului este avută în vedere, în documentul menționat, într-o perspectivă mult mai largă decât în formula limitativă, care vizează exclusiv „cetățenii”, propusă de autorii propunerii legislative de revizuire a Constituției.

183. Redactarea propusă reprezintă un regres față de actuala reglementare constituțională în ce privește protecția drepturilor și libertăților prin intermediul Avocatului Poporului, care ar trebui să vizeze toate persoanele fizice care se găsesc pe teritoriul României, în spiritul Declarației Universale a Drepturilor Omului și al celorlalte pacte și tratate internaționale care pun ocrotirea individului în centrul atenției statului și care consideră esențial ca drepturile omului să fie garantate, dar și apărute prin mecanisme juridice și instituționale eficiente.

184. În acest sens, de altfel, art.18 alin.(1) din Constituție prevede că cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor, garantată de Constituție și de alte legi. Or, propunerea de revizuire exclude cetățenii străini și apatrizii din aria de acțiune a Avocatului Poporului, ca instituție menită să asigure o protecție utilă drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Chiar și în cazul în care textul propus ar fi interpretat potrivit principiului *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus* în sensul că este vorba nu numai despre cetățenii români, ci și despre cei străini, tot ar mai rămâne în afara acțiunii protectoare a Avocatului Poporului o categorie de persoane fizice față de care nimic nu justifică aplicarea unui tratament discriminatoriu, și anume apatrizii.

185. Ca urmare a acestei restrângeri a sferei atribuțiilor Avocatului Poporului, competența sa este diminuată, iar rolul său în cadrul statului de drept, democratic și social nu mai poate fi realizat în mod plenar.

186. În consecință, Curtea, cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea înlocuirii sintagmei „*persoanelor fizice*” cu termenul „*cetățenilor*” în cuprinsul art.58 alin.(1) din Constituție, întrucât încalcă limitele revizuirii stabilite în art.152 alin.(2) din Constituție.

187. În prezent, una dintre modalitățile prin care Legea fundamentală îi oferă Avocatului Poporului posibilitatea de a-și realiza rolul consacrat la nivel constituțional este cuprinsă în art. 146 lit.d) teza a doua și constă în competența acestuia de a ridica în mod direct excepții de neconstituționalitate. Mențiunea care se propune a fi introdusă în cuprinsul art.58 alin.(1) din Constituție, referitoare la promovarea și apărarea drepturilor și libertăților „*cetățenilor*” numai *în raporturile acestora cu autoritățile publice*, este de natură să pună în discuție posibilitatea exercitării efective și eficiente de către Avocatul Poporului a acestui drept, de vreme ce există și legi sau ordonanțe ale Guvernului, simple sau de urgență, care nu vizează raporturile cetățenilor cu autoritățile publice. O posibilă limitare a dreptului Avocatului Poporului de a contesta constituționalitatea unor astfel de acte normative pe calea excepției de neconstituționalitate ar fi antinomică față de prevederile art.146 lit.d) din Constituție, care acordă Avocatului Poporului atribuția expresă de a sesiza Curtea Constituțională cu privire la legi și ordonanțe ale Guvernului, fără să facă nicio distincție după cum acestea au sau nu în obiectul lor de reglementare prevederi referitoare la protecția drepturilor omului.

188. O constatare similară se regăsește și în avizul Comisiei de la Veneția mai sus citat, în sensul că, „în cazul în care Avocatul Poporului nu ar putea să sesizeze Curtea Constituțională cu privire la ordonanțele de urgență ale Guvernului în toate cazurile — nu numai în cazurile privind drepturile omului —, ar exista o lacună serioasă în controlul necesar al unor astfel de ordonanțe. Niciun alt organism al statului, altul decât Avocatul Poporului, nu poate face apel în mod direct împotriva unor astfel de ordonanțe în fața Curții Constituționale și, în consecință, toate ordonanțele de urgență, care nu se referă la drepturile omului, nu ar putea fi deloc controlate” (paragraful 55). De altfel, referindu-se la ipoteza în care Avocatul Poporului ar fi privat de posibilitatea contestării constituționalității ordonanțelor de urgență ale Guvernului în mod direct, independent de existența unui proces judiciar, Comisia de la

Veneția a apreciat că „o astfel de lacună gravă în sistemul de control democratic și echilibru instituțional nu poate fi justificată prin pretinsa urgență a măsurilor adoptate” (paragraful 55).

189. Un raționament asemănător este aplicabil și în cazul legilor. Este adevărat că acestea pot fi supuse controlului de constituționalitate anterior promulgării acestora, potrivit art.146 lit.a) teza întâi din Constituție, la sesizarea anumitor subiecte de drept, expres precizate în textul constituțional, printre care se numără și Avocatul Poporului. Dar, odată intrate în vigoare, legile, la fel ca și ordonanțele, nu mai pot fi supuse controlului de constituționalitate decât cu prilejul aplicării lor în cadrul unui proces aflat pe rolul unei instanțe judecătorești sau de arbitraj comercial, la cererea părților, a procurorului sau a instanței, din oficiu. Or, este posibil ca niciunul dintre subiectele de drept enumerate să nu aibă inițiativa invocării unei excepții de neconstituționalitate și, din acest motiv, să se mențină în fondul activ al legislației reglementări neconstituționale, ceea ce ar fi în contradicție cu principiul statului de drept, ca trăsătură fundamentală a statului român și ca premisă a consacrării, garantării, menținerii și apărării drepturilor și libertăților fundamentale.

190. Ca atare, Curtea reține că circumstanțierea sferei de acțiune a Avocatului Poporului exclusiv la raporturile cetățenilor cu autoritățile publice afectează rolul acestuia în apărarea drepturilor omului împotriva oricăror încălcări, care pot proveni de la orice tip de entitate. Iar o asemenea limitare se constituie, în unele situații, într-o suprimare a uneia dintre garanțiile drepturilor și libertăților fundamentale, contrar art.152 alin.(2) din Constituție.

191. Pentru aceste considerente, Curtea, cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea completării art.58 alin.(1) din Constituție cu sintagma „*în raporturile acestora cu autoritățile publice*”, întrucât încalcă limitele revizuirii stabilite în art.152 alin. (2) din Constituție.

192. În continuare, Curtea observă că, prin articolul unic pct.44 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției, se introduce la art.58 un nou alineat, alin.(1¹), cu următorul conținut: „*Avocatul Poporului este numit pe o durată de 5 ani. Adjuncții Avocatului Poporului sunt specializați pe domenii de activitate. Mandatul Avocatului Poporului încetează înainte de termen în caz de demisie, incompatibilitate cu alte funcții publice sau private, imposibilitate de a-și îndeplini atribuțiile mai mult de 90 de zile ori în caz de deces*”.

193. Curtea reține că propunerea de revizuire ridică la nivel constituțional reglementarea cazurilor de încetare înainte de termen a mandatului Avocatului Poporului. În prezent, acestea sunt înscrise în art.9 alin.(1) din Legea nr.35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.844 din 15 septembrie 2004, cu modificările și completările ulterioare, fiind demisia, revocarea din funcție, incompatibilitatea cu alte funcții publice sau private, imposibilitatea de a-și îndeplini atribuțiile mai mult de 90 de zile, constatată prin examen medical de specialitate, și decesul. Curtea observă că, potrivit reglementării constituționale propuse, este eliminată posibilitatea revocării din funcție a acestuia, fiind menținute toate celelalte situații.

194. Deși textul propus nu aduce atingere limitelor revizuirii Constituției, Curtea apreciază că enumerarea cazurilor de încetare înainte de termen a mandatului Avocatului Poporului ar trebui realizată prin legea organică de organizare și funcționare a instituției, nu prin Legea fundamentală.

195. Totodată, Curtea reține că, printre cauzele de încetare a mandatului Avocatului Poporului înainte de termen, ar trebui să se regăsească și revocarea. Cel puțin teoretic, nu poate fi exclus riscul ca persoana numită în funcția de Avocat al Poporului să abuzeze de prerogativele pe care Constituția și legea i le conferă, să le deturneze de la finalitatea lor legală ori să nu le îndeplinească în mod corespunzător și astfel să încalce grav valorile și principiile constituționale. Eliminarea posibilității Parlamentului de a revoca din funcție persoana care, în exercitarea mandatului de Avocat al Poporului, se dovedește că a acționat contrar Constituției și legii ar fi inacceptabilă și incompatibilă cu valorile fundamentale ale statului român enunțate în art.1 alin.(3) din Legea fundamentală. Desigur, situațiile în care poate interveni revocarea trebuie individualizate cu precizie la nivelul legii, iar procedura care urmează să fie respectată în această situație trebuie, de asemenea, stabilită prin norme lipsite de orice echivoc, astfel încât să fie evitat riscul unei revocări arbitrării. Ca atare, Curtea Constituțională recomandă reglementarea cauzelor de încetare a mandatului Avocatului Poporului înainte de termen prin legea de organizare și funcționare a instituției, cu includerea printre acestea și a revocării.

196. Pentru argumentele expuse, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă Parlamentului eliminarea tezei a treia din alin.(1¹) propus a fi introdus în art.58 din Constituție.

C. Titlul III — Autoritățile publice
Capitolul I — Parlamentul
Articolul 62 — Alegerea Camerelor

197. Prin articolul unic pct.46 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.62 alin.(3), după cum urmează: „(3) Numărul deputaților nu poate fi mai mare de 300. La acest număr se adaugă reprezentanții minorităților naționale.”

198. Propunerea tinde la înlocuirea actualei reglementări a art.62 alin.(3) din Constituție, care prevede că „Numărul deputaților și al senatorilor se stabilește prin legea electorală, în raport cu populația țării”. Norma actuală face vorbire în mod judicios de ambele categorii de parlamentari și face trimitere la legea electorală, care va stabili numărul acestora în temeiul unui criteriu constituțional, respectiv prin raportare la populația țării.

199. Dispozițiile modificatoare omit categoria senatorilor, nu mai stabilesc criteriile de determinare a numărului deputaților și senatorilor, ci se limitează a fixa un număr maximal al deputaților — 300. Mai mult, prevăd expres că în numărul astfel stabilit nu sunt incluși reprezentanții organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale, număr care, potrivit dispozițiilor art.62 alin.(2) din Constituție, poate varia în funcție de numărul de voturi obținute de organizațiile respective pentru a fi reprezentate în Parlament — art.62 alin.(2) teza întâi și de numărul organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale — art.62 alin.(2) teza a doua, reglementarea creând, în mod discutabil, aparența unui statut aparte, distinct, al deputaților care reprezintă minoritățile naționale.

200. Curtea recomandă, cu unanimitate de voturi, eliminarea modificării propuse și păstrarea actualei reglementări care prevede atât norma de reprezentare cât și un cadru constituțional unitar cu privire la membrii Parlamentului.

Articolul 64 — Organizarea internă

201. Prin articolul unic pct.49 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.64, prin introducerea unui nou alineat, alin.(4¹), după cum urmează: „(4¹) Orice persoană de drept public, orice persoană juridică privată și orice persoană fizică are obligația de a se prezenta, direct sau prin reprezentant legal, după caz, în fața unei comisii parlamentare, în urma invitației scrise primite din partea acesteia, cu excepția magistraților. Activitatea comisiei parlamentare nu se poate substitui organelor judiciare.”

202. Potrivit dispozițiilor art.64 alin.(4) din Legea fundamentală, „Fiecare Cameră își constituie comisia permanentă și poate institui comisii de anchetă sau alte comisii speciale. Camerele își pot constitui comisii comune”. Din acest text constituțional rezultă, fără dubiu, că aceste comisii se constituie și funcționează în cadrul fiecărei Camere, care, potrivit autonomiei sale regulamentare, stabilește modul lor concret de organizare și funcționare, în exercitarea funcției de control pe care o are Parlamentul în cadrul democrației constituționale.

203. Cu privire la atribuțiile acestor comisii, din coroborarea textelor constituționale rezultă că, în fața comisiilor, în mod obligatoriu, trebuie să compară numai subiectele de drept care se află în raporturi constituționale specifice cu Parlamentul potrivit titlului III, capitolul IV din Constituție, intitulat *Raporturile Parlamentului cu Guvernul*. Alte subiecte de drept pot fi invitate să ia parte la dezbaterile din fața comisiilor.

204. De asemenea, aceste comisii nu au abilitatea constituțională sau regulamentară să se pronunțe asupra vinovăției ori nevinovăției unei persoane, ci sunt expresia controlului parlamentar. Scopul lor este acela de a lămuri, de a clarifica împrejurările și cauzele în care s-au produs evenimentele supuse cercetării. Prin urmare, aceste comisii anchetează/verifică fapte sau împrejurări, și nu persoane. Ele au ca finalitate constatarea existenței sau inexistenței faptelor pentru care a fost creată comisia, fără a stabili răspunderea administrativă, materială, disciplinară ori penală a vreunei persoane.

205. Aceste comisii nu au competența de a da un verdict, ci aceea de a întocmi un raport cu privire la situația de fapt anchetată, prin care se vor indica concluziile la care au ajuns pe baza actelor și documentelor pe care le-au consultat și a audierilor efectuate (a se vedea în acest sens Decizia nr.924 din 1 noiembrie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.787 din 22 noiembrie 2012).

206. Având în vedere considerentele expuse, Curtea reține că instituirea obligației persoanelor de drept public, altele decât cele prevăzute de art.111 din Constituție, a persoanelor juridice private și a persoanelor fizice de a se prezenta, direct sau prin reprezentant legal, după caz, în fața comisiilor parlamentare contravine rolului și scopului acestor comisii și, în mod implicit, rolului constituțional de autoritate legiuitoare a Parlamentului, cu încălcarea principiului constituțional al separației și echilibrului puterilor în stat, consacrat de art.1 alin.(4) din Constituție. Chiar dacă propunerea modificatoare prevede

că „activitatea comisiei parlamentare nu se poate substitui organelor judiciare”, în concret, prin instituirea unei obligații constituționale în sarcina persoanelor prevăzute în ipoteza normei de a se prezenta în fața comisiei de anchetă parlamentară, propunerea legislativă de revizuire aduce atingere libertății individuale, consacrată de art.23 din Constituție, care poate fi restrânsă doar în cazurile expres și limitativ prevăzute de textul constituțional.

207. Mai mult, modificările propuse atribuie competențe extinse acestei comisii, împrejurare ce creează confuzii cu privire la natura juridică a activității sale, ce poate fi calificată drept o formă de jurisdicție specială, care, deși nu se substituie celei judecătorești, se desfășoară în paralel cu aceasta.

208. Prin urmare, Curtea constată, cu majoritate de voturi, că modificarea prevederilor constituționale încalcă principiul separației și echilibrului puterilor în stat și libertatea individuală, fiind contrară dispozițiilor art.152 alin.(2) din Constituție referitoare la limitele revizuirii.

Articolul 65 — Ședințele Camerelor

209. Prin articolul unic pct.51 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.65 alin.(2), după cum urmează: „(2) *Camerele își desfășoară lucrările și în ședințe comune, potrivit unui regulament adoptat cu votul majorității senatorilor și deputaților, pentru:*

- a) primirea mesajelor Președintelui României;*
- b) suspendarea președintelui României;*
- c) aprobarea bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale de stat;*
- d) acordarea votului de încredere Guvernului;*
- e) dezbateră și votarea moțiunilor de cenzură;*
- f) angajarea răspunderii Guvernului în condițiile art.114 din Constituție;*
- g) aprobarea strategiei naționale de securitate a României;*
- h) declararea mobilizării totale sau parțiale;*
- i) declararea stării de război;*
- j) suspendarea sau încetarea ostilităților militare;*
- k) îndeplinirea oricăror alte atribuții care, potrivit Constituției se exercită în ședință comună.”*

210. Curtea constată că, în principiu, stabilirea competenței Camerelor parlamentare, în ședințe comune sau în ședințe separate, nu ridică probleme de constituționalitate.

211. Propunerea de modificare vizează corelarea acestor dispoziții cu alte prevederi constituționale care consacră deja cazurile în care cele două Camere ale Parlamentului își desfășoară lucrările în ședință comună: art.88, art.95, art.103 alin.(3) sau art.113. Curtea observă că în aceeași categorie se regăsesc și următoarele situații: depunerea jurământului Președintelui României, prevăzută de art.82 alin.(2), punerea sub acuzare a Președintelui României, prevăzută de art.96, adoptarea legilor de aderare la actele de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, prevăzută de art.148 alin.(3), și adoptarea legii de revizuire a Constituției, dacă prin procedura de mediere nu se ajunge la un acord, prevăzută de art.151 alin. (2), situații care au fost omise de la enumerare. Pentru o bună sistematizare a actului normativ și acuratețea conținutului său, Curtea recomandă ca și aceste cazuri să fie cuprinse în conținutul dispozițiilor art.65 alin.(2), în urma modificării sale prin legea de revizuire.

212. De asemenea, prin propunerea de revizuire a Constituției se modifică lit.k), ce are, în prezent, următorul conținut: „îndeplinirea altor atribuții care, potrivit Constituției sau regulamentului, se exercită în ședință comună”. Noua dispoziție, care elimină regulamentul activităților comune celor două Camere ca temei al instituirii unor atribuții suplimentare celor stabilite prin Constituție, dă expresie principiului bicameralismului și autonomiei regulamentare a fiecărei Camere, consacrată de art.64 alin.(1) teza întâi din Constituție, potrivit căruia „Organizarea și funcționarea fiecărei Camere se stabilesc prin regulament propriu”. Astfel, modificarea vizează limitarea ședințelor comune ale Camerelor doar la situațiile prevăzute în Constituție și eliminarea posibilității ca, prin regulament, să se poată adăuga alte cazuri celor stabilite prin Legea fundamentală.

213. Or, în condițiile în care situațiile prevăzute de Constituție sunt ușor identificabile, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă reformularea modificării propuse art.65 alin.(2), în sensul enumerării lor exhaustive și abrogarea dispozițiilor lit.k), care devin astfel redundante.

Articolul 70 — Mandatul deputaților și al senatorilor

214. Prin articolul unic pct.57 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.70 alin.(2), după cum urmează: „(2) *Calitatea de deputat sau de senator încetează:*

- a) la data întrunirii legale a Camerelor nou alese;*

- b) în caz de demisie;
- c) în caz de pierdere a drepturilor electorale,
- d) în caz de incompatibilitate;
- e) la data demisiei din partidul politic sau formațiunea politică din partea căreia a fost ales sau la data înscrierii acestuia într-un alt partid politic sau într-o altă formațiune politică;
- g) în caz de deces.”

215. Modificarea vizează completarea cazurilor de încetare a mandatului de parlamentar cu două noi situații: demisia din partidul politic sau formațiunea politică din partea căreia a fost ales și înscrierea parlamentarului într-un alt partid politic sau într-o altă formațiune politică.

216. Dispozițiile art.69 din Constituție, care stabilesc că, în exercitarea mandatului, deputații și senatorii sunt în serviciul poporului și că orice mandat imperativ este nul, constituie fundamentul juridic al mandatului reprezentativ. Acest text constituțional stă la baza interpretării raporturilor constituționale dintre parlamentar, pe de o parte, și alegătorii lui, partidele sau formațiunile politice care au susținut respectiva candidatură și Camera din care face parte parlamentarul, pe de altă parte. Or, în temeiul acestui articol constituțional, răspunderea pentru o anumită opțiune politică, manifestată prin demisia din partidul politic din partea căreia a fost ales sau prin înscrierea într-un alt partid politic nu poate fi decât una politică, cel mult morală, dar în niciun caz juridică. Așa fiind, aplicarea sancțiunii pierderii mandatului de parlamentar afectează în mod grav interesele alegătorilor pe care îi reprezintă și nesocotește unul dintre fundamentele democrației parlamentare — mandatul reprezentativ.

217. Dispozițiile cuprinse în propunerea legislativă sunt menite să îngrădească libertatea parlamentarului de a se afilia la un grup parlamentar sau altul ori de a deveni independent față de toate grupurile parlamentare. Or, această libertate de opțiune trebuie să se manifeste în funcție de afinitățile politice proprii, precum și în funcție de posibilitățile pe care diferitele grupuri parlamentare le oferă parlamentarului în scopul valorificării plene a intereselor electoratului, întrucât mandatul reprezentativ constituie o garanție a promovării și a respectării drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor în cadrul democrației parlamentare.

218. Relevante sunt și argumentele reținute în Raportul cu privire la mandatul imperativ și la practicile asimilate, adoptat de Comisia de la Veneția, la cea de-a 79-a sesiune plenară, în 12—13 iunie 2009. Potrivit raportului, „una dintre problemele cu care se confruntă democrațiile moderne, din perspectiva stabilității parlamentare și a respectării opțiunilor electorilor o reprezintă practica aleșilor care părăsesc partidele pe ale căror liste electorale au fost aleși.[...] Odată aleși, deputații sunt în primul rând răspunzători în fața alegătorilor care i-au votat, nu față de partidul politic din care provin. Aceasta decurge din faptul că mandatul le-a fost încredințat de popor, nu de partid. Așadar, demisia sau demiterea unui deputat dintr-un partid nu trebuie să ducă la excluderea sa din Parlament.”

219. Potrivit Raportului, acest aspect, în mod evident contrar standardelor democratice, a dus la abrogarea dispozițiilor Legii electorale a Republicii Serbia, care prevedeau că mandatul unui membru ales al Parlamentului încetează în momentul în care acesta își pierde calitatea sa de membru al partidului politic sau al coaliției politice pe ale cărui/cărei liste de candidați a fost ales, după ce, în prealabil, Curtea Constituțională a Serbiei, prin decizia pronunțată la data de 27 mai 2003, constatase că respectivele dispoziții erau neconstituționale. Decizia Curții viza problema stabilirii dacă mandatele aparțin deputatului ales sau partidului politic din care acesta provine. Conform considerentelor de principiu reținute în decizia Curții Constituționale, menținute prin decizia ulterioară din 25 septembrie 2003, pronunțată în aceeași materie, referitoare la mandatele de membri ai adunărilor municipale, încetarea calității de membru al unui partid politic nu poate constitui motiv de revocare a mandatului unui deputat ales.

220. Pentru argumentele expuse mai sus, Curtea constată, cu majoritate de voturi, că modificarea dispozițiilor art.70 alin.(2), în ceea ce privește lit.e), suprimă o garanție a drepturilor și libertăților fundamentale — mandatul reprezentativ, consacrat de art.69 din Constituție, încălcând limitele revizuirii prevăzute de art.152 alin.(2) din Constituție.

Articolul 72 — Imunitatea parlamentară

221. Prin articolul unic pct.59 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.72 alin.(2), după cum urmează: „(2) *Senatorii și deputații pot fi urmăriți și trimiși în judecată penală pentru fapte care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului. Senatorii și deputații nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați fără încuviințarea Camerei din care fac parte, după ascultarea lor.*” Modificarea vizează abrogarea tezelor a doua și a treia ale actualului alin.(2) al art.72 care prevede că „Urmărirea și

trimiterea în judecată penală se pot face numai de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.”

222. Reglementarea constituțională a imunității parlamentare este justificată de necesitatea protecției mandatului parlamentar, ca garanție a îndeplinirii prerogativelor constituționale și, totodată, o condiție a funcționării statului de drept. În activitatea sa, parlamentarul trebuie să se bucure de o reală libertate de gândire, expresie și acțiune, astfel încât să își exercite mandatul în mod eficient. Instituția imunității parlamentare, sub cele două forme ale sale, protejează parlamentarul față de eventualele presiuni sau abuzuri ce s-ar comite împotriva persoanei sale, fiindu-i astfel asigurată independența, libertatea și siguranța în exercitarea drepturilor și a obligațiilor care îi revin potrivit Constituției și legilor (a se vedea în acest sens Decizia nr.799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României).

223. Examinând dispozițiile care fac în prezent obiectul controlului de constituționalitate, Curtea constată că reglementarea constituțională a competenței de urmărire și trimitere în judecată a Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, respectiv a competenței de judecată a Înaltei Curți de Casație și Justiție cu privire la senatori și deputați, constituie, din perspectiva acestora din urmă, o garanție constituțională de ordin procedural, menită să ocrotească interesul public, și anume realizarea actului de legiferare prin exercițiul mandatului. Cu alte cuvinte, prevederile art.72 alin. (2) din Constituție instituie o măsură de protecție a mandatului exercitat de membrii Parlamentului, având deci caracterul obiectiv al unei garanții constituționale a libertății individuale a persoanei care ocupă funcția de demnitate publică și a dreptului la un proces echitabil. Or, prin abrogarea dispozițiilor menționate, garanția constituțională este suprimată, împrejurare ce este de natură a încălca prevederile art.152 alin.(2) din Constituție.

224. Pe de altă parte, din analiza comparativă a prevederilor constituționale și a propunerii legislative de revizuire, Curtea observă că prevederile privind competența de judecată a Înaltei Curți de Casație și Justiție se regăsesc și sunt păstrate de noua reglementare în situația altor funcții de demnitate publică: dispozițiile art.96 alin.(4) referitoare la punerea sub acuzare a Președintelui României pentru înaltă trădare, respectiv art.109 alin.(2) privind răspunderea membrilor Guvernului. Din această perspectivă, propunerea de modificare doar a dispozițiilor art.72 alin.(2) referitoare la răspunderea membrilor Parlamentului apare ca fiind discriminatorie, de natură a genera o inegalitate de tratament juridic între persoanele care ocupă funcții importante de demnitate publică. Astfel, noua Constituție creează un statut privilegiat sub aspectul protecției mandatului demnității publice pentru reprezentanții puterii executive (Președintele României și membrii Guvernului), funcții publice dobândite prin alegere sau numire, în vreme ce reprezentanților puterii legislative (senatori și deputați), care dobândesc mandatul prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat (asemenea Președintelui României) li se suprimă această garanție constituțională de ordin procesual penal.

225. Mai mult, în condițiile în care dispozițiile art.105 alin. (1) teza întâi din Constituție, potrivit căreia „Funcția de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea altei funcții publice de autoritate, cu excepția celei de deputat sau de senator”, nu fac obiectul vreunei modificări, se creează o discriminare în cadrul aceleiași categorii juridice — membrii Parlamentului, între senatorii sau deputații care au și calitatea de membru al Guvernului, pe de o parte, și ceilalți parlamentari, pe de altă parte.

226. Prin urmare, Curtea constată, cu unanimitate de voturi, că abrogarea tezelor a doua și a treia ale actualului alin.(2) al art.72 suprimă o garanție constituțională a libertății individuale a persoanei care ocupă funcția de demnitate publică și a dreptului la un proces echitabil și încalcă principiul egalității în drepturi a cetățenilor care ocupă funcții de demnitate publică, astfel că modificarea propusă este neconstituțională, încălcând limitele revizuirii prevăzute de art.152 alin.(2) din Constituție.

Articolul 73 — Categoriile de legi

227. Prin articolul unic pct.61 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică alineatul (3) al articolului 73, după lit.i) se introduc patru noi litere, după cum urmează:

„¹) *statutul profesiilor juridice;*

²) *statutul Băncii Naționale a României;*

³) *organizarea și funcționarea Curții Constituționale;*

⁴) *organizarea și funcționarea Curții de Conturi;”*

228. Propunerea vizează completarea categoriei legilor organice cu privire la legile care reglementează domeniul organizării, funcționării sau statutului unor autorități publice. Pentru

o mai bună sistematizare a actului normativ, având în vedere obiectul lor de reglementare, Curtea recomandă, cu unanimitate de voturi, reformularea dispozițiilor art.73 alin.(3) prin includerea în cuprinsul acestora și a celorlalte legi organice la care face referire Constituția: art.58 alin.(3) — Avocatul Poporului, art.79 alin.(2) — Consiliul Legislativ sau art.141 — Consiliul Economic și Social.

229. În plus, Curtea observă că lit.⁴) din propunerea de modificare nu se corelează cu lit.l) a alin.(3) al art.73, care prevede „organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a Ministerului Public și a *Curții de Conturi*”, care ar trebui modificată în consecință.

Articolul 74 — Inițiativa legislativă

230. Prin articolul unic pct.62 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică alin.(1) al art.74, cu următorul cuprins: *„Inițiativa legislativă aparține, după caz, Guvernului, deputaților, senatorilor sau unui număr de cel puțin 75.000 de cetățeni cu drept de vot. Cetățenii care își manifestă dreptul la inițiativă legislativă trebuie să provină din cel puțin un sfert din județele țării, iar în fiecare dintre aceste județe, respectiv în municipiul București, trebuie să fie înregistrate cel puțin 5.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.”*

231. Modificarea propusă vizează coborârea pragului numărului de cetățeni care pot avea inițiativă legislativă de la 100.000, în prezent, la 75.000. Norma are ca scop facilitarea inițierii procesului legislativ la nivelul cetățenilor și este în acord cu prevederile constituționale referitoare la limitele revizuirii.

232. Norma constituțională prevede, printre condițiile inițiativei legislative cetățenești, dispersia teritorială — cetățenii care își manifestă dreptul la inițiativă legislativă trebuie să provină din cel puțin un sfert din județele țării. Or, în condițiile în care, prin propunerea de revizuire a Constituției, se operează modificări cu privire la dispozițiile art.3 din Constituție, și anume se introduce regiunea ca unitate administrativ-teritorială, Curtea recomandă, cu unanimitate de voturi, reformularea alin.(1) al art.74, astfel încât noile dispoziții să fie corelate cu modificările propuse la art.3 alin.(3) din Constituție.

Articolul 75 — Sesizarea Camerelor

233. Prin articolul unic pct.63 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.75, alin.(1)—(4), după cum urmează:

„(1) Inițiativele legislative se supun dezbaterii și adoptării Senatului, în calitate de primă Cameră competentă, cu excepția celor privind organizarea administrației publice locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală, a celor privind ratificarea actelor internaționale, inclusiv cele referitoare la acordarea de împrumuturi externe, precum și cele care au ca obiect de reglementare măsurile legislative ce rezultă din aplicarea acestora, pentru care Camera Deputaților este prima Cameră sesizată.

(2) Prima Cameră sesizată se pronunță în termen de 30 de zile. Pentru coduri și proiectele de legi de complexitate deosebită, termenul este de 45 de zile. În cazul depășirii acestor termene, se consideră că proiectele de legi sau propunerile legislative au fost adoptate.

(3) Senatul numește sau alege, după caz, în condițiile stabilite prin lege sau prin regulamentul propriu de organizare și funcționare:

- a) Avocatul Poporului;*
- b) președintele și președinții de secție ai Consiliului Legislativ;*
- c) consilierii Curții de Conturi;*
- d) președintele Consiliului Economic și Social;*
- e) directorii serviciilor de informații;*
- f) reprezentanții oricărei alte autorități sau instituții publice aflate sub control parlamentar.*

(4) Senatul exercită controlul parlamentar asupra tuturor autorităților sau instituțiilor publice prevăzute la alin.(3), potrivit regulamentului propriu de organizare și funcționare.”

234. Cu privire la modificările propuse alin.(1), Curtea observă că noua redactare a dispozițiilor constituționale privitoare la competența legislativă a Camerelor nu elimină principiul bicameralismului, dar simplifică rigorile sale, în sensul că este restrânsă sfera actelor normative în care Senatul are competență decizională. Astfel, proiectele de lege sau propunerile legislative adoptate de Senat se transmit Camerei Deputaților spre o examinare definitivă. Senatul rămâne doar ca o cameră care examinează proiectul de lege sau propunerea legislativă înaintea votului decisiv al celei de-a doua Camere. Este o formulă raționalizată a adoptării legii în sistemul bicameral prin votul decisiv al Camerei Deputaților. Excepție de la această regulă fac doar inițiativele legislative care privesc organizarea administrației publice locale, a teritoriului, regimul general privind autonomia locală, a celor

privind ratificarea actelor internaționale, inclusiv cele referitoare la acordarea de împrumuturi externe, precum și cele care au ca obiect de reglementare măsurile legislative ce rezultă din aplicarea acestora. Această opțiune a legiuitorului constituant nu poate fi cenzurată de Curtea Constituțională în condițiile în care cele două Camere au poziții egale și aceeași legitimitate. Cu toate acestea, Curtea remarcă faptul că păstrarea partajării competențelor de examinare a proiectelor de lege între cele două Camere, deși în limite reduse, poate determina un conflict de competență, astfel că nu se justifică abrogarea dispozițiilor constituționale referitoare la soluționarea unor astfel de blocaje legislative.

235. Prin urmare, Curtea recomandă conservarea soluției legislative actuale cu privire la soluționarea conflictelor de competență dintre cele două Camere.

236. Dispozițiile alin.(1) conțin și o necorelare terminologică: sunt menționate noțiunile de „primă Cameră competentă” și de „prima Cameră sesizată”. Pentru a înlătura orice confuzie, Curtea recomandă utilizarea unor termeni unitari și neechivoci, întrucât, în limbajul normativ, aceleași noțiuni se exprimă numai prin aceiași termeni.

237. De asemenea, norma prevede ratificarea „actelor internaționale”. În cuprinsul Constituției, există mai multe dispoziții care fac vorbire de „tratate”, „pacte” și „acorduri internaționale”, și anume cele ale art.11, art.20, art.91 sau ale art.146 lit.b).

238. Potrivit art.1 lit.a) din Legea nr.590/2003 privind tratatele, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 23 din 12 ianuarie 2004, „prin *tratat* se înțelege actul juridic, indiferent de denumire sau de formă, care consemnează în scris un acord la nivel de stat, la nivel guvernamental sau la nivel departamental, având scopul de a crea, de a modifica ori de a stinge drepturi și obligații juridice sau de altă natură, guvernat de dreptul internațional public și consemnat într-un instrument unic ori în două sau în mai multe instrumente conexe”.

239. Prin urmare, Curtea recomandă, în tot cuprinsul actului normativ, folosirea unitară a termenului generic de „*tratat*”, care circumscrie totalitatea actelor juridice internaționale.

240. De asemenea, Curtea sesizează necorelările terminologice cuprinse în acest alineat: dacă în teza a doua, se face vorbire, pe lângă coduri, doar de proiecte de legi, în teza a treia, textul vizează proiectele de legi sau propunerile legislative. Curtea reține că, din coroborarea dispozițiilor constituționale în vigoare, rezultă că inițiativa legislativă constituie genul proximal, iar proiectele de legi și propunerile legislative reprezintă diferențe specifice, în funcție de titularul dreptului de inițiativă: Guvernul, în cazul proiectului de lege [art.74 alin.(3) din Constituție], respectiv senatorii, deputații și cetățenii în cazul propunerii legislative [art.74 alin.(4) din Constituție]. Pentru a înlătura orice confuzie, Curtea recomandă utilizarea termenilor juridici în acord cu sensul lor determinat potrivit dispozițiilor constituționale sau legale.

241. În ceea ce privește modificările operate asupra art.75 alin.(3) și (4), Curtea constată că acestea reglementează controlul parlamentar asupra unor autorități sau instituții publice, exercitat de Senat, potrivit regulamentului propriu de organizare și funcționare.

242. O primă observație este cea referitoare la topografia acestor dispoziții. Astfel titlul marginal al art.75 este „Sesizarea Camerelor”, împrejurare ce este de natură să determine conținutul normativ al articolului și anume competențele celor două Camere ale Parlamentului în procesul de elaborare a legilor, termenele de dezbateri, precum și modalitățile de soluționare a eventualelor conflicte de competență. Or, prevederile referitoare la controlul parlamentar au un conținut distinct, extrinsec procesului legislativ, astfel că se impune reglementarea lor separată, într-un articol de sine-stătător, care să aibă această titulatură.

243. Prin urmare, Curtea, cu unanimitate de voturi, propune reconsiderarea așezării dispozițiilor referitoare la controlul exercitat de Senat în structura unui nou articol din Constituție.

244. Potrivit dispozițiilor modificatoare cuprinse în alin.(4) al art.75, Senatul exercită controlul parlamentar asupra tuturor autorităților sau instituțiilor publice prevăzute la alin.(3), potrivit regulamentului propriu de organizare și funcționare. După enumerarea explicită conținută de lit.a)—e), alin.(3) prevede la lit.f) o normă cu caracter general, și anume „*reprezentanții oricărei alte autorități sau instituții publice aflate sub control parlamentar*”. Așa fiind, Curtea observă că, din coroborarea alin. (3) lit.f) cu alin.(4), poate rezulta interpretarea potrivit căreia, prin regulamentului propriu de organizare și funcționare a Senatului, se pot reglementa cazuri noi de control parlamentar cu privire la alte autorități sau instituții publice. Or, regulamentele Camerelor Parlamentului sunt hotărâri care consacră organizarea internă și proprie a acestora, astfel că prevederile lor nu pot stabili drepturi și obligații decât pentru deputați, precum și pentru autoritățile, demnitarii și funcționarii publici, în funcție de raporturile constituționale pe care le au cu Camera. Ca atare, prin Regulamentul Camerei Parlamentului

nu se pot stabili drepturi și mai ales obligații în sarcina unor subiecte de drept din afara acesteia, subiecte care nu se încadrează în categoria celor circumstanțiate mai înainte. Asemenea prevederi pot cuprinde numai legile, în accepțiunea de acte juridice ale Parlamentului.

245. Prin urmare, Curtea recomandă, cu unanimitate de voturi, completarea dispozițiilor art.75 alin.(3) lit.f) cu sintagma „*potrivit legii*”, astfel încât doar prin lege să se poată stabili categoria autorităților sau instituțiilor publice aflate sub control parlamentar.

Articolul 76 — Adoptarea legilor și a hotărârilor

246. Prin articolul unic pct.66 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.76 alin.(1), după cum urmează: „(1) *Legile organice, legile prin care este restrâns exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți, în condițiile art.53, precum și hotărârile privind regulamentele Camerelor se adoptă cu votul majorității membrilor fiecărei Camere.*”

247. Potrivit dispozițiilor art.73 din Constituție, intitulat *Categoriile de legi*, la alin.(1) se stabilește că „Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.” Așa fiind, clasificarea juridică pe care o consacră Legea fundamentală în privința legilor, cu efecte asupra ierarhiei actelor normative adoptate de Parlament, a domeniului de reglementare și a procedurii de legiferare, se limitează la cele trei categorii expres enumerate.

248. Prin modificarea art.76 alin.(1), inițiatorii propunerii legislative de revizuire a Constituției introduc, în cadrul dispozițiilor referitoare la procedura de adoptare a legilor, o nouă categorie de acte normative, și anume legile prin care este restrâns exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți, în condițiile art.53 din Constituție.

249. Este adevărat că, potrivit jurisprudenței sale constante, Curtea Constituțională a statuat că restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți nu se poate realiza decât prin lege, ca act juridic adoptat de Parlament, și cu respectarea condițiilor strict și limitativ prevăzute de art.53 din Constituție. Însă interpretarea noțiunii de lege din cuprinsul art.53 a avut menirea de a limita posibilitatea legiuitorului delegat — Guvernul — de a reglementa pe calea ordonanței de urgență în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, în sensul restrângerii acestora, contrar prevederilor art.115 alin.(6) din Constituție.

250. Pe de altă parte, formula redacțională propusă este criticabilă, întrucât generează confuzie sub aspectul examinării îndeplinirii condițiilor prevăzute de art.53. Astfel, sintagma „legile prin care este restrâns exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți, în condițiile art.53” creează aparența efectuării unui control de constituționalitate realizat anterior adoptării actului normativ, în urma căruia se constată îndeplinirea condițiilor prevăzute de art.53 din Constituție. Or, controlul de constituționalitate se desfășoară exclusiv în condițiile prevăzute de art.142—147 din Constituție, de către Curtea Constituțională, la sesizare, și numai după adoptarea legii de către Parlament.

251. Așa fiind, dacă legiuitorul constituant apreciază necesară introducerea unor condiții suplimentare pe care legiuitorul ordinar să le respecte la adoptarea legilor prin care este restrâns exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți, soluția nu este crearea unei categorii distincte de legi, pe lângă cele enumerate de Constituție, ci încadrarea legilor cu un atare obiect de reglementare în categoria legilor organice.

252. Prin urmare, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă eliminarea sintagmei „legile prin care este restrâns exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți, în condițiile art.53” din cuprinsul art.76 alin.(1).

Articolul 78 — Intrarea în vigoare a legii

253. Prin articolul unic pct.69 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.78, prin introducerea unui nou alineat, alin.(1¹), după cum urmează: „(1¹) *Accesul la varianta electronică a Monitorului Oficial este gratuit și nu poate fi îngrădit.*”

254. Dispozițiile art.1 din Legea nr.202/1998 privind organizarea Monitorului Oficial al României, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.206 din 11 aprilie 2013, prevăd că „Monitorul Oficial al României este publicația oficială a statului român, în care se publică actele prevăzute de Constituție, de prezenta lege și de alte acte normative”, iar, potrivit art.3 alin.(1) din lege, „Editarea Monitorului Oficial al României constituie un serviciu public asigurat de către Regia Autonomă «Monitorul Oficial», care funcționează sub autoritatea Guvernului României, exercitată prin Secretariatul General al Guvernului”.

255. Referitor la accesul la publicația oficială, dispozițiile art. 19 din lege prevăd că „Regia Autonomă «Monitorul Oficial» realizează un produs electronic conținând actele publicate, care poate fi accesat gratuit pe internet și este disponibil, în varianta pentru citire, timp de 10 zile de la publicarea respectivelor acte. Sumarele monitoarelor oficiale sunt accesibile permanent.”

256. Propunerea de modificare vizează accesul gratuit și nelimitat la varianta electronică a publicației oficiale. Avantajul accesării permanente, din orice locație, în mod gratuit a actelor publicate în Monitorul Oficial al României creează premisele valorizării dreptului persoanei de a avea acces la orice informație de interes public, prevăzut de art.31 din Constituție. Astfel, pe această cale se îndeplinește și cerința accesibilității actelor normative, calitate impusă și de reglementările internaționale în materia drepturilor și libertăților fundamentale.

257. Pe de altă parte, Curtea observă că asigurarea accesului gratuit și nelimitat la varianta electronică a publicației oficiale trebuie să vizeze cu necesitate actele de interes public adoptate de autoritățile publice, acte cu caracter general de aplicabilitate la nivel național, respectiv cele prevăzute de art.5 din Legea nr.202/1998, republicată, precum: actele juridice ale Parlamentului, actele cu caracter politic ale Parlamentului și ale celor două Camere, actele Președintelui României, actele Guvernului, actele normative ale organelor de specialitate ale administrației publice centrale din subordinea Guvernului, potrivit competenței lor stabilite prin lege, adoptate în vederea organizării executării legii, deciziile, hotărârile și avizele Curții Constituționale, acte ale plenului Consiliului Superior al Magistraturii, deciziile pronunțate de Secțiile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, ca urmare a soluționării recursurilor în interesul legii, deciziile și hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului, pronunțate în cazurile în care statul român are calitatea de pârât.

258. O prevedere similară să regăsește și la nivelul Uniunii Europene cu privire la actele adoptate de instituțiile Uniunii, și anume în Regulamentul (UE) nr.216/2013 al Consiliului din 7 martie 2013 privind publicarea electronică a Jurnalului Oficial al Uniunii Europene, care la art.2 alin.(3) prevede că „Ediția electronică a Jurnalului Oficial este pusă la dispoziția publicului pe site-ul EUR-Lex într-un format care nu este caduc și pentru o perioadă nelimitată. Consultarea sa este gratuită.”

259. Prin urmare, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă reformularea alin.(1¹) propus a fi introdus la art.78 din Constituție în sensul că accesul gratuit și neîngrădit să se realizeze în ceea ce privește varianta electronică a Monitorului Oficial, *Partea I*.

Capitolul II — Președintele României

Articolul 85 — Numirea Guvernului

260. Prin articolul unic pct.75 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.85, prin introducerea unui nou alineat (3¹), după cum urmează: „(3¹) *Președintele României nu poate refuza propunerea prim-ministrului de revocare și numire a unor membri ai Guvernului.*”

261. Cu privire la conținutul normativ al propunerii legislative de revizuire a Constituției, Curtea observă că Președintele, în caz de remaniere guvernamentală, revocă și numește, în vreme ce, în caz de vacanță a postului, doar numește pe unii membri ai Guvernului.

262. Cu privire la numirea membrilor Guvernului, în situația investirii Guvernului și aprobării Programului de guvernare, Parlamentul îi verifică, prin comisiile permanente, pe candidații pentru funcția de ministru și apoi dezbate și aprobă prin hotărâre, în ședința comună a Camerelor Parlamentului, cu votul majorității deputaților și senatorilor, Programul de guvernare și lista completă a Guvernului. Hotărârea Parlamentului, semnată de președinții Camerelor, se înaintează de către aceștia de îndată Președintelui României, spre a proceda la numirea Guvernului, așa cum prevede art.90 din Regulamentul activităților comune ale Camerei Deputaților și Senatului, republicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.461 din 25 iulie 2013. Numirea Guvernului de către Președintele României nu se face la sesizarea prim-ministrului, ci la sesizarea președinților celor două Camere ale Parlamentului și în baza hotărârii Parlamentului de aprobare a Programului de guvernare și a listei complete a membrilor Guvernului. Obligația constituțională a Președintelui României se fundamentează pe hotărârea Parlamentului și, în executarea acesteia, Președintele emite decretele de numire în funcție a membrilor Guvernului, urmată de depunerea jurământului de credință cerut de lege. Acesta este cadrul juridic obligatoriu pentru situațiile prevăzute de art.85 alin.(1) și (3) și art.103 din Constituție, dispoziții dezvoltate în prevederile Regulamentului ședințelor comune ale Camerelor Parlamentului.

263. Din textul Constituției rezultă că, în cazurile prevăzute la alin.(1) și (3) ale art.85, numirea de către Președintele României a miniștrilor este un act de executare a hotărârii Parlamentului și de investire, pe această bază, a miniștrilor, de către șeful statului. Hotărârea organului reprezentativ suprem al poporului român este un act obligatoriu, iar dacă Președintele ar refuza a-l aduce la îndeplinire ar săvârși o faptă gravă de încălcare a Constituției.

264. Spre deosebire de reglementarea consacrată în art.85 alin.(1) și (3) din Legea fundamentală, alin.(2) al aceluiași articol prevede, în prezent, că „Președintele revocă și numește, la propunerea prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului”. Interpretarea textului impune concluzia că, în acest caz, Președintele nu execută o hotărâre a Parlamentului, ci se află în situația de a decide el însuși numirea unor miniștri, la propunerea prim-ministrului.

265. Curtea observă că intenția inițiatorilor propunerii legislative de revizuire a Constituției a fost aceea de a elimina diferențele prevăzute în ipotezele celor trei alineate ale art.85, respectiv modificarea alin.(2) în sensul înlăturării competenței decizionale a Președintelui României în numirea membrilor Guvernului. Însă norma constituțională propusă prevede, ca procedură parlamentară, doar audierea candidaților la funcția de membru al Guvernului în comisiile de specialitate ale Parlamentului.

266. Cu privire la rolul comisiilor permanente, Curtea constată că acestea sunt organe interne de lucru ale Camerelor Parlamentului a căror activitate are caracter pregătitor pentru a oferi forului deliberativ toate elementele necesare adoptării deciziei. Dezbaterile specializate care au loc în cadrul ședințelor comisiilor se finalizează cu întocmirea de rapoarte sau avize care au rolul de a pregăti și facilita desfășurarea lucrărilor Camerelor, respectiv a dezbaterilor care vor avea loc în plenul acestora. Dat fiind caracterul de organe de lucru interne al comisiilor parlamentare, natura juridică a rapoartelor sau avizelor adoptate de acestea este a unui act preliminar, cu caracter de recomandare, adoptat în scopul de a sugera o anumită conduită, sub aspect decizional, plenului fiecărei Camere sau Camerelor reunite. Rapoartele și avizele au caracter obligatoriu numai sub aspectul solicitării lor, nu și din perspectiva soluțiilor pe care la propun, Senatul și Camera Deputaților fiind singurele corpuri deliberative prin care Parlamentul își îndeplinește atribuțiile constituționale.

267. Așa fiind, modificarea operată cu privire la procedura de numire a unui membru al Guvernului în caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a postului, respectiv instituirea obligației constituționale de audiere a candidatului în comisiile de specialitate ale Parlamentului, organe interne de lucru ale Camerelor Parlamentului a căror activitate are caracter pregătitor, nu creează o situație identică ipotezelor prevăzute de alin.(1) și (3) ale art.85, în care numirea de către Președintele României a miniștrilor este un act de executare a unei hotărâri a Parlamentului și de investire, pe această bază, a miniștrilor, de către șeful statului.

268. Curtea constată că, după cum comisiile permanente parlamentare au îndreptățirea de a verifica corespunderea candidatului pentru funcția propusă, în raport de anumite condiționări-criterii stabilite de lege [potrivit art.2 din Legea nr. 90/2001 privind organizarea și funcționarea Guvernului României și a ministerelor, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.164 din 2 aprilie 2001, „Pot fi membri ai Guvernului persoanele care au numai cetățenia română și domiciliul în țară, se bucură de exercițiul drepturilor electorale, nu au suferit condamnări penale și nu se găsesc în unul dintre cazurile de incompatibilitate prevăzute în cartea I titlul IV din Legea nr.161/2003 privind unele măsuri privind asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, cu modificările și completările ulterioare], fără a exercita un drept de veto, tot astfel nici Președintele României nu are drept de veto față de propunerea prim-ministrului, dar o poate refuza pentru neîndeplinirea condițiilor prevăzute de lege. Așa fiind, propunerea de modificare a alin.(2) al art.85 nu înlătură competența decizională a Președintelui României în numirea membrilor Guvernului.

269. În considerarea acestor argumente, propunerea de revizuire a dispozițiilor art.85 devine lipsită de logică juridică prin introducerea alin.(3¹) care prevede interdicția Președintelui României de a refuza propunerea prim-ministrului de numire a unor miniștri. Mai mult, în contextul analizat mai sus, între momentul formulării propunerii și momentul numirii în funcție a ministrului, potrivit dispozițiilor alin.(2), se desfășoară audierea candidatului în comisiile de specialitate ale Parlamentului în scopul verificării condițiilor corespunzătoare funcției, astfel că dispozițiile alin.(3¹) ignoră și rolul Parlamentului în procedura de numire a miniștrilor.

270. Curtea apreciază că prevederile art.85 alin.(3¹) nu au nicio justificare în cadrul constituțional astfel reglementat. Prim-ministrul nu poate impune o anumită opțiune cu privire la persoanele care vor ocupa funcția de membru al Guvernului nici Parlamentului și nici Președintelui, autoritățile statului având obligația constituțională de a-și exercita cu bună-credință și în spiritul colaborării loiale competențele pe care Legea fundamentală le stabilește în sarcina fiecăreia.

271. Prin urmare, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă reformularea dispozițiilor art.85 alin.(3¹) în sensul potrivit căruia Președintele României poate refuza propunerea prim-ministrului de numire a unor membri ai Guvernului pentru neîndeplinirea condițiilor legale.

Articolul 89 — Dizolvarea Parlamentului

272. Prin articolul unic pct.77 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.89 alin.(1), după cum urmează: „(1) După consultarea președinților celor două Camere și a președinților partidelor, a formațiunilor sau a alianțelor politice parlamentare, Președintele României dizolvă Parlamentul dacă acesta nu a acordat votul de încredere pentru investitura Guvernului, în termen de 60 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin trei solicitări de investitură.”

273. Propunerea de modificare vizează dispozițiile constituționale referitoare la atribuția Președintelui de a dizolva Parlamentul. O primă modificare privește condiția consultării prealabile a președinților partidelor, a formațiunilor sau a alianțelor politice parlamentare, care o înlocuiește pe cea a consultării liderilor grupurilor parlamentare, prevăzută în actuala Constituție.

274. În condițiile în care prezenta Constituție prevede posibilitatea Președintelui de a dizolva Parlamentul, propunerea de modificare instituie obligația acestuia de a dizolva legislativul dacă sunt îndeplinite, cumulativ, condițiile neacordării votului de încredere pentru investitura Guvernului, în termen de 60 de zile de la prima solicitare, pe de o parte, și respingerea a cel puțin trei solicitări de investitură, pe de altă parte. Numărul solicitărilor de investitură a fost mărit la trei pentru a corela dispoziția constituțională cu propunerea de modificare care vizează prevederile art.103 referitoare la procedura de investitură a Guvernului.

275. Or, Curtea constată că există o contradicție între ipotezele de aplicare a dispozițiilor constituționale astfel modificate: pe de o parte, norma imperativă privind obligația Președintelui de a dizolva Parlamentul dacă sunt întrunite cumulativ cele două condiții menționate mai sus, și, pe de altă parte, condiția consultării prealabile a președinților partidelor, a formațiunilor sau a alianțelor politice parlamentare. Cu alte cuvinte, deși ar fi întrunite condițiile obiective referitoare la neacordarea votului de încredere pentru investitura Guvernului, în termen de 60 de zile de la prima solicitare, și respingerea a cel puțin trei solicitări de investitură, care ar determina în sarcina Președintelui obligația de a dizolva Parlamentul, reglementarea condiției consultării prealabile a subiecților de drept prevăzuți în norma modificatoare — care în mod evident nu poate fi consacrată doar formal, fără a i se conferi efecte juridice —, anulează caracterul imperativ al dispozițiilor ulterioare.

276. Așa fiind, pentru ca dispozițiile constituționale ale art. 89 alin.(1) să producă efectele juridice în scopul cărora au fost reglementate, Curtea recomandă, cu unanimitate de voturi, ca textul să fie reformulat astfel încât Președintele României să poată dizolva Parlamentul în condițiile strict consacrate.

277. Cu privire la noțiunile nou-introduse, Curtea reține că, potrivit art.1 din Legea nr.14/2003, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.550 din 6 august 2012, „Partidele politice sunt asociații cu caracter politic ale cetățenilor români cu drept de vot, care participă în mod liber la formarea și exercitarea voinței lor politice, îndeplinind o misiune publică garantată de Constituție. Ele sunt persoane juridice de drept public”, iar în temeiul art.28 alin.(1), „Partidele politice se pot asocia pe baza unui protocol de asociere, constituind o alianță politică”. Legea nu cuprinde în conținutul său nicio referire cu privire la noțiunea de „formațiuni politice”. Prin urmare, Curtea recomandă legiuitorului constituant ca, prin normele pe care le edictează, să nu opereze cu termeni și noțiuni care nu au corespondent în realitatea juridică, să folosească un limbaj precis, concis și să stabilească norme cu valoare de principiu.

Articolul 90 — Referendumul

278. Prin articolul unic pct.79 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.90, după cum urmează:

„(1) Președintele României sau cel puțin 250.000 de cetățeni cu drept de vot pot cere poporului să-și exprime voința, prin referendum, cu privire la probleme de interes național, cu excepția celor referitoare la revizuirea Constituției.

(2) Cetățenii care inițiază organizarea referendumului trebuie să provină din cel puțin jumătate dintre județele țării, iar în fiecare dintre aceste județe sau în municipiul București trebuie să fie înregistrate cel puțin 10.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

(3) Referendumul este valabil dacă la acesta participă cel puțin 30% din numărul persoanelor înscrise în listele electorale.”

279. Propunerea de modificare vizează introducerea unui nou titular al dreptului de a iniția referendumul național cu privire la problemele de interes național, subiectul colectiv constituit din 250.000 de cetățeni cu drept de vot, care respectă condițiile de dispersie teritorială instituite prin alin.(2) al art.90 — cetățenii care își manifestă dreptul la inițiativă legislativă trebuie să provină din cel puțin jumătate dintre județele țării. Or, în condițiile în care, prin propunerea de revizuire a Constituției, se operează modificări cu privire la dispozițiile art.3 din Constituție, și anume se introduce regiunea ca unitate administrativ-teritorială, Curtea recomandă, cu unanimitate de voturi, reformularea alin.(1) al art.90, astfel încât noile dispoziții să fie corelate cu modificările propuse art.3 alin.(3) din Constituție.

280. De asemenea, inițiatorii legii de revizuire a Constituției propun restrângerea sferei problemelor de interes național care pot face obiectul referendumului, excluzându-le pe acelea care sunt susceptibile a determina o revizuire a Constituției. Propunerea este în acord cu prevederile art.150 din Constituție, care prevăd că „Revizuirea Constituției poate fi inițiată de [...] cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot”. Prin urmare, cetățenii își pot manifesta inițiativa de revizuire a Constituției pe această cale, prevăzută de Constituție și de lege, înlăturându-se astfel situația criticabilă a organizării a două referendumuri cu același obiect: unul care să constituie temeiul declanșării procedurii de revizuire a Constituției și cel de-al doilea prin care se finalizează procedura de revizuire, potrivit art.151 alin.(3) din Constituție.

281. Însă Curtea apreciază că sintagma „*cu excepția celor referitoare la revizuirea Constituției*” comportă un grad sporit de generalitate, care poate determina confuzie cu privire la interpretarea și aplicarea sa și, prin urmare, recomandă, cu unanimitate de voturi, înlocuirea acesteia cu sintagma „*cu excepția celor care impun revizuirea Constituției*”.

282. Cu privire la procedura de organizare și desfășurare a referendumului, rolul Curții Constituționale, în temeiul art.146 lit.i) din Constituție, este acela de a veghea la respectarea procedurii și confirmarea rezultatelor acestuia. Or, în situația nou-creată prin introducerea subiectului colectiv constituit din 250.000 de cetățeni cu drept de vot, Curtea Constituțională va trebui să verifice îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei referendare de către cetățeni: întrunirea numărului minim de susținători pentru promovarea inițiativei și caracterul constituțional al obiectului inițiativei referendare — respectarea limitei impuse de legiuitorul constituant.

283. În acest context, Curtea precizează că referendumul, indiferent de caracterul său — decizional sau consultativ —, reprezintă o modalitate de exercitare a suveranității naționale, întemeiate pe art.2 din Constituție, care consacră voința constituantului român, potrivit căreia, în cadrul democrației reprezentative, suveranitatea națională aparține poporului român, însă aceasta nu poate fi exercitată într-un mod direct, nemijlocit, la nivel individual, forma de exercitare fiind cea indirectă, mijlocită, prin procedeul alegerii organelor reprezentative, prin exprimarea voinței cetățenilor în cadrul alegerilor libere, periodice și corecte, precum și prin referendum.

284. Întrucât pot exista situații în care problematica asupra căreia poporul este chemat să își exprime voința să afecteze interesele reprezentanților aleși (cum este cazul reducerii numărului de parlamentari sau al reducerii indemnizațiilor parlamentarilor), Comisia de la Veneția, în documentul intitulat Linii directoare pentru organizarea referendumului, adoptat la cea de-a 68-a sesiune plenară (13—14 octombrie 2007), a reținut că efectele referendumului trebuie să fie expres prevăzute în Constituție sau prin lege, fie că referendumul este consultativ, fie că este decizional. Totodată, este preferabil ca un referendum asupra chestiunilor de principiu sau a altor propuneri formulate generic să aibă caracter consultativ. Dacă însă are caracter decizional, trebuie să existe norme care să prevadă în mod expres procedura ulterioară.

285. În cazul referendumului consultativ, faptul că nu este stabilită o astfel de procedură ulterioară nu se traduce într-o lipsă a efectelor acestui referendum. Din această perspectivă, ceea ce distinge un referendum consultativ de unul decizional nu este, în principal, chestiunea privitoare la respectarea sau nu a voinței populare — această voință nu poate fi ignorată de aleșii poporului, întrucât este o expresie a suveranității naționale —, ci caracterul efectului referendumului (direct sau indirect). Spre deosebire de referendumul decizional, referendumul consultativ produce un efect indirect, în sensul că necesită intervenția altor organe, de cele mai multe ori a celor legislative, pentru a pune în operă voința exprimată de corpul electoral (a se vedea Decizia nr.682 din 27 iunie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.473 din 11 iulie 2013).

286. Această interpretare se întemeiază și pe principiul loialității constituționale, desprins și interpretat prin coroborarea dispozițiilor constituționale ale art.1 — „Statul român”, art.2 —

„Suveranitatea” și art.61 — „Rolul și structura” (Parlamentului), principiu care, în această materie, impune ca autoritățile cu competențe decizionale în domeniile vizate de problematica supusă referendumului (în cazul de față Parlamentul) să ia în considerare, să analizeze și să identifice modalități de punere în practică a voinței exprimate de popor. O altă viziune asupra efectelor referendumului consultativ l-ar reduce pe acesta la un exercițiu pur formal, un simplu sondaj de opinie.

287. În concluzie, Curtea recomandă, cu unanimitate de voturi, reglementarea, în cadrul dispozițiilor art.90 alin.(1) din Constituție, a efectelor juridice pe care rezultatul referendumului consultativ le produce, precum și a procedurii ulterioare organizării unui astfel de scrutin.

288. Pentru formularea unei astfel de recomandări, Curtea a ținut seama și de situația juridică creată ca urmare a organizării referendumului național din 22 noiembrie 2009, inițiat de Președintele României și confirmat de Curtea Constituțională prin Hotărârea nr.37 din 26 noiembrie 2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.923 din 30 decembrie 2009. Cu acel prilej, Curtea a reținut că voința politică a poporului, manifestată prin intermediul referendumului, a fost aceea a desființării uneia dintre Camerele Parlamentului și a stabilirii unui număr maxim de parlamentari, determinat potrivit condițiilor legale, modificări esențiale în structura autorității legiuitoare, care impuneau modificarea Legii fundamentale. Voința populară exprimată la acest scrutin a rămas fără consecințe juridice.

289. În ceea ce privește dispozițiile alin.(3) al art.90, acesta instituie la nivel constituțional pragul/condiție de validare a referendumului național: participarea a cel puțin 30% din numărul persoanelor înscrise în listele electorale.

290. Reglementarea sau modificarea condițiilor privind validarea referendumului este de competența exclusivă a legiuitorului, numai acesta fiind cel îndreptățit potrivit art.73 alin. (3) lit.d) din Constituție să reglementeze organizarea și desfășurarea prin lege organică a acestui instrument de consultare populară.

291. Curtea apreciază că stabilirea cvorumului de participare la referendum este un atribut al legiuitorului ordinar, astfel că nu se impune reglementarea unei norme de rang constituțional cu un atare obiect.

292. Prin urmare, Curtea recomandă, cu unanimitate de voturi, eliminarea dispozițiilor art.90 alin.(3), propus a fi introduse prin legea de revizuire.

293. În cazul în care legiuitorul constituant nu își însușește recomandarea formulată de Curte, este necesară introducerea în Constituție a unor norme tranzitorii cu privire la momentul intrării în vigoare a dispozițiilor care stabilesc cvorumul de participare la referendum, moment care nu poate fi anterior celui stabilit de Curtea Constituțională prin Decizia nr.334 din 26 iunie 2013, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.407 din 5 iulie 2013, respectiv anterior împlinirii unui an de la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, a dispozițiilor legale prin care se aduc modificări legii referendumului.

Articolul 91 — Atribuții în domeniul politicii externe

294. Prin articolul unic pct.80 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.91, prin introducerea unui nou alineat, alin.(1¹), după cum urmează: „(1¹) *Președintele reprezintă România la reuniunile Uniunii Europene având ca temă relațiile externe ale Uniunii Europene, politica de securitate comună, modificarea sau completarea tratatelor constitutive ale Uniunii Europene.*”

295. Formularea cuprinsă în art.10 alin.(2) teza a doua și art.15 alin.(2) din Tratatul privind Uniunea Europeană, referitor la compunerea Consiliului European — șefii de stat sau de guvern ai statelor membre —, este una generică și nu obligă statele membre care au un executiv bicefal să asigure reprezentarea lor atât prin șeful de stat, cât și prin cel al Guvernului, ci, mai degrabă, prin interpretarea teleologică a textului, se ajunge la ideea că scopul acesteia este de a asigura reprezentarea statului membru la cel mai înalt nivel de către autoritatea publică competentă.

296. Prin urmare, sintagma utilizată în propunerea legislativă de revizuire a Constituției, potrivit căreia „Președintele reprezintă România la reuniunile Uniunii Europene”, prezintă un grad mare de generalitate, creând confuzie cu privire la competențele instituției prezidențiale în acest domeniu.

297. Curtea recomandă, cu unanimitate de voturi, reformularea acestor dispoziții în sensul circumscriserii obligației de reprezentare a României de către șeful statului la reuniunile Consiliului European.

Articolul 95 — Suspendarea din funcție

298. Prin articolul unic pct.85 din propunerea de revizuire a Constituției se modifică art.95, prin introducerea unui nou alineat, alin.(3¹), după cum urmează: „(3¹) *Dacă*

referendumul de demitere din funcție este valid, dar propunerea de demitere nu întrunește o majoritate de 50% plus unu din voturile valabil exprimate, Parlamentul va fi dizolvat, urmând ca în termen de 45 de zile calendaristice să se organizeze alegeri parlamentare anticipate. Prevederile art.90 alin.(3) se aplică în mod corespunzător.”

299. Norma modificatoare instituie o sancțiune politică aplicată Parlamentului în ipoteza în care propunerea de demitere a Președintelui României, ca urmare a suspendării din funcție prin hotărârea Senatului și a Camerei Deputaților, adoptată în ședință comună, nu întrunește majoritatea de 50% plus unu din voturile valabil exprimate la referendumul organizat pentru demiterea șefului statului. Astfel, dacă decizia Parlamentului de a-l suspenda și, ulterior, de a-l demite pe Președinte nu are susținerea populară, manifestată în mod democratic prin referendum, sancțiunea aplicată legiuitorului apare ca o consecință firească în mecanismul funcționării instituțiilor statului, în cadrul democrației constituționale.

300. Astfel, norma propusă instituie un nou caz de dizolvare a Parlamentului, care intervine *de jure*, în temeiul dispoziției constituționale. Însă norma nu este clară și previzibilă din perspectiva momentului în care operează sancțiunea — „*Parlamentul va fi dizolvat*” — și nici din perspectiva actului juridic prin care se constată dizolvarea. Atât timp cât dizolvarea este condiționată de validitatea referendumului și de constatarea rezultatului acestuia, atribuții care intră în competența Curții Constituționale, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă completarea normei constituționale în sensul că, în ipoteza dată, dizolvarea Parlamentului să fie constatată prin aceeași hotărâre a instanței constituționale prin care sunt confirmate rezultatele referendumului.

301. Întrucât Curtea a recomandat eliminarea modificărilor propuse dispozițiilor art.90 alin.(3), care stabilesc cvorumul de participare la referendum, pe motiv că reglementarea nu are rang constituțional, cu unanimitate de voturi, se recomandă și eliminarea dispozițiilor art.95 alin.(3¹) teza a doua.

Capitolul III — Guvernul

Articolul 102 — Rolul și structura

302. Prin articolul unic pct.90 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se introduce un nou alineat, alin.(3¹), în cadrul aceluiași articol, după cum urmează:

„(3¹) Guvernul asigură reprezentarea României la reuniunile instituțiilor Uniunii Europene, cu excepția celor prevăzute la art. 91 alin.(1¹)”.

303. Curtea constată că modificarea propusă cu privire la art. 102 din Constituție, prin introducerea alineatului (3¹), este una care poate afecta buna funcționare a instituțiilor statului.

304. Sub aspectul terminologiei folosite, se remarcă o diferență între acest text care se referă la „*reuniunile instituțiilor Uniunii Europene*” și cel al articolului unic pct.80 din propunerea de revizuire referitor la introducerea unui nou alineat, alin.(1¹), la art.91 din Constituție, care privește „*reuniunile Uniunii Europene*”.

305. De asemenea, este evident că reuniunile Consiliului European pot viza teme și domenii multiple (de la politica internă la cea externă a Uniunii Europene) și că la reuniunile altor instituții europene, indiferent de tema dezbătută (relații externe, securitate), participă numai reprezentanții Guvernului (de exemplu, Consiliul Uniunii Europene).

306. A accepta logica textelor propuse ar însemna că există o reprezentare paralelă și partajată a României la Consiliul European, la reuniunile acestuia putând participa atât prim-ministrul, cât și Președintele României. Mai mult, dacă una și aceeași reuniune are teme care, potrivit inițiativei de revizuire a Constituției, intră în sfera de competență a Președintelui României și a prim-ministrului, se ajunge la situația în care reprezentarea României să fie fragmentată, la unele puncte ale ordinii de zi participând Președintele, iar la altele prim-ministrul. O asemenea abordare a competențelor celor două instituții este contrară prevederilor Tratatului Uniunii Europene, în accepțiunea căruia din partea statului membru participă un reprezentant pe reuniune.

307. De asemenea, a accepta logica textelor propuse ar însemna, spre exemplu, ca reprezentarea României la Consiliul Uniunii Europene să fie asigurată, în funcție de obiectul de activitate al formațiunii acestuia, de Președintele României sau de prim-ministrul. Astfel, art.16 alin.(2) din Tratatul privind Uniunea Europeană prevede: „Consiliul este compus din câte un reprezentant la nivel ministerial al fiecărui stat membru, împuternicit să angajeze guvernul statului membru pe care îl reprezintă și să exercite dreptul de vot”.

308. De asemenea, potrivit art.16 alin.(6) teza întâi și a doua din Tratatul privind Uniunea Europeană, Consiliul Uniunii Europene „se întrunește în cadrul diferitelor formațiuni”, iar una dintre aceste formațiuni, și anume Consiliul Afaceri Generale, „asigură coerența

lucrărilor diferitelor formațiuni ale Consiliului, (...) pregătește reuniunile Consiliului European și urmărește aducerea la îndeplinire a măsurilor adoptate, în colaborare cu președintele Consiliului European și cu Comisia”. Mai mult, o altă formațiune, respectiv Consiliul Afaceri Externe, „elaborează acțiunea externă a Uniunii, în conformitate cu liniile strategice stabilite de Consiliul European, și asigură coerența acțiunii Uniunii” [art.16 alin.(6) teza a treia din Tratat]. Așadar, atribuția de a participa la reuniunile Consiliului aparține reprezentanților de la nivel ministerial ai fiecărui stat membru.

309. În acest context, Curtea reține, pe de o parte, că reprezentarea României la Consiliul European trebuie să fie unitară, iar, pe de altă parte, nu se poate nega Guvernului competența sa plenară de a asigura reprezentarea României la Consiliul Uniunii Europene indiferent de temele dezbătute în formațiunile acestuia.

310. De aceea, textul trebuie corelat cu cerințele art.10 din Tratat pentru a se realiza o reprezentare unitară a României la Consiliul European. În acest sens, o soluție este și cea din prezent, și anume reprezentarea statului de către Președintele României, în condițiile prevăzute prin Decizia Curții Constituționale nr.449 din 6 noiembrie 2013, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.784 din 14 decembrie 2013, acesta trebuind să-l mandateze pe prim-ministru să participe la aceste reuniuni, dacă sunt întrunite anumite criterii obiective, precum: (1) autoritatea publică cea mai bine poziționată în raport cu subiectele abordate în cadrul Consiliului European, (2) poziția Președintelui României sau a prim-ministrului asupra acestor subiecte să fie legitimată de un punct de vedere concordant cu cel al Parlamentului sau (3) dificultățile pe care le implică sarcina implementării celor stabilite în cadrul Consiliului European.

311. Astfel, Curtea constată că, în niciun caz, în textul Constituției nu se poate adopta o asemenea concepție limitativă, precum cea prezentată în propunerea de revizuire a Constituției, pentru că, în caz contrar, se ajunge la crearea unor blocaje sub aspectul competențelor constituționale ale celor două autorități implicate. De aceea, soluțiile normative propuse trebuie regândite și corelate pentru ca, în final, să nu se ajungă la încălcarea chiar a Tratatului privind Uniunea Europeană.

312. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea modificării art.102 din Constituție, prin introducerea unui nou alineat, alin.(3¹).

Articolul 103 — Investiția

313. Prin articolul unic pct.91 și 92 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(1) și (3) al art.103 din Constituție și se introduc trei noi alineate, alin.(3¹)—(3³), în cadrul aceluiași articol, după cum urmează:

„(1) Președintele României îl desemnează drept candidat pentru funcția de prim-ministru pe reprezentantul propus de partidul politic, respectiv de alianța politică participante la alegeri care au obținut cel mai mare număr de mandate parlamentare, potrivit rezultatului oficial al alegerilor. În cazul în care există mai multe formațiuni politice care au participat la alegeri și care au obținut același număr de mandate, Președintele României îl desemnează drept candidat pentru funcția de prim-ministru pe reprezentantul propus de partidul politic, respectiv alianța politică participante la alegeri, care au obținut cel mai mare număr de voturi, potrivit rezultatului oficial al alegerilor.

.....
(3) Programul și lista Guvernului se dezbate de Senat și de Camera Deputaților, în ședință comună. Parlamentul acordă încredere Guvernului cu votul majorității senatorilor și deputaților.”

„(3¹) În cazul în care candidatul pentru funcția de prim-ministru își depune mandatul, nu se prezintă în fața Parlamentului pentru acordarea votului de încredere în termenul prevăzut sau nu obține votul de încredere, Președintele României îl desemnează drept candidat pentru funcția de prim-ministru pe reprezentantul propus de partidul politic, respectiv alianța politică participante la alegeri care au obținut al doilea cel mai mare număr de mandate parlamentare, potrivit rezultatului oficial al alegerilor.

(3²) În cazul în care cel de-al doilea candidat la funcția de prim-ministru își depune mandatul, nu se prezintă în fața Parlamentului pentru acordarea votului de încredere în termenul prevăzut sau nu obține votul de încredere, Președintele României îl desemnează drept candidat pentru funcția de prim-ministru pe reprezentantul propus de o coalitiție de formațiuni politice parlamentare care însumează majoritatea absolută a mandatelor parlamentare, potrivit rezultatului oficial al alegerilor.

(3³) În cazul în care cel de-al treilea candidat la funcția de prim-ministru își depune mandatul, nu se prezintă în fața Parlamentului pentru acordarea votului de încredere în

termenul prevăzut sau nu obține votul de încredere, Președintele României dizolvă Parlamentul.”

314. Modificările propuse la art.103 din Constituție reglementează o nouă procedură de desemnare a candidatului pentru funcția de prim-ministru. Potrivit acesteia, Președintele României este obligat să desemneze drept candidat pe reprezentantul propus de partidul politic, respectiv de alianța politică participante la alegeri care au obținut cel mai mare număr de mandate parlamentare sau, în caz de paritate a numărului de mandate, pe reprezentantul propus de partidul politic, respectiv de alianța politică participante la alegeri care a obținut cel mai mare număr de voturi. Dacă acesta își depune mandatul, nu se prezintă în fața Parlamentului pentru acordarea votului de încredere în termenul prevăzut sau nu obține votul de încredere, Președintele României este obligat să desemneze drept candidat pe reprezentantul propus de partidul politic, respectiv de alianța politică participante la alegeri care a obținut al doilea cel mai mare număr de mandate parlamentare. Dacă și acesta își depune mandatul, nu se prezintă în fața Parlamentului pentru acordarea votului de încredere în termenul prevăzut sau nu obține votul de încredere, Președintele României va desemna drept candidat pentru funcția de prim-ministru pe reprezentantul propus de o coaliție de formațiuni politice parlamentare care însumează majoritatea absolută a mandatelor parlamentare, potrivit rezultatului oficial al alegerilor. În fine, dacă nu se reușește formarea Guvernului nici după această a treia încercare, Președintele este obligat să dizolve Parlamentul.

315. Curtea observă că inițiatorii propunerii de revizuire a Constituției aduc în discuție o procedură de desemnare a candidatului pentru funcția de prim-ministru în trei trepte bazată atât pe rezultatul electoral obținut de partidele sau alianțele politice participante la alegeri clasate pe primele două poziții, cât și pe capacitatea unei alianțe politice parlamentare de a asigura majoritatea absolută a mandatelor parlamentare. Astfel, Curtea constată că textul analizat pune accent pe rezultatul electoral obținut de partidele sau alianțele politice participante la alegeri, conferind doar un caracter ultim și subsidiar capacității unei alianțe politice parlamentare de a asigura majoritatea absolută a mandatelor parlamentare.

316. În accepțiunea propunerii legislative de revizuire, aceste criterii nu sunt concurente, ci consecutive, astfel încât doar dacă nu se reușește, din vreun motiv sau altul, investirea Guvernului în baza primului criteriu, Președintele României va apela la cel de-al doilea. Stabilirea unei ordini rigide în desemnarea candidatului poate crea serioase probleme de natură să afecteze buna funcționare a statului, dintre care Curtea reține situația în care partidul politic, respectiv alianța politică participante la alegeri care a obținut cel mai mare număr de mandate parlamentare nu dispune de majoritatea absolută a mandatelor parlamentare. De multe ori, există înțelegeri/acorduri între partide/alianțe politice — care nu au obținut cel mai mare număr de mandate — cu privire la desemnarea unei anumite persoane drept candidat pentru funcția de prim-ministru, mai ales în cazul în care două sau mai multe partide au obținut un număr de mandate foarte apropiat; în acest caz, se poate ajunge la coagularea unei majorități parlamentare absolute din partidele sau alianțele politice aflate pe locurile imediat următoare. Or, potrivit textului propus, Președintele României este obligat să desemneze drept candidat o persoană propusă de partidul/alianța politică ce a câștigat numărul cel mai mare de mandate, deși este evident, încă de la început, că acesta nu va putea obține votul de investitură din partea Parlamentului. De aceea, noul text nu ține cont de realitatea politică și este de natură să creeze premisele unor alegeri anticipate repetate.

317. De asemenea, Curtea observă că textul propus a fi introdus la art.103, respectiv alin.(3³), nu este corelat cu cel propus la art.89 alin.(1) din Constituție, în sensul că, dacă Președintele României este obligat să dizolve Parlamentul, nu se mai justifică necesitatea consultării președinților celor două Camere ale Parlamentului și a președinților partidelor, formațiunilor sau alianțelor politice parlamentare. O atare consultare ar fi fost necesară doar în situația în care acesta poate să dizolve Parlamentul — astfel cum prevede actualul art. 89 alin.(1) din Constituție. De asemenea, Curtea mai observă că nu se prevede termenul în care va fi dizolvat Parlamentul.

318. Având în vedere neajunsurile la care conduce procedura mai sus analizată, Curtea constată că procedura de desemnare a candidatului la funcția de prim-ministru trebuie să aibă în vedere în mod concurent cele două criterii anterior menționate, pentru că nu se poate ignora nici rezultatul electoral al competitorilor electorali, dar nici finalitatea procedurii, respectiv desemnarea unui candidat care să poată asigura coagularea unei majorități parlamentare în vederea obținerii votului de încredere.

319. De aceea, Președintele României, neputând avea rol de decident în această procedură, ci de arbitru și mediator între forțele politice, are doar competența de a desemna drept candidat pe reprezentantul propus de alianța politică sau partidul politic care deține majoritatea absolută a mandatelor parlamentare sau, în cazul în care nu există o asemenea majoritate, pe reprezentantul propus de alianța politică sau partidul politic care poate asigura susținerea parlamentară necesară obținerii votului de încredere al Parlamentului.

320. Mai mult, Curtea observă că actualul text al art.103 din Constituție se referă și la situația în care mandatul Guvernului încetează înainte de termen, potrivit art.106, art.107 alin.(3) teza întâi, art.113 sau art.114 din Constituție. Noua reglementare propusă are ca premisă doar situația în care Președintele României desemnează candidatul pentru funcția de prim-ministru imediat după ce au avut loc alegerile parlamentare. Astfel, chiar dacă Guvernul a fost demis printr-o moțiune de cenzură, propunerea candidatului va aparține invariabil partidului/alianței politice participante la alegeri care a obținut cel mai mare număr de mandate parlamentare indiferent de situația politică existentă. Totodată, se poate întâmpla ca pe parcursul legislaturii partidul politic sau alianța politică participante la alegeri care a obținut cel mai mare număr de mandate parlamentare să se desființeze sau să se scindeze, ceea ce implică atât dificultăți în determinarea partidului politic sau alianței politice al cărui/cărei reprezentant trebuie desemnat drept candidat, cât și obligativitatea parcurgerii unei proceduri care oricum nu ar avea nicio finalitate sub aspectul obținerii votului de încredere.

321. În consecință, Curtea constată că textul propus, prin mecanismul de desemnare a candidatului pentru funcția de prim-ministru, instituie un monopol al partidului politic sau alianței politice participante la alegeri care a obținut cel mai mare număr de mandate parlamentare, fără a deține majoritatea absolută, în privința propunerii reprezentantului ce urmează a fi desemnat drept candidat, neținând cont de necesitatea asigurării actului de guvernare în condițiile unei susțineri parlamentare care să permită obținerea votului de investitură și realizarea programului de guvernare. Or, în aceste condiții, reglementarea unui mecanism constrângător în privința libertății de acțiune a partidelor politice parlamentare are drept efect imposibilitatea adaptării soluției normative analizate la noile situații intervenite.

322. Astfel, deși aparent textul analizat clarifică competențele Președintelui României, prin rigidizarea excesivă a procedurii de desemnare a candidatului pentru funcția de prim-ministru, pe de o parte, nu acoperă toate ipotezele constituționale posibile, iar, pe de altă parte, nu ține cont de configurația/situația politică existentă în Parlament. În aceste condiții, o atare procedură lipsită de flexibilitate poate da naștere cu ușurință la crize politice și, astfel, se constituie într-un obstacol constituțional real.

323. Curtea mai observă că, sub aspectul terminologiei folosite în privința candidatului desemnat pentru funcția de prim-ministru, se repetă sintagma „își depune mandatul, nu se prezintă în fața Parlamentului pentru acordarea votului de încredere în termenul prevăzut sau nu obține votul de încredere” în condițiile în care toate cele trei ipoteze au în vedere faptul că acesta nu a obținut votul de încredere indiferent de motivele care au determinat acest lucru.

324. Pe de altă parte, prin modalitatea de desemnare a candidatului pentru funcția de prim-ministru, se ajunge la o nesocotire a votului liber exprimat de către alegători în cadrul alegerilor parlamentare, deoarece creează premisele desemnării candidatului din rândurile partidului politic sau alianței politice cu cel mai mare număr de mandate sau voturi în detrimentul unei alianțe politice postelectorale care poate asigura susținerea parlamentară necesară obținerii votului de încredere al Parlamentului. De aceea, rezultatul electoral, ce reprezintă voința corpului electoral exprimată prin vot, impune ca Președintele României să desemneze candidatul pentru funcția de prim-ministru pe reprezentantul propus de alianța politică sau partidul politic care deține majoritatea absolută a mandatelor parlamentare sau, în cazul în care nu există o asemenea majoritate, pe reprezentantul propus de alianța politică sau partidul politic care poate asigura susținerea parlamentară necesară obținerii votului de încredere al Parlamentului.

325. A reglementa, chiar la nivel constituțional, dreptul unei minorități parlamentare de a propune desemnarea, în mod invariabil, a candidatului pentru funcția de prim-ministru înseamnă a accepta că se poate investi un Guvern fără legitimare electorală. A nu ține cont de faptul că cetățenii au ales în favoarea unor competitori electorali care formează sau pot forma o majoritate absolută, de natură a asigura investirea Guvernului, înseamnă a afecta în mod decisiv dreptul de vot, întrucât exprimarea dreptului de vot vizează, în mod direct, configurația politică a Parlamentului, iar, indirect, investirea Guvernului. În aceste condiții, Curtea constată că textul propus suprimă o garanție a dreptului de vot, și anume respectarea rezultatului votului liber exprimat.

326. Pentru aceste considerente, cu majoritate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea modificării aduse art.103 alin.(1) și (3) din Constituție, precum și a completării art.103 din Constituție cu trei noi alineate, alin.(3¹)—(3³), referitoare la modalitatea de desemnare de către Președintele României a candidatului la funcția de prim-ministru, întrucât încalcă limitele revizuirii, prevăzute la art.152 alin.(2) din Constituție.

Articolul 110 — Încetarea mandatului

327. Prin articolul unic pct.98 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(1) al art.110 din Constituție, după cum urmează:

„(1) Guvernul își exercită mandatul până la data investirii noului Guvern.”

328. Curtea constată că textul propus suprimă o garanție a dreptului de vot, respectiv cea privind respectarea rezultatului votului liber exprimat. În acest sens, Curtea reține că actualul text al art.110 alin.(1) din Constituție prevede că Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor parlamentare generale. O atare soluție este justificată, întrucât investiția a fost realizată de un Parlament a cărui configurație politică a rezultat în urma unor alegeri parlamentare în care cetățenii și-au exprimat dreptul de vot, rezultând, astfel, o anumită majoritate parlamentară. Or, legitimarea Guvernului pentru a-și exercita mandatul subzistă pe perioada cât se menține mandatul Parlamentului care l-a investit. Așadar, votul de investiție din partea Parlamentului legitimează Guvernul până la exprimarea unei noi opțiuni politice de către corpul electoral în cadrul unor noi alegeri parlamentare. De aceea, continuarea mandatului Guvernului după ce aceste alegeri au fost validate până la data investirii noului Guvern, așa cum se propune la articolul unic pct.98, nesocotește voința liber exprimată de corpul electoral în cadrul alegerilor parlamentare.

329. O atare situație tranzitorie, respectiv perioada cuprinsă între validarea alegerilor parlamentare generale și investirea noului Guvern, poate dura o foarte lungă perioadă și depinde exclusiv de comportamentul constituțional și politic al autorităților publice implicate în procesul de investiție a noului Guvern.

330. Se ajunge la o nesocotire a votului exprimat de către alegători în cadrul alegerilor parlamentare, ceea ce afectează în mod decisiv dreptul de vot. A nu ține cont de faptul că cetățenii au ales un nou Parlament și de faptul că, odată cu exprimarea votului în cadrul unor alegeri libere, Guvernul investit în baza rezultatelor alegerilor precedente își pierde legitimitatea, se ajunge la suprimarea unei garanții a dreptului de vot, și anume respectarea rezultatului votului liber exprimat.

331. Așadar, exprimarea dreptului de vot vizează, direct, o nouă configurare politică a Parlamentului și, implicit, a Guvernului, și, indirect, pierderea legitimității populare de către Parlamentul ales potrivit opțiunilor exprimate la alegerile anterioare și de către Guvernul investit de acesta. De altfel, în actuala reglementare constituțională, mandatul Parlamentului are o durată de 4 ani și se prelungește până la întrunirea legală a noului Parlament, iar Guvernul își exercită mandatul până la validarea alegerilor parlamentare și poate efectua numai acte de administrare până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern. În aceste condiții, Curtea constată că în perioada cuprinsă între expirarea mandatului obținut pe baza alegerilor și până la întrunirea noului Parlament sau investirea noului Guvern este o situație tranzitorie ce nu poate justifica existența unui mandat de plin drept al Parlamentului sau al Guvernului rezultat pe baza unui vot popular anterior.

332. Curtea reține că autorii propunerii de revizuire nu au corelat modificarea astfel propusă — care încalcă limitele revizuirii — cu alineatul (4) al aceluiași art.110 care face, în continuare, trimitere la alineatul (1), respectiv are în vedere un Guvern al cărui mandat a încetat la data validării alegerilor parlamentare generale și care, astfel, îndeplinește numai acte necesare pentru administrarea treburilor publice. Or, ipoteza nou introdusă se referă la un Guvern cu mandat deplin, excluzând posibilitatea unui Guvern al cărui mandat să fi încetat în perioada cuprinsă între validarea alegerilor parlamentare generale și data investirii noului Guvern.

333. Pentru aceste considerente, cu unanimitate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea modificării aduse art.110 alin.(1) din Constituție, referitor la durata mandatului Guvernului, întrucât încalcă limitele revizuirii, prevăzute de art. 152 alin.(2) din Constituție.

Capitolul IV — Raporturile Parlamentului cu Guvernul

Articolul 114 — Angajarea răspunderii Guvernului

334. Prin articolul unic pct.102 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(1) al art.114 din Constituție, după cum urmează:

„(1) Guvernul își poate angaja, o singură dată într-o sesiune parlamentară, răspunderea în fața Senatului și a Camerei Deputaților, în ședință comună, asupra unui program, a unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege”.

335. Cu privire la această soluție normativă, Curtea, prin Decizia nr.799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, a stabilit că „Prin limitarea cantitativă a posibilității Guvernului de a folosi această procedură în cursul unei sesiuni parlamentare sunt eliminate premisele exercitării abuzive din partea Guvernului a dreptului constituțional de a-și angaja răspunderea în fața Parlamentului, iar, în ceea ce privește autoritatea legiuitoare, aceasta își poate exercita competența în plenitudinea sa, așa cum este conferită de art.61 alin.(1) din Constituție”.

336. În acest context, Curtea reamintește o recomandare propusă chiar prin textul Deciziei nr.799 din 17 iunie 2011, referitoare la completarea prevederilor art.114 alin.(1) din Constituție, în sensul limitării obiectului asupra căruia Guvernul își poate angaja răspunderea la un program, o declarație de politică generală sau la un singur proiect de lege care să reglementeze unitar relații sociale care privesc un singur domeniu. Prin decizia menționată, Curtea a arătat că „lipsa unei atari condiționări cu privire la sfera de reglementare a proiectului de lege ar conduce la eludarea prevederilor constituționale propuse spre modificare, și anume posibilitatea angajării răspunderii o singură dată pe sesiune, întrucât dau posibilitatea Guvernului de a-și asuma răspunderea prin intermediul unui proiect de lege, care în mod formal îndeplinește condițiile constituționale, dar care, printr-o structură complexă și un conținut eterogen, ar îngloba reglementări din domenii sociale foarte diferite”.

337. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea modificării propuse în privința art.114 alin.(1) din Constituție.

Articolul 115 — Delegarea legislativă

338. Prin articolul unic pct.103 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică alin.(6) al art.115 din Constituție, după cum urmează:

„(6) Ordonanțele de urgență nu pot fi adoptate în domeniul legilor constituționale ori privind regimul infracțiunilor, pedepselor și al executării acestora, nu pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de Constituție, drepturile electorale și nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică”.

339. Modificarea propusă la art.115 alin.(6) din Constituție vizează lipsa competenței materiale a Guvernului de a adopta ordonanțe de urgență cu privire la regimul infracțiunilor, pedepselor și al executării acestora, ceea ce este de natură a înlătura posibilitatea incriminării prin ordonanță de urgență, act normativ care intră în vigoare în ziua publicării sale. Se evită situația calificării drept infracțiune a faptelor săvârșite chiar în ziua publicării ordonanței de urgență în Monitorul Oficial al României, Partea I (a se vedea, cu privire la o situație similară, Decizia nr.28 din 5 februarie 2013, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.164 din 27 martie 2013), întrucât domeniul menționat va putea fi reglementat numai prin lege organică, care, potrivit art.78 din Constituție, intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei.

340. În această ordine de idei, întrucât ordonanța de urgență este un act normativ de nivelul legii, subiectele cărora li se adresează trebuie să beneficieze de un timp minim pentru a lua la cunoștință de reglementările acesteia și a-și adapta conduita în mod corespunzător, Curtea sugerează necesitatea precizării exprese a datei intrării în vigoare a ordonanței de urgență, respectiv ziua imediat următoare celei de publicare a acesteia în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Capitolul V — Administrația publică

Articolul 119 — Consiliul Național de Securitate

341. Prin articolul unic pct.104 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică art.119 referitor la Consiliul Suprem de Apărare a Țării. Din conținutul normativ al propunerii rezultă că noua reglementare are în vedere aceeași instituție, a cărei denumire este însă schimbată în „Consiliul Național de Securitate”.

342. Alin.(1) al art.119 în redactarea propusă va avea următorul cuprins: „Consiliul Național de Securitate organizează și coordonează unitar activitățile care privesc securitatea națională, participarea la menținerea securității internaționale și la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară, precum și la acțiuni de menținere sau de restabilire a păcii”.

343. Curtea observă că, spre deosebire de actuala reglementare, formularea propusă omite din sfera de activități pe care Consiliul Național de Securitate urmează să le organizeze și să le coordoneze unitar pe cele referitoare la „apărarea țării”, făcând referire doar la

„securitatea națională”. Or, în mod evident, sintagma „securitatea națională” nu include automat și „apărarea țării”. Aceasta, deoarece „apărarea țării” presupune posibilitatea unei intervenții active, dinamice în cazul unor atacuri sau al unor acțiuni ostile din exterior, pe când „securitatea națională” implică activități destinate menținerii unei stări preexistente de liniște și de siguranță internă.

344. Curtea recomandă reintroducerea sintagmei „apărarea țării”, eliminarea acesteia neavând nicio justificare. Aceasta cu atât mai mult cu cât, în ceea ce privește componenta externă a activității Consiliului Național de Securitate, se face referire atât la „securitatea internațională”, cât și la „apărarea colectivă”. Ca atare, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea propunerii de modificare a dispozițiilor art.119 alin.(1) din Constituție.

345. Curtea reține că art.119 alin.(2) va avea, potrivit propunerii de revizuire, următorul conținut: „*Consiliul Național de Securitate emite hotărâri care sunt obligatorii pentru autoritățile administrației publice și instituțiile publice*”.

346. În prezent, Consiliul Suprem de Apărare a Țării este organizat și funcționează în baza Legii nr.415/2002, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.494 din 10 iulie 2002, care, la art.3, prevede că, „în exercitarea atribuțiilor ce îi revin Consiliul Suprem de Apărare a Țării emite hotărâri, potrivit legii, care sunt obligatorii pentru autoritățile administrației publice și instituțiile publice la care se referă. Acestea răspund, în condițiile legii, de măsurile luate pentru punerea lor în aplicare”. Așadar, în prezent, obligativitatea hotărârilor emise de această instituție vizează doar anumite autorități și instituții, mai exact, cele la care acestea se referă.

347. Curtea observă că se propune ca hotărârile Consiliului Național de Securitate să fie obligatorii pentru toate autoritățile administrației publice și instituțiile publice, fără niciun fel de diferențiere. Din această perspectivă, noua reglementare imprimă Consiliului Național de Securitate caracter de for legiuitor, ale cărui acte se impun în mod egal tuturor autorităților administrației publice și instituțiilor publice, obligativitatea instituită la nivel constituțional conferindu-le efecte similare legilor. Or, o asemenea asimilare este inadmisibilă într-un stat de drept, organizat în baza principiului separației și echilibrului puterilor, în cadrul democrației constituționale, în care Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării.

348. Totodată, Curtea reține că obligativitatea generalizată atribuită hotărârilor Consiliului Național de Securitate poate afecta independența justiției, ca valoare constituțională intangibilă, care nu poate forma obiectul revizuirii.

349. De asemenea, poate apărea riscul ca, în unele situații, noua prevedere constituțională să conducă la suprimarea unor drepturi și libertăți fundamentale ale cetățenilor ori a unor garanții ale acestora, contrar dispozițiilor art.152 alin.(2) din Legea fundamentală.

350. Curtea observă că cel de-al treilea alineat care se propune să completeze art.119 din Constituție pune Consiliul Național de Securitate sub controlul Parlamentului, stabilind că acesta „*prezintă anual sau oricând este solicitat rapoarte de activitate Parlamentului*”. Această prevedere, deși reprezintă o garanție pentru funcționarea Consiliului Național de Securitate în limitele impuse de exigențele democrației constituționale, totuși, nu este suficientă, întrucât prezentarea rapoartelor de activitate devine o simplă informare în condițiile în care însuși Parlamentului ar urma să i se opună obligativitatea hotărârilor Consiliului.

351. Pentru aceste considerente, Curtea, cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea introducerii în cuprinsul art.119 din Constituție a alin.(2), referitor la obligativitatea hotărârilor Consiliului Național de Securitate, întrucât nesocotește prevederile art.152 alin.(1) și (2) din Legea fundamentală.

Secțiunea 1¹ — Administrația publică centrală în teritoriu

Articolul 119¹ — Prefectul și subprefectul

352. Articolul unic pct.105 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției vizează inserarea în cuprinsul capitolului V — „*Administrația publică*” a unei noi secțiuni, secțiunea 1¹ — „*Administrația publică centrală în teritoriu*”, care ar urma să cuprindă un singur articol, art.119¹ — „*Prefectul și subprefectul*”.

353. Alin.(5) al art.119¹ prevede că „*Prefectul poate ataca, în fața instanței de contencios administrativ, un act al consiliului regional, județean sau local, al președintelui consiliului județean, al președintelui consiliului regional sau al primarului, în cazul în care consideră actul ilegal. Actul atacat poate fi suspendat numai de instanța competentă, potrivit legii*”.

354. Curtea remarcă faptul că noua reglementare menține competența prefectului de a ataca în fața instanței de contencios administrativ actele pe care le consideră nelegale emise

de anumite autorități ale administrației publice. Spre deosebire de actuala prevedere constituțională, cuprinsă în art.123 alin.(5) din Legea fundamentală, în care se statuează că actul atacat este suspendat de drept, se propune ca actul atacat să poată fi suspendat numai de instanța competentă, potrivit legii.

355. Curtea constată că includerea unei astfel de precizări în textul constituțional este inutilă, de vreme ce nu evidențiază nicio specificitate a efectelor acțiunii introduse de prefect prin comparație cu cele declanșate de oricare altă persoană care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri. În condițiile Legii contenciosului administrativ nr.554/2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.1.154 din 7 decembrie 2004, persoana care se consideră vătămată poate solicita instanței suspendarea executării actului administrativ până la pronunțarea pe fond, aceasta urmând să aprecieze dacă se impune suspendarea acestuia. Ca atare, teza a doua a alin.(5) al art.119¹ apare ca redundantă.

356. Cu majoritate de voturi, Curtea recomandă eliminarea tezei a doua din alin.(5) al art.119¹ ce se propune a fi introdus în Constituție.

Articolul 122 — Autorități județene și regionale

357. Prin articolul unic pct.107 se modifică art.122 — *Autorități județene și regionale*. În noua formulare propusă, art.122 alin.(1) are următorul cuprins: „*Consiliul județean și președintele acestuia reprezintă autoritatea administrației publice pentru coordonarea activității consiliilor comunale și orașenești, în vederea realizării serviciilor publice de interes regional*”.

358. Curtea observă că textul are o redactare confuză, întrucât nu este clar dacă fiecare dintre cele două entități în parte constituie o autoritate a administrației publice sau dacă numai împreună, ca subiect multiplu, ar putea să fie considerate ca reprezentând autoritatea administrației publice respective.

359. De aceea, Curtea, cu unanimitate de voturi, supune atenției Parlamentului observația privind reformularea propunerii de modificare a art.122 alin.(1) și, pentru identitate de rațiune a alin.(2) din același articol, referitor la consiliul regional și președintele acestuia.

Capitolul VI — Autoritatea judecătorească

Secțiunea 1 — Instanțele judecătorești

360. Articolul unic pct.109 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției completează art.126 alin.(4) în sensul că prin lege organică distinctă („*legea sa*”), se reglementează compunerea, organizarea și regulile de funcționare a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

361. Modificarea nu pune în discuție limitele revizuirii. Curtea constată însă că nu se justifică o reglementare distinctă a acestei instanțe, întrucât ea este supusă aceluiași reguli generale de organizare și funcționare cărora li se supun toate instanțele judecătorești. Sub acest aspect, expunerea de motive invocă argumente referitoare la tradiție și la distincția pe care chiar dispozițiile constituționale o fac, prin nominalizarea expresă a Înaltei Curți de Casație și Justiție. Curtea reține însă că rațiuni de reglementare unitară a organizării și funcționării instanțelor judecătorești, respectiv de eficiență a acestui sistem, susțin soluția legislativă existentă în prezent, a unei legi unice de organizare și funcționare a tuturor instanțelor judecătorești.

362. Astfel fiind, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reconsiderarea soluției legislative privitoare la modificarea art. 126 alin.(4) din Constituție.

Secțiunea a 3-a — Consiliul Superior al Magistraturii

Articolul 133 — Rolul și structura

363. Potrivit articolului unic pct.110 din propunerea privind revizuirea Constituției, „*Partea introductivă și lit.b) ale alineatului (2) al articolului 133 se modifică și vor avea următorul cuprins:*

«(2) *Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din 21 membri, din care: [...] b) 4 reprezentanți ai societății civile, specialiști în domeniul dreptului, care se bucură de înaltă reputație profesională și morală, aleși de Senat; aceștia participă numai la lucrările în plen.*»

364. Diferența față de forma actuală a textului constă în creșterea numărului unei categorii de membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, cea a reprezentanților societății civile, de la 2 la 4, cu menținerea neschimbată a numărului magistraților (judecători și procurori) care intră în componența Consiliului, precum și a numărului membrilor de drept.

365. Examinând dispozițiile constituționale incidente în această materie, sub aspectul evoluției în timp, Curtea constată că legiuitorul constituant originar a conceput Consiliul Superior al Magistraturii ca având în componență numai magistrați.

366. Cu prilejul revizuirii din anul 2003, s-a reglementat o nouă concepție în ceea ce privește structura Consiliului Superior al Magistraturii, fiind introdusă în componența sa categoria formată din reprezentanții societății civile. Textul constituțional de referință are în prezent următoarea redactare: „Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din 19 membri, din care: a) 14 sunt aleși în adunările generale ale magistraților și validați de Senat; aceștia fac parte din două secții, una pentru judecători și una pentru procurori; prima secție este compusă din 9 judecători, iar cea de-a doua din 5 procurori; b) 2 reprezentanți ai societății civile, specialiști în domeniul dreptului, care se bucură de înaltă reputație profesională și morală, aleși de Senat; aceștia participă numai la lucrările în plen.”

367. În anul 2011, cu prilejul inițiativei Președintelui României de revizuire a Constituției, s-a propus reglementarea următoarei componente a Consiliului Superior al Magistraturii: „Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din 19 membri, din care: a) 10 sunt aleși în adunările generale ale magistraților și validați de Parlament; aceștia fac parte din două secții, una pentru judecători și una pentru procurori; prima secție este compusă din 5 judecători, iar cea de-a doua din 5 procurori; b) 6 reprezentanți ai societății civile, care se bucură de înaltă reputație profesională și morală: 3 numiți de Parlament și 3 de către Președintele României”.

368. Prin Decizia nr.799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, Curtea Constituțională a constatat că „modificările alin.(2) lit.a) și b) [...] ale art.133 sunt neconstituționale, deoarece au ca efect încălcarea independenței justiției, în contradicție cu dispozițiile art.152 alin.(1) din Constituție”. Curtea a reținut în acest sens următoarele: „îndeplinirea rolului constituțional al Consiliului Superior al Magistraturii, acela de garant al independenței justiției, precum și a principalelor atribuții care privesc cariera și răspunderea disciplinară a magistraților, presupune ca judecătorii și procurorii să aibă o pondere corespunzătoare imperativului constituțional, consacrat de art.133 alin.(1). Așa fiind, în virtutea atribuțiilor Consiliului Superior al Magistraturii, componența acestui organism trebuie să reflecte specificitatea acestei activități, calitatea de magistrați a membrilor — așa cum o impune însăși titulatura acestui organism suprem de reprezentare, care cunosc în mod direct implicațiile activității desfășurate de această categorie profesională, fiind definitive pentru hotărârile pe care le adoptă Consiliul. [...] Astfel, majorarea numărului membrilor reprezentanților societății civile, deci a persoanelor din afara sistemului judiciar, și schimbarea proporției de reprezentare în Consiliu, are consecințe negative asupra activității sistemului judiciar.”

369. Actuala propunere păstrează neschimbat numărul magistraților din Consiliul Superior al Magistraturii, mărinț însă numărul reprezentanților societății civile, ceea ce determină o schimbare a proporției de reprezentare în Consiliu. Astfel fiind, subzistă considerentele care au determinat soluția Curții Constituționale mai sus menționată, întrucât schimbarea proporției de reprezentare, prin mărirea numărului persoanelor din afara sistemului judiciar membre ale Consiliului, este de natură să producă efecte negative asupra activității sistemului judiciar.

370. În concluzie, cu majoritate de voturi, Curtea constată că modificarea părții introductive și a lit.b) ale alineatului (2) al articolului 133 este neconstituțională, deoarece are ca efect încălcarea independenței justiției, în contradicție cu dispozițiile art.152 alin.(1) din Constituție.

371. Potrivit articolului unic pct.111 din propunerea de revizuire a Constituției României, „Alineatele (3) și (4) ale articolului 133 se modifică și vor avea următorul cuprins: «(3) Președintele Consiliului Superior al Magistraturii este ales pentru un mandat de un an ce nu poate fi reînnoit, dintre judecătorii prevăzuți la alineatul (2) litera a). (4) Durata mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii este de 4 ani.”

372. Cu privire la redactarea textului propus, Curtea constată însă că utilizarea noțiunii „reînnoit”, cu referire la mandatul de un an al președintelui Consiliului Superior al Magistraturii, este de natură să determine divergențe de interpretare și posibile confuzii.

373. Curtea constată, totodată, că, spre deosebire de redactarea art.133 alin.(3) care, referindu-se la mandatul președintelui Consiliului Superior al Magistraturii, stabilește că acesta „nu poate fi reînnoit”, alin.(4) al aceluiași articol, care se referă la mandatul membrilor, nu mai cuprinde o mențiune similară. Or, redactarea identică sub acest aspect a actualului text constituțional a determinat dificultăți în practică și contestarea dispozițiilor infraconstituționale care limitează înnoirea mandatului de membru al Consiliului Superior al

Magistraturii. Pronunțându-se asupra constituționalității art.51 alin.(1) fraza întâi, sintagma „*fără posibilitatea reînvestirii*” din Legea nr.317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.628 din 1 septembrie 2012, Curtea Constituțională a procedat la o interpretare teleologică și sistematică a textelor constituționale, pentru a determina voința legiuitorului constituant în edictarea acestor norme, reținând în acest sens că, „deși dispozițiile constituționale ale art.133 alin.(4) nu prevăd *expressis verbis* interdicția reînvestirii membrilor aleși ai Consiliului Superior al Magistraturii — singura interpretare conformă cu principiile și dispozițiile constituționale și care este în spiritul Legii fundamentale este aceea că mandatul de 6 ani în exercitarea funcției de membru ales al Consiliului Superior al Magistraturii să nu poată fi reînnoit” (Decizia nr.22 din 17 ianuarie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.160 din 9 martie 2012).

374. Astfel fiind, pentru claritatea și precizia reglementării, se impune completarea art.133 alin.(4) din Constituție, în mod simetric cu art.133 alin.(3), în sensul adăugării aceleiași sintagme: „*ce nu poate fi înnoit*”. De altfel, și prin proiectul de lege privind revizuirea Constituției din anul 2011 s-a propus introducerea expresă a interdicției mai sus menționate, iar prin Decizia nr.799 din 17 iunie 2011, Curtea Constituțională a reținut că „*modificarea propusă nu face decât să constituționalizeze norma cuprinsă în legea organică*”.

375. În concluzie, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea propunerii de modificare a art.133 alin. (3) din Constituție în sensul înlocuirii termenului „*reînnoit*” cu cel de „*înnoit*”, și completarea art.133 alin.(4) din Constituție, cât privește referirea la mandatul membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, cu sintagma „*ce nu poate fi înnoit*”.

376. Curtea constată, totodată, că prin propunerea de revizuire a Constituției se stabilește o altă durată a mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, și anume de 4 ani, în loc de 6 ani, cât prevede Constituția în vigoare. Această modificare impune completarea, în mod corespunzător, a dispozițiilor art.155 — *Dispoziții tranzitorii* din Constituție, prin precizarea expresă a faptului că modificarea nu afectează mandatele în curs, actualii membri ai Consiliului Superior al Magistraturii urmând să își continue activitatea până la data expirării mandatului pentru care au fost numiți.

377. Astfel fiind, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă completarea art.155 din Constituție în sensul introducerii unor norme tranzitorii cu privire la mandatul membrilor Consiliului Superior al Magistraturii.

378. Articolul unic pct.112 din propunerea de revizuire a Constituției introduce un nou alineat, (41), în structura art.133 din Constituție, cu următorul cuprins: „*Magistrații aleși membri ai Consiliului Superior al Magistraturii sunt revocați din funcție de adunările generale de la nivelul instanțelor sau parchetelor pe care le reprezintă, potrivit legii speciale de organizare și funcționare.*”

379. Curtea constată că acest text, introdus imediat după alineatul care prevede durata mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, se referă doar la una dintre modalitățile de încetare a calității de membru al Consiliului Superior al Magistraturii, revocarea. Nici această modalitate nu este însă reglementată în mod complet, fiind menționată numai situația revocării la cererea adunărilor generale de la nivelul instanțelor sau parchetelor, iar nu și aceea a revocării solicitate de către președintele, vicepreședintele Consiliului Superior al Magistraturii ori de o treime din membri, modalități reglementate în prezent la nivel infraconstituțional.

380. Alin.(4¹), propus a fi introdus în structura art.133 din Constituție, se referă numai la revocarea din funcție de către adunările generale de la nivelul instanțelor sau parchetelor, ceea ce creează incertitudini sub aspectul rolului Consiliului Superior al Magistraturii în privința acestei proceduri. Or, intenția inițiatorilor propunerii de revizuire a Constituției nu a fost și nici nu ar fi putut fi aceea de a exclude din competența plenului Consiliului Superior al Magistraturii o asemenea atribuție, care este de esența rolului acestei autorități, cu toate că formularea aleasă „*sunt revocați din funcție*”, iar nu „*pot fi revocați din funcție*”, ar conduce la ideea unei exclusivități a adunărilor generale de la nivelul instanțelor sau parchetelor de a dispune revocarea membrilor aleși ai Consiliului Superior al Magistraturii.

381. Este adevărat că textul face trimitere la „*legea specială de organizare și funcționare*”, însă această trimitere vizează exclusiv instituția revocării din funcție de către „*adunările generale de la nivelul instanțelor sau parchetelor pe care le reprezintă*”. În plus, formula utilizată nu este riguroasă din punct de vedere al terminologiei folosite, nefiind clar care ar putea fi regimul juridic al legii „*speciale*”, câtă vreme Constituția se referă în art.73 la trei categorii de legi: constituționale, organice și ordinare, stabilind că organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii se reglementează prin lege organică.

382. În concluzie, Curtea reține că nu se justifică o constituționalizare doar pentru una dintre modalitățile de încetare a calității de membru al Consiliului Superior al Magistraturii, și doar a unuia dintre cazurile de revocare. Reglementarea modalităților de încetare a calității de membru al Consiliului Superior al Magistraturii este de nivelul legii organice, iar nu constituționale. Formula aleasă de inițiatori este lipsită de claritate și previzibilitate și, prin urmare, susceptibilă de a crea dificultăți de interpretare și aplicare.

383. Pentru aceste considerente, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă eliminarea alin.(4¹) propus a fi introdus în structura art.133 din Constituție.

Articolul 134 — Atribuții

384. La articolul unic pct.113 din propunerea de revizuire a Constituției se prevede reformularea alin.(1) al art.134, referitor la atribuțiile Consiliului Superior al Magistraturii, în sensul stabilirii în competența secțiilor Consiliului Superior al Magistraturii a propunerilor de numire în funcție a judecătorilor și respectiv procurorilor, cu excepția celor stagiați, și completarea aceluiași alineat cu următorul text: *„Secția de judecători a Consiliului Superior al Magistraturii gestionează în mod exclusiv cariera profesională a judecătorilor, iar Secția de procurori a Consiliului Superior al Magistraturii gestionează în mod exclusiv cariera profesională a procurorilor. Hotărârile secțiilor se atacă direct la Înalta Curte de Casație și Justiție”*.

385. Formularea textului este lipsită de claritate, insuficient elaborată și corelată cu celelalte alineate ale aceluiași articol, iar soluția legislativă propusă este în parte criticabilă.

386. Astfel, teza finală a alin.(1) al art.134, astfel cum se propune a fi modificat, prevede că *„Hotărârile secțiilor se atacă direct la Înalta Curte de Casație și Justiție”*. Deși interpretarea literală a textului ar conduce la ideea că toate hotărârile secțiilor se atacă direct la Înalta Curte de Casație și Justiție, concluzie fundamentată pe lipsa oricărei distincții cu privire la materia în care ar putea fi pronunțate aceste hotărâri, interpretarea tezei citate în ansamblul alineatului din care face parte, și care reglementează competența secțiilor în privința carierei judecătorilor și procurorilor, conduce la concluzia că este vorba despre hotărârile care privesc numai această materie, a carierei judecătorilor și procurorilor.

387. Către această din urmă concluzie conduce și interpretarea sistematică a art.134 din Constituție, câtă vreme este păstrată actuala redactare a alin.(2) a aceluiași articol, potrivit căruia *„Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește rolul de instanță de judecată, prin secțiile sale, în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și procurorilor [...]”*, precum și a alin.(3) potrivit căruia *„Hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii în materie disciplinară pot fi atacate la Înalta Curte de Casație și Justiție”*.

388. Pe baza interpretării sistematice a art.134 din Constituție, după modificarea acestuia potrivit propunerii de revizuire, se deduce însă că se realizează o distincție sub aspectul căilor de atac împotriva hotărârilor pronunțate de secțiile Consiliului Superior al Magistraturii. Astfel, hotărârile secțiilor la care se referă alin.(1) al art.134 se atacă *„direct”* la Înalta Curte de Casație și Justiție, pe când hotărârile în materie disciplinară apar că nu pot fi atacate direct, câtă vreme lipsește această precizare din cuprinsul alin.(3) care stabilește cu privire la acestea că *„pot fi atacate la Înalta Curte de Casație și Justiție”*. O astfel de distincție este de natură a crea o contradicție între alin.(3) al art.134 din Constituție și alin.(2) al aceluiași articol, care se referă expres la competența secțiilor Consiliului Superior al Magistraturii, iar nu a Consiliului Superior al Magistraturii (a Plenului) în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și procurorilor. Această din urmă concepție fundamentează, de altfel, și actuala reglementare infraconstituțională a procedurii disciplinare, prin dispozițiile art.44—53 din Legea nr.317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii. Astfel, potrivit art.51 alin.(3) din Legea nr.317/2004, împotriva hotărârilor secțiilor Consiliului Superior al Magistraturii prin care s-a soluționat acțiunea disciplinară se poate exercita recurs, competența de soluționare a acestuia aparținând Completului de 5 judecători al Înaltei Curți de Casație și Justiție. Așadar, hotărârile secțiilor în materie disciplinară se atacă direct la Înalta Curte de Casație și Justiție, excluzându-se competența Plenului Consiliului Superior al Magistraturii, acesta fiind sensul normei constituționale de referință, necontestat până în prezent. Prin urmare, dacă aceasta este rațiunea inițiatorilor propunerii de revizuire, ar trebui să se completeze în mod corespunzător și art.134 alin. (3) din Constituție, prin introducerea mențiunii *„direct”*, cu referire la contestarea la Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii în materie disciplinară.

389. Sub aspectul conținutului soluției legislative propuse prin noua redactare a art.134 alin.(1) din Constituție, este criticabilă opțiunea pentru contestarea hotărârilor referitoare la cariera magistraților, pronunțate de secțiile Consiliului Superior al Magistraturii, direct la Înalta

Curte de Casație și Justiție, excluzându-se competența Plenului Consiliului Superior al Magistraturii și în ceea ce privește cariera magistraților. Posibilitatea contestării lor în fața Plenului Consiliului Superior al Magistraturii ar asigura soluționarea mai rapidă a acestei categorii de litigii, degrevarea instanțelor și evitarea cheltuielilor de judecată. Curtea constată în acest sens că noțiunea de „*carieră a judecătorilor și procurorilor*” cuprinde o problemă foarte largă, astfel cum rezultă din dispozițiile titlului II — *Cariera judecătorilor și procurorilor* al Legii nr.303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.826 din 13 septembrie 2005, cu modificările și completările ulterioare, respectiv: admiterea în magistratură, formarea profesională inițială, numirea judecătorilor și procurorilor ca urmare a promovării examenului de capacitate, formarea profesională continuă și evaluarea periodică a acestora, promovarea judecătorilor și procurorilor și numirea în funcțiile de conducere, delegarea, detașarea și transferul, suspendarea din funcție și încetarea funcției de judecător sau procuror, magistrații-asistenți ai Înaltei Curți de Casație și Justiție. Aceasta înseamnă și încărcarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, în mod direct, cu toate eventualele contestații vizând această problemă.

390. În același sens, Curtea mai reține că, prin posibilitatea contestării hotărârilor în materia carierei magistraților în fața Plenului Consiliului Superior al Magistraturii s-ar da conținut art. 133 alin.(1) din Constituție, rămas nemodificat, potrivit căruia „*Consiliul Superior al Magistraturii este garantul independenței justiției*”.

391. Pentru motivele arătate, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reconsiderarea soluției legislative consacrate de ultima teză a art.134 alin.(1) potrivit căreia „*Hotărârile secțiilor se atacă direct la Înalta Curte de Casație și Justiție*”.

392. În acest context, Curtea amintește considerentele deciziilor nr.148 din 16 aprilie 2003 privind constituționalitatea propunerii legislative de revizuire a Constituției României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.317 din 12 mai 2003 și nr.799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, în sensul necesității reanalizării caracterului definitiv și irevocabil al hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii consacrat de art. 133 alin.(7) din Constituție.

393. Deși prin propunerea de completare a alin.(1) al art. 134 cu teza potrivit căreia „*Hotărârile secțiilor se atacă direct la Înalta Curte de Casație și Justiție*”, s-a răspuns, în parte, printr-o reglementare de nivel constituțional, imperativului asigurării accesului la justiție în această materie, considerentele deciziilor mai sus enunțate sunt valabile în ceea ce privește celelalte hotărâri ale Consiliului Superior al Magistraturii, altele decât cele în materie disciplinară și de carieră, care rămân supuse regimului prevăzut de art.133 alin.(7) din Constituție, adică sunt definitive și irevocabile. Această soluție legislativă conservă antinomia la nivel constituțional în raport cu dispozițiile art.21 care reglementează accesul liber la justiție, sesizată în deciziile Curții Constituționale menționate.

D. Titlul IV — Economia și finanțele publice

Articolul 135 — Economia

394. Prin articolul unic pct.114 din propunerea privind revizuirea Constituției se aduc modificări sintagmei de început, precum și lit.a), d) și e) ale alin.(2) al art.135, după cum urmează:

„*Statul garantează și promovează creșterea competitivității economiei românești prin:*

a) *libertatea activităților economice, protecția concurenței loiale, protecția consumatorilor, crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție;*
(...)

d) *exploatarea resurselor de producție în condiții de maximă eficiență economică și cu acordarea accesului nediscriminatoriu tuturor celor interesați;*

e) *dezvoltarea economică în condițiile ocrotirii mediului înconjurător și menținerii echilibrului ecologic;*”.

395. Curtea observă că, în prezent, art.135 alin.(2) lit.d) dispune că statul trebuie să asigure „*exploatarea resurselor naturale, în concordanță cu interesul național*”, iar prin propunerea legislativă se dorește introducerea exploatării „*resurselor de producție în condiții de maximă eficiență economică și cu acordarea accesului nediscriminatoriu tuturor celor interesați*”, fără a se mai face referire la interesul național.

396. Referitor la această modificare, Curtea constată că propunerea legislativă de revizuire înlocuiește condiția exploatării resurselor în concordanță cu interesul național, cu condiția maximei eficiențe economice a exploatării acestora.

397. Curtea observă că acțiunea statului în concordanță cu interesul național se constituie într-o garanție a cetățenilor referitoare la protecția propriilor drepturi și libertăți.

Astfel, Curtea constată că prin modificarea dorită se ajunge la ignorarea interesului general transpus în conceptul de interes național în favoarea unui interes particular, a „*celui interesat*”, singura condiție fiind exercitarea acestuia în condiții de maximă eficiență economică.

398. Având în vedere cele expuse, Curtea, cu unanimitate de voturi, constată că modificarea adusă dispoziției art.135 alin. (2) lit.d) depășește limitele revizuirii, astfel cum acestea sunt prevăzute în art.152 alin.(2) din Constituție.

399. În ceea ce privește lit.e) a art.135, Curtea reține că în redactarea actuală statul trebuie să asigure refacerea și ocrotirea mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic, în timp ce proiectul legii de revizuire prevede că statul garantează dezvoltarea economică în condițiile ocrotirii mediului înconjurător și menținerii echilibrului ecologic.

400. Curtea observă că textul actual al Legii fundamentale corespunde exclusiv obligației pozitive a statului corelativă dreptului la un mediu sănătos prevăzut de art.35 din Constituție. Pe de altă parte, modificarea propusă pune în prim plan dezvoltarea economică, aceasta din urmă fiind garantată și promovată de stat. Curtea apreciază că astfel se ajunge la o modificare a formulei redacționale a textului, prin care se exclude obligația statului de a reface și ocroti mediul înconjurător și de a menține echilibrul ecologic.

401. Curtea reține că, referitor la dreptul la un mediu sănătos, statul are atât obligații negative, cât și obligații pozitive. În ceea ce privește obligațiile pozitive ale statului, acestea presupun crearea unui cadru legislativ și administrativ care să aibă drept obiectiv prevenirea eficace a daunelor asupra mediului și asupra sănătății umane (Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 27 ianuarie 2009, pronunțată în Cauza *Tătar împotriva României*, paragraful 88). Astfel, măsurile în discuție trebuie să aibă ca scop prevenirea degradării mediului, stabilirea remediilor necesare și reglementarea folosirii durabile a resurselor naturale.

402. Așa fiind, Curtea, cu unanimitate de voturi, constată că modificarea adusă dispoziției art.135 alin.(2) lit.e) are ca rezultat suprimarea unei garanții a dreptului la mediu sănătos prevăzut de art.35 din Legea fundamentală, încălcând art.152 alin.(2) din Constituție.

Articolul 137¹ — Moneda națională și banca centrală

403. Prin articolul unic pct.115 din propunerea privind revizuirea Constituției, se dorește introducerea unui nou articol, art.137¹, referitor la moneda națională și Banca Națională a României, cu următorul conținut:

„Moneda națională și banca centrală

(1) Banca Națională a României este banca centrală a statului român, autoritate publică autonomă, ale cărei prerogative, administrare și funcționare se reglementează prin lege, în conformitate cu normele de drept internațional care decurg din tratatele la care România este parte.

(2) În exercitarea prerogativelor sale, Banca Națională a României nu poate solicita sau primi instrucțiuni de la nicio autoritate sau instituție a statului.

(3) Banca centrală are dreptul să emită însemne monetare pe teritoriul României.

(4) În conformitate cu tratatele constitutive și actele legislative ale Uniunii Europene, prin lege organică se pot reglementa:

a) transferul de prerogative ale Băncii Naționale a României la Banca Centrală Europeană;

b) recunoașterea circulației și înlocuirea monedei naționale cu moneda euro.”

404. Curtea observă că articolul nou-introdus ar urma să poarte titlul marginal — „*Moneda națională și banca centrală*”. În legătură cu acest aspect, Curtea recomandă fie eliminarea din titlu a sintagmei „moneda națională”, întrucât moneda este stabilită de dispozițiile art.137 alin.(2) teza întâi din Constituție, fie, dacă se dorește menținerea titlului marginal, translatarea tezei întâi a alineatului (2) al articolului 137 după alineatul (1) al articolului 137¹ cu renumerotarea celorlalte alineate.

405. În continuare, Curtea constată că, potrivit art.73 alin. (3) lit.i²), propus a fi introdus prin articolul unic pct.61, statutul Băncii Naționale a României va fi reglementat prin lege organică, iar, potrivit art.137¹ alin.(1), prerogativele, administrarea și funcționarea acesteia vor fi reglementate prin lege.

406. Curtea reține că, în prezent, statutul Băncii Naționale a României este reglementat prin Legea nr.312/2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.582 din 30 iunie 2004. Din analiza acestui act normativ rezultă că acesta cuprinde detalii referitoare la

prerogativele, administrarea și funcționarea Băncii Naționale a României. Astfel, aceste noțiuni sunt incluse în cea de „statut”.

407. Curtea constată că textele propuse folosesc noțiuni paralele, care se circumscriu aceluiași înțeles, și a căror folosire duce la confuzii în ceea ce privește categoria legii care poate fi utilizată pentru adoptarea statutului Băncii Naționale a României. Având în vedere aceste aspecte, Curtea recomandă corelarea dispozițiilor art.73 alin.(3) lit.i²) cu cele ale art.137¹ alin.(1).

408. De asemenea, Curtea recomandă ca dispozițiile art.137¹ alin.(4) lit.b) din propunerea legislativă de revizuire să fie corelate cu prevederile art.137 alin.(2) teza a doua din Constituție, având în vedere că, deși, ambele texte reglementează aceeași situație — recunoașterea circulației și înlocuirea monedei naționale — folosesc o terminologie neunitară, aceea de monedă a Uniunii Europene și cea de monedă euro.

409. Având în vedere cele de mai sus, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea art.137¹ propus a fi introdus în corpul Constituției.

Articolul 138 — Bugetul public național

410. Prin articolul unic pct.116 din propunerea privind revizuirea Constituției, se propune modificarea art.138 alin.(1) și (2), după cum urmează:

„(1) Bugetul public național cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele locale ale comunelor, ale orașelor, ale județelor și ale regiunilor.

(2) Guvernul elaborează anual sau multianual proiectul bugetului de stat și pe cel al asigurărilor sociale de stat, pe care le transmite instituțiilor Uniunii Europene, după informarea prealabilă a Parlamentului asupra conținutului acestora.”

411. Curtea observă că dispozițiile alin.(1) al art.138 fac referire la bugetul regiunilor, realizându-se o corelare cu alin.(3) al art.3, care prevede că teritoriul este organizat, sub aspect administrativ, în comune, orașe, județe și regiuni. Din această perspectivă Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă corelarea dispozițiilor alin.(1) al art.138 cu cele ale art.139 alin. (2), care se referă la stabilirea impozitelor și taxelor la nivel local și județean, dar nu și la stabilirea celor la nivel de regiune.

412. Referitor la alin.(2) al art.138, Curtea constată că asupra unui text similar s-a pronunțat prin Decizia nr.799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, reținând că propunerea de modificare a textului constituțional vizează obligația Guvernului de a transmite instituțiilor Uniunii Europene proiectul bugetului de stat și pe cel al asigurărilor sociale de stat, după informarea prealabilă a Parlamentului. Oportunitatea constituționalizării unei atare obligații, care se limitează la transmiterea acestor proiecte către instituțiile Uniunii Europene, comportă anumite critici. Astfel, în măsura în care România este stat membru al Uniunii Europene și în această calitate exercită în comun cu celelalte state membre competențele stabilite de tratatele Uniunii, consacrarea acestei obligații la nivel constituțional apare ca fiind redundantă și excesivă.

413. Astfel, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă reformularea dispozițiilor art.138 alin.(2).

Articolul 140 — Curtea de Conturi

414. Prin articolul unic pct.117 din propunerea privind revizuirea Constituției, se propune modificarea art.140 alin. (3)—(6), după cum urmează:

„(3) La cererea Senatului sau a Camerei Deputaților, Curtea de Conturi controlează modul de gestionare a resurselor publice și raportează despre cele constatate.

(4) Consilierii de conturi sunt numiți de Senat pentru un mandat de 9 ani, care nu poate fi prelungit sau înnoit. Membrii Curții de Conturi sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe toată durata acestuia. Ei sunt supuși incompatibilităților prevăzute de lege pentru judecători.

(5) Curtea de Conturi se înnoiește cu o treime din consilierii de conturi numiți de Senat, din 3 în 3 ani, în condițiile prevăzute de legea organică a Curții.

(6) Revocarea membrilor Curții de Conturi se face de către Senat, în cazurile și condițiile prevăzute de lege.”

415. În ceea ce privește modificarea alineatelor (4)—(6) ale articolului 140, Curtea constată că aceasta se referă la numirea și revocarea membrilor Curții de Conturi. Potrivit propunerii legislative privind revizuirea, numirea și revocarea membrilor Curții de Conturi ar urma să fie realizată de către Senat, iar nu de către Parlament.

416. Referitor la aceste aspecte, Curtea observă că art.139 alin.(4) din Legea fundamentală din 21 noiembrie 1991, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.233 din 21 noiembrie 1991, prevedea că membrii Curții de Conturi, numiți de Parlament,

sunt independenți și inamovibili, potrivit legii și sunt supuși incompatibilităților prevăzute de lege pentru judecători. Textul constituțional nu prevede posibilitatea revocării membrilor Curții de Conturi.

417. Propunerea legislativă de revizuire a Constituției din anul 2003, asupra căreia Curtea Constituțională s-a pronunțat prin Decizia nr.148 din 16 aprilie 2003 privind constituționalitatea propunerii legislative de revizuire a Constituției României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.317 din 12 mai 2003, se limita la modificarea alin. (1) și (4) ale art.139 și la introducerea unui nou alineat, alin.(5).

418. După exercitarea controlului de constituționalitate, în Legea nr.429/2003 de revizuire a Constituției României, au fost introduse prin articolul unic pct.72 liniuța a 3-a două noi alineate, alin.(5) și (6), cu următorul cuprins: *„(5) Curtea de Conturi se înnoiește cu o treime din consilierii de conturi numiți de Parlament, din 3 în 3 ani, în condițiile prevăzute de legea organică a Curții.*

(6) Revocarea membrilor Curții de Conturi se face de către Parlament, în cazurile și condițiile prevăzute de lege.”

419. Curtea constată că atât în Legea fundamentală, cât și în propunerea legislativă de revizuire relativ la membrii Curții de Conturi se prevede faptul că aceștia sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe durata acestuia, precum și faptul că aceștia pot fi revocați. Or, instituția inamovibilității, ca garanție a independenței, exclude revocarea ca modalitate de încetare a mandatului unei persoane, care ocupă o funcție publică.

420. Având în vedere cele expuse, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă reanalizarea statutului membrilor Curții de Conturi și stabilirea corectă a acestuia având în vedere că independența și inamovibilitatea exclud revocarea, cu referire la aceeași persoană.

E. Titlul V — Curtea Constituțională

Articolul 146 — Atribuții

421. Articolul unic pct.119 din propunerea de revizuire a Constituției modifică dispozițiile art.146 lit.b) din Constituție în ceea ce privește modalitatea de sesizare a Curții Constituționale pentru exercitarea controlului de constituționalitate a tratatelor sau a altor acorduri internaționale. Aceasta urmează să se realizeze *„din oficiu sau la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui număr de cel puțin 25 de senatori sau de cel puțin 50 de deputați”*.

422. Elementul de noutate constă în introducerea sesizării din oficiu, reglementată în prezent numai în ceea ce privește atribuția Curții Constituționale de control a inițiativei de revizuire a Constituției [art.146 lit.a) teza a doua din Constituție], respectiv a legii de revizuire a Constituției adoptată de Parlament [art.146 lit.l) din Constituție, cu raportare la art.23 din Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale].

423. Curtea constată că modificarea propusă nu pune în discuție limite ale revizuirii, fiind menită să dea eficiență art.11 alin.(3) din Constituție, potrivit căruia, *„În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției.”*

424. Sub aspect redacțional, textul propus este însă deficitar, fiind necesară o clarificare în sensul circumstanțierii sesizării *„din oficiu”* în raport de sesizarea *„unuia dintre președinții celor două Camere, a unui număr de cel puțin 25 de senatori sau de cel puțin 50 de deputați”*. Utilizarea conjuncției „sau” în redactarea textului conduce la interpretarea potrivit căreia este vorba despre modalități alternative de sesizare, ceea ce impune stabilirea modului concret în care se va realiza sesizarea din oficiu a Curții Constituționale, în considerarea faptului că, față de celelalte două atribuții în care controlul Curții se realizează din oficiu, în această situație există modalități alternative de sesizare.

425. Prin urmare, Curtea reține că este necesară reformularea textului propus, în funcție de finalitatea avută în vedere de inițiatorii propunerii de revizuire a Constituției, și cu realizarea corelărilor necesare.

426. Astfel, dacă obiectivul avut în vedere este acela al instituirii controlului de constituționalitate ca etapă obligatorie în cadrul procedurii de ratificare a tratatelor sau altor acorduri internaționale, soluția legislativă corespunzătoare este aceea a reglementării unui control de constituționalitate sistematic și din oficiu. În această situație nu ar mai fi necesară instituirea unei modalități alternative de sesizare, adică de către subiecți calificați, ci numai reglementarea la nivel infraconstituțional a mecanismului prin care tratatele și acordurile internaționale sunt transmise Curții Constituționale pentru a se pronunța asupra acestora. O astfel de reglementare nu ar fi de natură să excludă posibilitatea autorităților cu competențe în procedura negocierii/încheierii/ratificării tratatelor și acordurilor internaționale de a formula

critici de neconstituționalitate, acestora urmând să le fie solicitate punctele de vedere în mod corespunzător, aspect a cărui reglementare este, de asemenea, de nivelul legii organice.

427. Adoptarea acestei soluții legislative impune corelarea prevederilor art.146 lit.b) cu cele ale art.147 alin.(3) din Constituție, respectiv eliminarea ipotezei în care tratatul sau acordul internațional nu a fost supus controlului *a priori* de constituționalitate. Urmând logica normelor constituționale, eliminarea acestei ipoteze ar avea ca efect excluderea tratatelor sau acordurilor internaționale de la controlul *a posteriori*, acestea nemaiputând forma obiectul excepțiilor de neconstituționalitate în condițiile art.146 lit.d) din Constituție. Desigur că, în sine, și această soluție legislativă este discutabilă, câtă vreme unele aspecte de neconstituționalitate pot fi sesizate numai în practica aplicării dispozițiilor respective, adică după ratificarea tratatului internațional.

428. În măsura în care obiectivul avut în vedere este doar acela al lărgirii posibilității de sesizare a Curții Constituționale, una dintre soluții ar fi chiar cea propusă de inițiatori, însă cu circumstanțierile mai sus reținute.

429. O altă soluție decât sesizarea din oficiu ar fi aceea de extindere a sferei subiecților care pot sesiza Curtea Constituțională, prin includerea autorităților publice care au competențe specifice în procedura negocierii/încheierii/ratificării tratatelor. Curtea constată în acest sens că, potrivit art.91 alin.(1) teza întâi din Constituție, „Președintele încheie tratate internaționale în numele României, negociate de Guvern, și le supune spre ratificare Parlamentului, într-un termen rezonabil”. Totodată, având în vedere rolul Avocatului Poporului, astfel cum este acesta circumstanțiat de prevederile art.58 din Constituție, de apărător al drepturilor și libertăților persoanelor fizice, s-ar justifica introducerea acestuia în rândul subiecților care pot sesiza Curtea Constituțională.

430. Curtea mai reține că, în vederea corelării art.146 lit.b) și art.11 alin.(3) din Constituție, este necesar ca textul constituțional să prevadă etapa (în procesul negocierii/încheierii/ratificării tratatelor) în care Curtea Constituțională poate fi sesizată. O astfel de precizare ar conduce la o mai mare claritate a normei constituționale, care la acest moment nu face nicio mențiune sub acest aspect.

431. Pentru considerentele arătate, cu unanimitate de voturi, Curtea recomandă reformularea propunerii de modificare a art. 146 lit.b) din Constituție.

432. Articolul unic pct.120 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției abrogă dispozițiile lit.l) a art.146 din Constituție — potrivit cărora Curtea Constituțională „îndeplinește și alte atribuții prevăzute de legea organică a Curții”. Potrivit expunerii de motive, această abrogare urmează o recomandare pe care Curtea Constituțională a realizat-o prin Decizia nr.799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României. Recomandarea a fost justificată de împrejurarea că, în temeiul textului constituțional propus spre abrogare, „atribuțiile Curții Constituționale pot fi multiplicare ori de câte ori interese ale forțelor politice impun modificarea sau completarea legii de organizare a Curții”. Curtea a apreciat, totodată, că, „prin eliminarea dispoziției constituționale, este garantată independența instanței constituționale și se păstrează voința puterii constituționale originare cu privire la atribuțiile Curții limitativ prevăzute numai în cuprinsul Constituției”.

433. În considerentele aceleiași decizii, Curtea a reținut necesitatea completării dispozițiilor art.146 lit.a) și c) din Constituție în sensul constituționalizării normelor cuprinse în art. 23 alin.(1) și art.27 alin.(1) din Legea nr.47/1992, texte care reglementează atribuțiile Curții Constituționale de control al legii de revizuire a Constituției adoptate de Parlament și, respectiv, de control al constituționalității hotărârilor plenului Camerei Deputaților, a hotărârilor plenului Senatului și a hotărârilor plenului celor două Camere reunite ale Parlamentului.

434. Recomandarea Curții Constituționale nu a privit, așadar, o simplă abrogare a art.146 lit.l) din Constituție, întrucât, în lipsa modificării corelative a lit.a) și c) ale aceluiași articol, această abrogare încalcă dispozițiile art.152 din Constituție — *Limitele revizuirii*.

435. Astfel, se impune ca legea de revizuire adoptată de Parlament, înainte de a fi supusă referendumului în condițiile art.151 alin.(3) din Legea fundamentală, să fie examinată de Curtea Constituțională pentru a constata, pe de o parte, dacă a fost respectată decizia Curții privind proiectul de lege sau propunerea de revizuire a Constituției și, pe de altă parte, dacă modificările și completările aduse proiectului sau propunerii de revizuire în procedura de dezbateră și adoptare parlamentară respectă principiile și dispozițiile constituționale referitoare la revizuire. În absența unui asemenea mecanism de control există riscul eludării efectului general obligatoriu al deciziei Curții Constituționale pronunțate cu privire la inițiativa de revizuire a Constituției și a lipirii de eficiență a controlului de constituționalitate realizat, consecințe incompatibile cu principiile statului de drept și rolul Curții Constituționale.

436. Necesitatea eliminării unor asemenea consecințe a fundamentat, în esență, reglementarea acestei atribuții a Curții Constituționale prin Legea nr.232/2004 pentru modificarea și completarea Legii nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.502 din 3 iunie 2004. Examinând expunerea de motive la lege, se constată că legiuitorul a avut în vedere transpunerea noilor reglementări aduse prin revizuirea Constituției în Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, principalele coordonate vizate fiind reglementarea normelor de procedură pentru exercitarea atribuțiilor Curții Constituționale, realizarea corelărilor necesare și instituirea unor garanții în considerarea introducerii în mod expres a obligativității *erga omnes* a deciziilor Curții Constituționale. Punctual, în redactarea tabelului comparativ al legii în vigoare și a modificărilor propuse, reglementarea atribuției Curții Constituționale de control al constituționalității legii de revizuire a Constituției adoptată de Parlament este susținută cu următorul argument: „pentru reglementarea riguroasă a procedurii de verificare a inițiativei de revizuire a Constituției, prevăzută la art.151 din Constituție, republicată.”

437. Așadar, legiuitorul a conceput această atribuție a Curții Constituționale indisolubil legată de aceea privind controlul de constituționalitate a inițiativelor de revizuire a Constituției, rațiune de natură să fundamenteze o reglementare comună și completarea în consecință a art.146 lit.a) din Constituție după cum urmează: „a) se pronunță asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea acestora, la sesizarea Președintelui României, a președintelui Parlamentului, a Guvernului, a Înaltei Curți de Casație și Justiție, a Avocatului Poporului, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, precum și, din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției și a legilor de revizuire a Constituției, înainte de aprobarea lor prin referendum”.

438. În ceea ce privește atribuția Curții Constituționale de control al hotărârilor plenului Camerei Deputaților, hotărârilor plenului Senatului și al hotărârilor plenului celor două Camere reunite ale Parlamentului, aceasta constituie o expresie a exigențelor statului de drept și o garanție a drepturilor și libertăților fundamentale.

439. În acest sens, Comisia de la Veneția a reținut că, „prin regulamentul său și prin alte norme generale, Parlamentul adoptă, totuși, acte normative, care reprezintă cadrul de referință pentru Parlament, în ansamblul său, și pentru membrii săi, în mod individual. Controlul jurisdicțional al aplicării unor asemenea acte normative este o componentă esențială a statului de drept. Lipsa controlului jurisdicțional echivalează cu o transformare a majorității parlamentare în judecător al propriilor acte. Dacă doar majoritatea poate decide cu privire la respectarea normelor parlamentare, minoritatea nu are cui să solicite ajutor în cazul în care aceste norme sunt încălcate. Chiar dacă actele vizate sunt acte individuale, acestea afectează nu doar dreptul minorității parlamentare, ci și, ca o consecință, dreptul de vot al cetățenilor care au ales minoritatea parlamentară.” Astfel fiind, „controlul jurisdicțional al actelor individuale ale Parlamentului nu este doar o chestiune care ține de statul de drept dar, în condițiile în care dreptul de vot este afectat, chiar o chestiune de drepturile omului”. (Aviz privind compatibilitatea cu principiile constituționale și statul de drept a acțiunilor Guvernului și Parlamentului României cu privire la alte instituții ale statului și Ordonanța de urgență a Guvernului de modificare a Legii nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale și Ordonanța de urgență a Guvernului de modificare și completare a Legii nr.3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului în România, adoptat de Comisia de la Veneția la cea de-a 93-a Sesiune plenară, 14—15 decembrie 2012).

440. În același sens, Curtea Constituțională a subliniat că instituirea acestei atribuții reprezintă expresia diversificării și consolidării competenței Curții Constituționale și un câștig în eforturile de realizare a unui stat de drept și democratic. Controlul de constituționalitate, în ansamblul său și, integrat acestuia, controlul de constituționalitate a hotărârilor Parlamentului reprezintă o garanție juridică fundamentală a supremației Constituției (Decizia nr.727 din 9 iulie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.477 din 12 iulie 2012).

441. În reglementarea acestei atribuții trebuie avute în vedere distincțiile pe care Curtea Constituțională le-a realizat în sensul că „pot fi supuse controlului de constituționalitate numai hotărârile Parlamentului, adoptate după conferirea noii competențe, hotărâri care afectează valori, reguli și principii constituționale sau, după caz, organizarea și funcționarea autorităților și instituțiilor de rang constituțional.” (Decizia nr.53 din 25 ianuarie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.90 din 3 februarie 2011).

442. În concluzie, constituționalizarea celor două atribuții reglementate în prezent la nivel infraconstituțional se impune ca efect al abrogării lit.l) a art.146 din Constituție.

Eliminarea acestora printr-o simplă abrogare a textului constituțional în temeiul cărora au fost reglementate este de natură să încalce accesul la justiția constituțională pentru apărarea unor valori, reguli și principii constituționale, adică suprimarea unei garanții a acestor valori, reguli și principii, care includ și sfera drepturilor și a libertăților fundamentale.

443. Pentru motivele arătate, cu unanimitate de voturi, Curtea constată neconstituționalitatea abrogării lit.l) a art.146 din Constituție, întrucât aceasta încalcă limitele revizuirii prevăzute de art.152 alin.(2) din Constituție, în măsura în care nu este însoțită de constituționalizarea, în mod corespunzător, a atribuțiilor Curții Constituționale de control al legii de revizuire a Constituției adoptate de Parlament și, respectiv, de control al constituționalității hotărârilor plenului Camerei Deputaților, a hotărârilor plenului Senatului și a hotărârilor plenului celor două Camere reunite ale Parlamentului care afectează valori, reguli și principii constituționale sau, după caz, organizarea și funcționarea autorităților și instituțiilor de rang constituțional.

F. Titlul VI — Integrarea euroatlantică

Articolul 148 — Integrarea în Uniunea Europeană

444. Prin articolul unic pct.121 și pct.122 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se modifică atât denumirea marginală a titlului VI, aceasta devenind „*Apartenența României la Uniunea Europeană și la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord*”, precum și conținutul normativ al art.148 alin.(1) și (2), după cum urmează:

„(1) *Ratificarea tratatelor prin care sunt modificate sau completate tratatele constitutive ale Uniunii Europene, precum și tratatele prin care este modificat sau completat Tratatul Atlanticului de Nord, se face printr-o lege adoptată în ședință comună a Senatului și Camerei Deputaților, cu votul a două treimi din numărul senatorilor și deputaților.*

(2) *România asigură respectarea, în cadrul ordinii juridice naționale, a dreptului Uniunii Europene, conform obligațiilor asumate prin actul de aderare și prin celelalte tratate semnate în cadrul Uniunii.*”

445. Curtea observă că, potrivit propunerii legislative de revizuire, titlul VI se va numi „*Apartenența României la Uniunea Europeană și la Organizația Atlanticului de Nord*”, art.148 rămânând singurul articol din titlu cu referire exclusivă la Uniunea Europeană, în condițiile în care art.149 referitor la aderarea la Tratatul Atlanticului de Nord se propune a fi abrogat. Astfel, Curtea, așa cum s-a reținut la paragrafele 178 și 179, recomandă re poziționarea textului referitor la apartenența României la Tratatul Atlanticului de Nord de la art.55 — *Apărarea țării* — în cadrul titlului VI — *Apartenența României la Uniunea Europeană și la Organizația Atlanticului de Nord*.

446. De asemenea, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă reformularea denumirii marginale a art.148, având în vedere că aceasta se referă la „integrarea în Uniunea Europeană”, iar noile dispoziții ale titlului VI se referă la „*apartenența la Uniunea Europeană*”.

447. Referitor la alin.(1) al art.148, Curtea constată că propunerea actualizează prevederile constituționale adoptate anterior aderării României la Uniunea Europeană și la Tratatul Atlanticului de Nord.

448. Astfel, noul conținut al art.148 alin.(1) reia soluția constituțională referitoare la ratificarea, de această dată a tratatelor prin care sunt modificate sau completate tratatele constitutive ale Uniunii Europene, prin legi adoptate de Parlament, cu o majoritate de două treimi din numărul membrilor săi. În legătură cu acest aspect, pentru o mai mare claritate, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă ca teza referitoare la ratificarea tratatelor să aibă următorul conținut: „[...] *se face prin lege adoptată în ședința comună a Senatului și a Camerei Deputaților, cu votul a două treimi din numărul senatorilor și deputaților*”.

449. Totodată, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă corelarea celor două noi alineate cu alin.(3) al art.148 din Constituția în vigoare. Acesta din urmă se referă la faptul că „*prevederile alineatelor (1) și (2) se aplică, în mod corespunzător, și pentru aderarea la actele de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene*”. În esență, actele de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene se referă tot la acele acte prin care sunt modificate sau completate tratatele constitutive, astfel încât apare o necorelare în ceea ce privește norma de trimitere.

450. Referitor la modificarea alin.(2) al art.148, Curtea constată că aceasta este neconstituțională pentru considerentele ce urmează a fi expuse.

451. Prin Hotărârea din 9 martie 1978 pronunțată de Curtea de Justiție a Comunităților Europene (în prezent a Uniunii Europene) în Cauza C-106/77, s-a statuat că, „în temeiul principiului preeminenței dreptului comunitar, dispozițiile tratatului și actele instituțiilor direct aplicabile au ca efect, în raporturile lor cu legislația națională a statelor membre, prin simplul

fapt al intrării în vigoare, inaplicabilitatea *ipso jure* a oricărei dispoziții contrare legislației naționale existente, ci și — datorită faptului că aceste dispoziții fac parte integrantă, cu rang superior normelor interne, din ordinea juridică aplicabilă pe teritoriul fiecărui stat membru — de a împiedica adoptarea valabilă a unor noi acte normative naționale, în măsura în care acestea ar fi incompatibile cu normele comunitare”.

452. Curtea constată că actualul text din Constituție dispune în sensul că prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare. În legătură cu noțiunea de „legi interne”, prin Decizia nr.148 din 16 aprilie 2003 privind constituționalitatea propunerii legislative de revizuire a Constituției României, Curtea a făcut o distincție între Constituție și celelalte legi. De asemenea, aceeași distincție este realizată la nivelul Legii fundamentale prin art.20 alin.(2) teza finală care dispune în sensul aplicării cu prioritate a reglementărilor internaționale, cu excepția cazului în care *Constituția sau legile interne* conțin dispoziții mai favorabile.

453. Curtea reține că dispozițiile constituționale nu au un caracter declarativ, ci constituie norme constituționale obligatorii, fără de care nu se poate concepe existența statului de drept, prevăzută prin art.1 alin.(3) din Constituție. Totodată, Legea fundamentală reprezintă cadrul și măsura în care legiuitorul și celelalte autorități pot acționa; astfel și interpretările care se pot aduce noimei juridice trebuie să țină cont de această exigență de ordin constituțional cuprinsă chiar în art.1 alin.(5) din Legea fundamentală, potrivit căruia în România respectarea Constituției și a supremației sale este obligatorie.

454. De asemenea, prin Decizia nr.668 din 18 mai 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.487 din 8 iulie 2011, a stabilit că actele obligatorii ale Uniunii Europene sunt norme interpușe în cadrul controlului de constituționalitate.

455. Stabilind că dreptul Uniunii Europene se aplică fără nicio circumstanțiere în cadrul ordinii juridice naționale, nedistingând între Constituție și celelalte legi interne, echivalează cu plasarea Legii fundamentale într-un plan secund față de ordinea juridică a Uniunii Europene.

456. Din această perspectivă, Curtea reține că Legea fundamentală a statului — Constituția este expresia voinței poporului, ceea ce înseamnă că aceasta nu își poate pierde forța obligatorie doar prin existența unei neconcordanțe între prevederile sale și cele europene. De asemenea, aderarea la Uniunea Europeană nu poate afecta supremația Constituției asupra întregii ordini juridice (a se vedea în același sens Hotărârea din 11 mai 2005, K 18/04, pronunțată de Tribunalul Constituțional al Republicii Polonia).

457. Totodată, Curtea constată că instanțele de contencios constituțional „beneficiază de o competență prin atribuire, dar au plenitudine de jurisdicție în privința atribuțiilor stabilite. Curtea Constituțională a României se supune numai Constituției și legii ei organice de organizare și funcționare nr.47/1992, competența sa fiind stabilită de art.146 din Legea fundamentală și de Legea nr.47/1992” (a se vedea în acest sens Decizia nr.302 din 27 martie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.361 din 29 mai 2012).

458. Așadar, a accepta noua formulare propusă la art.148 alin.(2) ar echivala cu crearea premiselor necesare limitării competenței Curții Constituționale, în sensul că doar actele normative care sunt adoptate în domenii ce nu fac obiectul transferului de competențe către Uniunea Europeană ar mai putea face obiectul controlului de constituționalitate, în timp ce actele normative care reglementează, din punct de vedere material, în domeniile partajate s-ar supune în mod exclusiv ordinii juridice a Uniunii Europene, fiind exclus controlul de constituționalitate asupra acestora. Or, indiferent de domeniul în care actele normative reglementează, ele trebuie să respecte supremația Constituției României, potrivit art.1 alin.(5).

459. Astfel, Curtea constată că o asemenea modificare s-ar constitui într-o limitare a dreptului cetățenilor de a se adresa justiției constituționale pentru apărarea unor valori, reguli și principii constituționale, adică suprimarea unei garanții a acestor valori, reguli și principii, care includ și sfera drepturilor și a libertăților fundamentale.

460. Așa fiind, Curtea, cu unanimitate de voturi, constată că modificarea adusă dispozițiilor art.148 alin.(2) este neconstituțională, întrucât încalcă limitele revizuirii prevăzute de art.152 alin.(2) din Constituție.

G. Titlul VII — Revizuirea Constituției

Articolul 151 — Procedura de revizuire

461. Prin articolul unic pct.126 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției se dorește introducerea unei noi teze la art.151 alin.(3), după cum urmează:

„(3) Revizuirea este definitivă după aprobarea ei prin referendum, organizat în cel mult 30 de zile de la data adoptării proiectului sau a propunerii de revizuire. Dispozițiile art.90 alin.(3) se aplică în mod corespunzător.”

462. Curtea apreciază, astfel cum s-a reținut la paragraful 291, că stabilirea cvorumului de participare la referendum este un atribut al legiuitorului ordinar, astfel că nu se impune reglementarea unei norme de rang constituțional cu un atare obiect.

463. Prin urmare, Curtea, cu unanimitate de voturi, recomandă eliminarea dispozițiilor de trimitere la art.90 alin.(3), propuse a fi introduse prin legea de revizuire.

464. Cât privește dispozițiile din propunerea legislativă privind revizuirea Constituției referitoare la **modificarea art.61 alin.(2), art.64 alin.(3) și art.80 alin.(1), precum și introducerea art.107¹ în Constituție**, cu majoritate de voturi, Curtea constată că acestea nu contravin prevederilor constituționale.

465. Referitor la **celelalte prevederi din propunerea legislativă privind revizuirea Constituției**, cu unanimitate de voturi, Curtea constată că acestea nu contravin dispozițiilor constituționale.

Pentru considerentele arătate, în temeiul art.146 lit.a) teza finală, al art.150 alin.(1) și al art.152 din Constituție, precum și al art.19—21 din Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale,

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

În numele legii

DECIDE:

I. Cu unanimitate de voturi, constată că propunerea legislativă privind revizuirea Constituției României a fost inițiată cu respectarea prevederilor art.150 alin.(1) din Constituție.

II. Întrucât încalcă limitele revizuirii prevăzute de art.152 din Constituție:

1. cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea completării art.3 din Constituție cu un nou alineat, alin.(3¹), referitor la posibilitatea recunoașterii de zone tradiționale ca subdiviziuni administrative ale regiunilor;

2. cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea completării art.6 din Constituție cu un nou alineat, alin.(1¹), privitor la instituirea posibilității reprezentanților legali ai minorităților naționale de a înființa, potrivit statutului minorităților naționale adoptat prin lege, organe proprii de decizie și executive;

3. cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea completării art.12 din Constituție cu un nou alineat, alin.(4¹), referitor la utilizarea simbolurilor proprii ale minorităților naționale;

4. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării aduse art.15 alin.(1) din Constituție, referitor la introducerea sintagmei „*cetățenii români se nasc și trăiesc liberi*”;

5. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării aduse art.21 alin.(4) din Constituție, referitor la eliminarea caracterului facultativ al jurisdicțiilor administrative speciale;

6. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea completării aduse art.23 din Constituție cu un nou alineat, alin. (13¹), referitor la folosirea probelor obținute în mod ilegal;

7. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării aduse art.26 alin.(2) din Constituție, referitor la eliminarea sintagmei „*bunele moravuri*”;

8. cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării aduse art.28 din Constituție, referitor la secretul corespondenței;

9. cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea completării aduse art.32 alin.(8) din Constituție, referitor la definirea autonomiei universitare;

10. cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea completării art.37 din Constituție cu un nou alineat, alin.(2¹), referitor la condiția domiciliului în România cu cel puțin 6 luni înainte de data alegerilor pentru Senat, Camera Deputaților sau pentru funcția de Președinte al României;

11. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea eliminării actualei teze a doua a art.44 alin.(1) din Constituție, referitor la condițiile și limitele dreptului de proprietate;

12. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării aduse art.50 din Constituție, referitor la suprimarea protecției speciale de care se bucură persoanele cu handicap;

13. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării aduse art.52 alin.(1) din Constituție, referitor la eliminarea reparării integrale a pagubei suferite de către persoana vătămată de o autoritate publică;

14. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea înlocuirii sintagmei „persoanelor fizice” cu termenul „cetățenilor” în cuprinsul art.58 alin.(1) din Constituție;

15. cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea completării art.58 alin.(1) din Constituție cu sintagma „în raporturile acestora cu autoritățile publice”;

16. cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea completării art.64 cu un nou alineat, alin.(4¹), referitoare la obligația persoanelor de drept public, persoanelor juridice private și persoanelor fizice de a se prezenta, direct sau prin reprezentant legal, după caz, în fața unei comisii parlamentare;

17. cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea completării art.70 alin.(2) lit.e) referitoare la încetarea calității de deputat sau de senator la data demisiei din partidul politic sau formațiunea politică din partea căreia a fost ales sau la data înscrierii acestuia într-un alt partid sau într-o altă formațiune politică;

18. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea eliminării tezelor a doua și a treia ale alin.(2) al art.72 referitoare la competența Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție de urmărire și trimitere în judecată, respectiv la competența de judecată a Înaltei Curți de Casație și Justiție cu privire la senatori și deputați;

19. cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării aduse art.103 alin.(1) și (3) din Constituție, precum și a completării art.103 din Constituție cu trei noi alineate, alin.(3¹)—(3³), referitoare la modalitatea de desemnare de către Președintele României a candidatului la funcția de prim-ministru;

20. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării aduse art.110 alin.(1) din Constituție, referitor la durata mandatului Guvernului;

21. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea introducerii alin.(2) în cuprinsul art.119 din Constituție, referitor la obligativitatea hotărârilor Consiliului Național de Securitate;

22. cu majoritate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării părții introductive și a lit.b) ale alin.(2) al art.133, referitoare la creșterea numărului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii reprezentanți ai societății civile;

23. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării art.135 alin.(2) lit.d), referitoare la exploatarea resurselor de producție în condiții de maximă eficiență economică și cu acordarea accesului nediscriminatoriu tuturor celor interesați;

24. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării art.135 alin.(2) lit.e), referitoare la dezvoltarea economică în condițiile ocrotirii mediului înconjurător și menținerii echilibrului ecologic;

25. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea abrogării lit.l) a art.146 din Constituție, în măsura în care aceasta nu este însoțită de constituționalizarea, în mod corespunzător, a atribuțiilor Curții Constituționale de control al legii de revizuire a Constituției adoptate de Parlament și, respectiv, de control al constituționalității hotărârilor plenului Camerei Deputaților, a hotărârilor plenului Senatului și a hotărârilor plenului celor două Camere reunite ale Parlamentului care afectează valori, reguli și principii constituționale sau, după caz, organizarea și funcționarea autorităților și instituțiilor de rang constituțional;

26. cu unanimitate de voturi, constată neconstituționalitatea modificării art.148 alin.(2), potrivit căruia România asigură respectarea, în cadrul ordinii juridice naționale, a dreptului Uniunii Europene, conform obligațiilor asumate prin actul de aderare și prin celelalte tratate semnate în cadrul Uniunii.

III. Cu unanimitate de voturi, supune atenției Parlamentului observațiile privind:

1. eliminarea:

— alin.(2¹), propus a fi introdus la art.2;

— modificării propuse la art.21 alin.(3);

— modificării propuse în privința introducerii tezei a doua la art.23 alin.(4);

— modificării propuse la art.27 alin.(3);

— modificării propuse la art.49 alin.(1);

— tezei a treia din alin.(1¹), propus a fi introdus în art.58;

— modificării art.62 alin.(3);

— modificării propuse la art.76 alin.(1);

— alin.(3), propus a fi introdus la art.90;

— art.95 alin.(3¹) teza a doua;

- art.(4¹), propus a fi introdus la art.133;
- art.151 alin.(3) teza a doua;

2. Reformularea propunerilor de modificare a: art.23 alin.(4) în privința introducerii tezei întâi, art.23 alin.(8), art.24 alin.(2) și (2¹), art.31 alin.(5), titlului marginal al art.32, art.32 alin.(2) și (4), art.40 alin.(2), art.51¹, art.52 alin.(3), art.65 alin.(2), art.73 alin.(3), art.74 alin.(1), art.75, art.78 alin.(1¹), art.85 alin.(3¹), art.89 alin.(1), art.90 alin.(1), art.91 alin.(1¹), art.95 alin.(3¹) teza întâi, art.102 alin.(3¹), art.114 alin.(1), art.119 alin.(1), art.122 alin.(1) și (2), art.133 alin.(3) și (4), art.137¹, art. 138 alin.(1) și (2), art.140 alin.(3), (4) și (6), art.146 lit.b) și art.148 alin.(1);

3. reconsiderarea așezării:

- alin.(2) al art.10 în structura titlului VI din Constituție;
- alin.(2¹) al art.24 în structura art.21 din Constituție;
- alin.(1) și (3) ale art.32 în structura unui nou articol din Constituție;
- alin.(3¹) al art.55 în structura titlului VI din Constituție;
- alin.(2), (3) și (4) ale art.75 în structura unui nou articol din Constituție;

4. reconsiderarea soluției legislative cu privire la modificarea art.126 alin.(4) și art.134 alin.(1) din Constituție.

IV. Cu majoritate de voturi, supune atenției Parlamentului observațiile privind:

1. eliminarea:

- alin.(1¹), propus a fi introdus la art.1;
- alin.(2¹), propus a fi introdus la art.6;
- tezei a doua din alin.(5) al art.119¹, ce se propune a fi introdus în Constituție;

2. reformularea completării art.35 cu un nou alineat, alin.(3¹), și a modificării art.44 alin.(1) teza a doua din Constituție.

V. Cu unanimitate de voturi, supune atenției Parlamentului observațiile privind completarea art.155 din Constituție în sensul introducerii unor norme tranzitorii cu privire la mandatul membrilor Consiliului Superior al Magistraturii.

VI. Cu majoritate de voturi, constată că prevederile din propunerea legislativă privind revizuirea Constituției referitoare la modificarea art.61 alin.(2), art.64 alin.(3) și art.80 alin.(1), precum și introducerea art.107¹ în Constituție nu contravin dispozițiilor constituționale.

VII. Cu unanimitate de voturi, constată că celelalte prevederi din propunerea legislativă privind revizuirea Constituției nu contravin dispozițiilor constituționale.

Definitivă și general obligatorie.

Decizia se comunică președinților celor două Camere ale Parlamentului României și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Pronunțată în ședința din 16 februarie 2014.

OPINIE SEPARATĂ

cu privire la neconstituționalitatea completării art.58 alin.(1) din Constituție cu sintagma „în raporturile acestora cu autoritățile publice” cuprinsă la paragrafele 186—190 din Decizia nr.80 din 16 februarie 2014

În dezacord cu opinia majoritară, consider că segmentul din definiția Avocatului Poporului cuprins în sintagma „în raporturile acestora cu autoritățile publice” nu prezintă niciun aspect de neconstituționalitate și în niciun caz nu încalcă limitele revizuirii stabilite în art.152 alin.(2) din Constituție.

De remarcat, în primul rând, faptul că, la articolul unic pct.43 din propunerea de revizuire a Constituției, inițiatorii vin să complimească o evidentă omisiune a Adunării Constituante, neobservată nici cu prilejul revizuirii Constituției din anul 2003, anume nedefinirea instituției Avocatul Poporului. În acest sens, textul propus pentru art.58 alin.(1) a fost enunțat astfel: „(1) *Avocatul Poporului este instituția autonomă care are drept scop promovarea și apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor, în raporturile acestora cu autoritățile publice.*”

Aceasta este definiția clasică a Ombudsmanului, regăsită începând cu Constituția țării de origine a ei — Suedia — și continuând cu actele fundamentale din alte țări europene care o consacră sub diferite denumiri (Franța — apărătorul drepturilor, Spania — Defensor del Pueblo, Olanda, Grecia și Portugalia — Ombudsman, Polonia — Comisarul pentru Drepturile Cetățenilor, Ungaria — Comisarul pentru Drepturile Fundamentale).

Definiția aceasta stabilește clar natura juridică a instituției, rolul său fundamental, scopul și obiectivele sale. În principiu, instituția este gândită ca o autoritate autonomă care să îl apere pe cetățean împotriva abuzurilor, exceselor, a oricăror încălcări ale drepturilor sale de către autoritățile administrative, de către orice organ aparținând puterii executive.

Rolul instituției Avocatul Poporului trebuie privit ca o contrapondere între cetățean și stat, mai exact puterea executivă. Intervenția Avocatului Poporului în apărarea drepturilor cetățeanului nu poate fi extinsă la alt tip de relație, la orice încălcare provenită, de exemplu, de la alți cetățeni sau de la orice altă entitate care nu face parte din puterea executivă.

„Avocatul Poporului poate și trebuie să intervină numai în conflictele dintre persoanele fizice și autoritățile administrației publice (ministere, prefecturi, primării, funcționari publici, autorități polițienești, penitenciare etc.)”; „Avocatul Poporului nu poate interveni în conflictul dintre oameni”, a subliniat profesorul Ioan Muraru, fost președinte al Curții Constituționale și fost Avocat al Poporului.

Extinderea competenței Avocatului Poporului de apărare a drepturilor cetățenilor în raport cu orice subiect care le-ar încălca drepturile ar însemna conferirea unei omnipotențe acestei instituții, transformarea ei într-o justiție paralelă și, în fapt, punerea ei în imposibilitatea de a-și îndeplini mandatul firesc.

Referirea la raporturile cetățenilor cu autoritățile publice nu poate fi socotită ca o restrângere sau chiar ca o suprimare a uneia dintre garanțiile drepturilor și libertăților fundamentale. Avocatul Poporului nu a avut niciodată astfel de prerogative. Nu a soluționat nicidecum conflictele dintre cetățeni.

Argumentele aduse în opinia majoritară vizează, în realitate, o altă problematică, o altă fațetă, complementară, a Avocatului Poporului, care este implicat alături de alte instituții și entități în controlul constituționalității legilor. Aici este vorba despre o competență alăturată celei originare, care are alte rațiuni și are în vedere în special faptul că legile și celelalte acte normative vizate au efecte *erga omnes* și, ca atare, întreaga societate este interesată ca ele să fie corecte și în primul rând constituționale. În orice caz, cele două categorii de competențe nu sunt incompatibile și nu se exclud.

Judecător,
prof. univ. dr. **Valer Dorneanu**

OPINIE SEPARATĂ

În dezacord cu soluția majoritară, apreciez următoarele:

I. Modificarea art.28 din actuala Constituție, prin articolul unic pct.21 din propunerea legislativă de revizuire a Constituției, este constituțională pentru următoarele considerente:

Textul propus are următoarea redactare:

„Articolul 28 — Secretul corespondenței

(1) Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice, al altor comunicări efectuate prin mijloace electronice, al datelor de trafic, al datelor de localizare și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil și garantat.

*(2) Reținerea, predarea sau percheziționarea trimiterilor poștale, interceptarea convorbirilor și a comunicărilor, interceptarea în mediul ambiental, percheziția informatică și accesul la un sistem informatic și la un suport de stocare a datelor informatice, obținerea datelor informatice, inclusiv a datelor de trafic și a datelor de localizare, identificarea abonatului, a proprietarului, a utilizatorului unui sistem de comunicații electronice sau a unui punct de acces la un sistem informatic ori alte asemenea tehnici se dispun de **judecătorul instanței competente să judece fondul cauzei și numai în cursul procesului penal.**”*

Potrivit art.28 din Constituția României în vigoare, „*Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil.*”

Prin urmare, ceea ce se urmărește a fi modificat este doar introducerea în cuprinsul textului actual al art.28 din Constituție a: „comunicărilor efectuate prin mijloace electronice, al datelor de trafic și al datelor de localizare”, legiuitorul constituant simțind nevoia de a adapta textul actual al art.28 la realitățile și evoluția societății ca urmare a dezvoltării tehnologiei informației și comunicării.

Totodată, legiuitorul constituant a dorit să dea și eficiență, și garanție textului constituțional prin obligarea autorităților competente ca, ori de câte ori apare necesitatea utilizării unor astfel de date, accesul la acestea să se dispună de judecătorul instanței competente să judece fondul cauzei și numai în cursul **procesului penal**.

Ca atare, de la bun început, intenția legiuitorului constituant se circumstanțiază pe cauzele penale și nu are în vedere situațiile extraordinare care pot interveni (dezastre naturale, pericole iminente sau altele asemenea).

Soluția pronunțată de Curtea Constituțională pleacă tocmai de la ideea că statul trebuie să se manifeste activ atunci când apare un pericol actual și iminent la adresa cetățenilor, situație în care textul propus ar reduce posibilitatea de intervenție a statului în secretul corespondenței.

În opinia Curții, dacă s-ar accepta propunerea de revizuire, în cazul unor dezastre naturale sau al unor accidente grave, autorităților publice cu competențe în gestionarea acestor situații nu li s-ar permite să facă toate eforturile necesare pentru salvarea de vieți omenești, mai ales dacă se are în vedere limitarea operată cu privire la datele de trafic.

Or, după cum am arătat mai sus, restricția impusă autorităților se circumstanțiază la cauzele penale.

Pe de altă parte, potrivit dispozițiilor art.18 din noul Cod penal, nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, dacă există vreuna din cauzele justificative prevăzute de lege, iar starea de necesitate este prevăzută de art.20 alin.(1) și (2) din același cod.

Prin urmare, activitatea autorităților în cazul unei stări de necesitate nu poate fi obstrucționată în sensul că pentru a localiza o persoană este nevoie de autorizarea judecătorului.

Totodată, Curtea reține că datele de trafic și cele de localizare nu se subsumează conceptului de mijloace legale de comunicație și, ca atare, nu pot beneficia de protecția juridică de care se bucură acestea din urmă. Ca atare, observăm că, pe lângă faptul că această concluzie este nepotrivită, este și nemotivată.

II. În ceea ce privește modificarea adusă art.32 din Constituție, în mod special alin.(8) care definește autonomia universitară, și pe care Curtea o declară neconstituțională pentru motivul că încalcă limitele revizuirii Constituției, apreciez că, dimpotrivă, legiuitorul constituant a dorit să dea eficiență deciziilor Curții Constituționale nr.2 din 4 ianuarie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.136 din 23 februarie 2011, și nr.681 din 27 iunie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.477 din 12 iulie 2012, prin care instanța de contencios constituțional a constatat neconstituționalitatea unor prevederi din Legea educației naționale nr.1/2011, tocmai pentru încălcarea art.32 alin.(6) din Constituție, potrivit căruia „*Autonomia universitară este garantată.*”

Se poate lesne observa că motivarea Curții se bazează, în cea mai mare parte, pe faptul că la nivel constituțional nu a fost explicat conceptul de autonomie universitară.

Or, în acest context, Curtea reproșează legiuitorului constituant tocmai faptul că se dorește definirea exactă a conceptului de autonomie universitară prin „*capacitatea instituțiilor de învățământ superior de a-și gestiona direct și nemijlocit patrimoniul, de a-și alege ori, după caz, desemna în mod independent structurile și funcțiile de conducere și de a stabili, potrivit prevederilor legale și standardelor de calitate, misiunea educațională și de cercetare*”.

Trecând peste faptul că „un text constituțional nu poate fi apreciat *a priori* ca neconstituțional”, Curtea nici nu motivează care ar fi drepturile și libertățile fundamentale încălcate, din moment ce reglementarea nu pune în discuție nici caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, nici forma republicană de guvernământ, nici integritatea teritoriului, nici independența justiției, nici pluralismul politic și nici limba oficială.

Întreaga motivare a Curții se bazează pe ideea că s-ar crea un drept absolut și o independență totală a universităților în a-și gestiona patrimoniul și a-și alege sau desemna structurile și funcțiile de conducere, cu toate că fără aceste prerogative autonomia universitară este de neconceput.

Mai reține Curtea că misiunea educațională și de cercetare este menționată doar la sfârșitul textului (de parcă locul unde este situată o prevedere îi conferă acesteia o forță juridică mai mare sau mai mică — *s.n.*) și că nu acoperă toate aspectele care țin de conceptul de autonomie universitară.

Se poate, așadar, observa că, pe de o parte, Curtea este nemulțumită de această detaliere, iar, pe de altă parte, că nu acoperă toate aspectele care țin de conceptul de autonomie universitară.

Mai observ că, potrivit propunerii de revizuire, misiunea educațională și de cercetare se stabilește potrivit prevederilor legale și standardelor de calitate, legiuitorul constituant lăsând reglementarea detaliată a acestui aspect la îndemâna legiuitorului ordinar, respectiv la nivel infraconstituțional, motiv pentru care nu pot înțelege temerea și îngrijorarea Curții cu privire la acest aspect.

Legat de acea independență absolută a instituțiilor de învățământ superior atât în gestionarea patrimoniului lor, cât și în desemnarea structurilor și funcțiilor de conducere, afirmația Curții că aceste prerogative ar suprima garanția dreptului la învățatură conferit de autonomia universitară, constat că această apreciere este una pur formală și subiectivă, care nu are nimic de a face cu dreptul la învățatură, care nu este conferit de autonomia universitară, ci de art.32 alin.(4), (5), (6) și (7) din propunerea de revizuire, respectiv art.32 alin.(1), (2), (4) și (5) din actuala Constituție.

De altfel, referitor la aspectele învederate mai sus, este de menționat și opinia separată la Decizia nr.681 din 27 iunie 2012, în care sunt expuse detalii atât despre „patrimoniul”, cât și despre „autonomia universitară”.

III. Distinct de acestea, ca o observație generală, apreciez că revizuirea Constituției trebuie raportată strict la „limitele revizuirii” astfel cum acestea sunt prevăzute la art.152 din Legea fundamentală și nu la dinamica jurisprudențială a Curții Constituționale, întrucât controlul de constituționalitate are în vedere compatibilitatea normelor infraconstituționale cu cele constituționale. Or, în exercitarea controlului de constituționalitate, adoptarea actelor normative trebuie privită și prin prisma prevederilor constituționale în vigoare la acea dată, respectiv data adoptării, potrivit principiului *tempus regit actum*. Totodată, prin Constituția din 1991 și revizuită în 2003, s-a prevăzut că „Legile și toate celelalte acte normative rămân în vigoare, în măsura în care ele nu contravin prezentei Constituții” [art.154 alin.(1) din Constituție].

De asemenea, la art.147 din Constituție cu denumirea marginală „Deciziile Curții Constituționale” sunt stabilite efectele deciziilor pronunțate de instanța de contencios constituțional.

Or, dacă la revizuirea Constituției nu se ține cont strict de prevederile art.152, considerându-se că jurisprudența Curții Constituționale produce efecte dincolo de cele stabilite prin voința legiuitorului constituant originar sau derivat, se ajunge la concluzia că o revizuire nu ar mai putea avea niciodată loc, întrucât, în mod concret, efectul de „constituționalizare” cuprinde orice normă infraconstituțională și orice decizie a instanței de contencios constituțional.

Judecător,
Petre Lăzăroiu

OPINIE SEPARATĂ

I. În dezacord cu soluția adoptată — cu majoritate de voturi — prin Decizia nr.80 din 16 februarie 2014, consider că, în mod greșit, Curtea Constituțională:

— a constatat neconstituționalitatea completării art.3 din Constituție cu un nou alineat, alin.(3¹), referitor la posibilitatea recunoașterii de zone tradiționale ca subdiviziuni administrative ale regiunilor;

— a constatat neconstituționalitatea completării art.6 din Constituție cu un nou alineat, alin.(1¹), privitor la instituirea posibilității reprezentanților legali ai minorităților naționale de a înființa, potrivit statutului minorităților naționale adoptat prin lege, organe proprii de decizie și executive;

— a constatat neconstituționalitatea completării art.12 din Constituție cu un nou alineat, alin.(4¹), referitor la utilizarea simbolurilor proprii ale minorităților naționale;

— a supus atenției Parlamentului eliminarea alin.(2¹), propus a fi introdus la art.6, cu referire directă la obligația autorităților publice centrale și locale de a consulta organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale în anumite domenii.

În cele ce urmează voi arăta motivele care au stat la baza acestei opinii separate, opinie întemeiată atât pe cadrul juridic național și internațional existent, cât și pe elemente de drept comparat de care Curtea a refuzat să țină cont; prin neluarea în seamă a acestor temeuri, Curtea a pronunțat, în privința articolelor mai sus menționate, o soluție greșită, fundamentată pe o argumentație artificială.

II. Cu privire la competența Curții Constituționale de a se pronunța asupra inițiativelor de revizuire a Constituției, se reține că norma de referință în cadrul acestui control este art.152 din Constituție. Dacă alineatul (3) al acestui articol cuprinde condiții extrinseci inițiativei, primele două alineate se referă la cele intrinseci acesteia. În cadrul acestei din urmă categorii, constatăm că al doilea alineat al art.152 privește interdicția suprimării unui drept, a unei libertăți fundamentale sau a unei garanții a acestora, astfel încât pot fi adoptate, pe calea revizuirii Constituției, reglementări care au consecințe pozitive asupra acestora; în schimb, primul alineat al art.152 din Constituție vizează o **interdicție totală de reglementare**. Rezultă că legiuitorul constituant originar de la 1991 a impus obligația pentru cel derivat ca modificările aduse Constituției să nu se refere la conținutul actualelor dispoziții ale art.1 alin.(1) și (2), art.8 alin.(1), art.13 sau art.124 alin.(3), decât în condițiile modificării art.152 alin.(1) din Constituție.

Astfel, noțiunea „nu poate forma obiectul revizuirii” vizează faptul că legiuitorul constituant derivat, în condițiile menținerii art.152 alin.(1) din Constituție, nu poate reglementa deloc în privința textelor constituționale anterior menționate.

Or, astfel cum vom arăta în continuare, prin inițiativa de revizuire nu au fost vizate aceste limite, textele constituționale care le reglementează au rămas neatinse. Nici măcar implicit nu se poate susține că s-a reglementat în privința acestui aspect de vreme ce conceptele propuse a fi introduse se integrau organic în art.1 din Constituție.

Apreciez că analiza Curții a depășit cadrul necesar, întrucât decizia pronunțată pornește axiomatic și direct de la premisa că s-a reglementat în acest domeniu. Or, Curtea trebuia să demonstreze tocmai acest lucru pentru că, numai în aceste condiții, se putea trage concluzia că obiectul revizuirii l-ar fi format caracterul național și unitar al statului român. Așadar, Curtea, în loc să se limiteze la competența sa și să arate dacă obiectul revizuirii îl formează caracterul național și unitar al statului român, a mers mai departe și a analizat dacă modificările operate afectează sau nu aceste caractere ale statului.

În consecință, consider că, în mod evident, competența Curții în privința limitelor revizuirii prevăzute la art.152 alin.(1) din Constituție este circumscrisă doar la a stabili dacă inițiativa de revizuire reglementează în acele domenii și nimic mai mult.

III. În privința articolului unic pct.4 din inițiativa de revizuire, se constată că acesta își propune recunoașterea unor zone tradiționale ca subdiviziuni administrative ale regiunilor. Textul nu se referă la minoritățile naționale și nu stabilește o anumită denumire a subdiviziunii administrative, ci indică numai criteriul delimitării sale. Asemenea subdiviziuni administrativ-teritoriale există în mai multe state europene, declarate prin Constituție ca fiind state unitare (Italia, Spania).

Calitatea de „*stat unitar*” nu este vizată, și nici afectată, prin organizarea unor subdiviziuni administrativ-teritoriale bazate pe un asemenea criteriu.

Noțiunea de „*stat unitar și indivizibil*” se referă la un ansamblu unic de instituții, la un singur organ legiuitor (a se vedea Decizia nr.176 din 16 noiembrie 1999, publicată în

Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.64 din 14 februarie 2000), la un singur executiv și o singură autoritate judecătorească; or, niciunul dintre aceste elemente care definesc noțiunea de „stat unitar și indivizibil” nu este vizat, și nici afectat, prin recunoașterea unor zone cu tradiții istorice ca fiind subdiviziuni ale regiunilor.

În aceeași ordine de idei, prin Decizia nr.80 din 15 septembrie 1995, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.280 din 30 noiembrie 1995, Curtea a statuat că „existența unor acte normative diferite pentru anumite zone ale țării nu este de natură să afecteze caracterul unitar al statului, ci pune numai problema aplicării în spațiu a respectivelor acte”.

Nu ar afecta cu nimic caracterul de stat unitar al României existența unor subdiviziuni ale regiunilor care să se circumscrie teritorial unor zone tradiționale, precum „Țara Moșilor”, „Ținutul Secuiesc”, „Maramureșul istoric”, „Țara Buzaielor”, „Țara Bârsei” sau „Bucovina”.

De asemenea, nu cred că asemenea subdiviziuni ale regiunilor ar putea viza, și nici afecta, caracterul național al statului român. „Națiunea este a tuturor cetățenilor” afirmă autorii Mihai Constantinescu, Antonie Iorgovan, Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu în lucrarea „Constituția României – revizuită”, Ed. All Beck, 2004.

Pornind de la această constatare și având în vedere că „în cadrul populației unui stat distingem trei categorii de persoane, și anume cetățeni, străini și apatrizi, [iar] aceste două categorii din urmă nu sunt încorporate în categoria națiune” (Constituția României — Comentariu pe articole, coord. I. Muraru și E.S. Tănăsescu, Ed. C.H. Beck, 2008), putem sublinia că, din punct de vedere juridic, sunt încorporați în sintagma „națiune” toți cetățenii, indiferent de etnie; altfel am putea ajunge la o concluzie nedorită, anume aceea că minoritățile etnice sunt „străini” sau „apatrizi”.

Or, Recomandarea 1735 (2006) cu privire la conceptul de „națiune”, adoptată de Adunarea generală a Consiliului Europei la data de data de 26 ianuarie 2006, la pct.5 prevede că, în unele state membre ale Consiliului Europei, **conceptul de „națiune” este folosit pentru a indica cetățenia, care este o legătură juridică între stat și individ, indiferent de originea etnoculturală a celui din urmă**, în timp ce în alte state membre conceptul de „națiune” este folosit pentru a indica o comunitate organică ce vorbește aceeași limbă și este caracterizată printr-un set similar de tradiții culturale și istorice, de o percepție similară a trecutului său, aspirații similare pentru prezentul său și o viziune similară asupra viitorului său.

În aceste condiții, pentru ca și minoritatea națională să fie inclusă — și nu exclusă — în sintagma constituțională de „stat național”, națiunea trebuie înțeleasă ca o relație juridică ce are ca element central cetățenia, iar, în aceste condiții, reglementarea într-un anume fel a organizării administrativ-teritoriale a statului — care recunoaște realitatea istorică — nu vizează și nici nu afectează în niciun mod această relație juridică între stat și cetățean.

Mai mult, potrivit art.3 din Legea nr.2/1968 privind organizarea administrativă a teritoriului României, publicată în Buletinul Oficial nr.163 din 20 decembrie 1968, „*Județul este alcătuit din orașe și comune — unități de bază ale organizării administrativ-teritoriale a țării — în funcție de condițiile geografice, economice și social-politice, etnice și de legăturile culturale și tradiționale ale populației*”. Astfel, și reglementarea legală în vigoare în prezent recunoaște că delimitarea județelor — unități administrativ-teritoriale — are în vedere „*legăturile [...] tradiționale ale populației*”.

De asemenea, art.8 din aceeași lege, precum și art.1 alin.(2) lit.h) din Legea administrației publice locale nr. 215/2001, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.123 din 20 februarie 2007, consacră noțiunea de „*subdiviziune administrativ-teritorială*” în privința sectoarelor municipiului București.

Așadar, motivarea prin care sunt considerate a fi neconstituționale prevederile analizate prin prezenta opinie separată nicidecum nu poate avea la bază „atingerea adusă caracterului național și unitar al statului român”.

IV. În privința modificărilor preconizate la art.6 din Constituție, reținem următoarele:

1. Pct.I din Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba-Iulia din 18 noiembrie/1 decembrie 1918 „*Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noiembrie/1 Decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România*”. Art.III al aceluiași act, expresie a opțiunii democratice a „Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească”, prevede „**Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa**

proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc”.

De altfel, acest text își are rădăcinile chiar în revendicările națiunii române din Transilvania încă din secolul al XIX-lea. În acest context menționăm și Petiția Națională adoptată de Adunarea Națională de la Blaj (15—17 mai 1848), prin care, la punctul 1 al acesteia, „*Națiunea română, răzimată pe principiul libertății, egalității și fraternității, pretinde [...] să-și aibă reprezentanții săi la dieta țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se servească cu limba sa în toate trebile ce se ating de dânsa, atât în legislațiune, cât și în administrațiune*”. De asemenea, la punctul 7 se arată că „*Națiunea română cere libertatea de a vorbi, de a scrie și a tipări fără nicio censură*”.

Astfel, aceste tradiții democratice au fost reflectate *mutatis mutandis* în Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba-Iulia din 18 noiembrie/1 decembrie 1918 în privința „popoarelor conlocuitoare”.

2. Tratatul minorităților de la Paris, încheiat între puterile aliate și asociate, pe de o parte, și, România, pe de altă parte, la data de 9 decembrie 1919, stabilește la art.11 că „*România consimte să acorde, sub controlul statului român, comunităților secuilor și sașilor, în Transilvania, autonomia locală, în ce privește chestiunile religioase și școlare*”.

3. În prezent, în lipsa adoptării unui statut al minorităților naționale, este în vigoare în acest domeniu Legea nr.86/1945 (a se vedea, în acest sens, și avizul Consiliului Legislativ nr.575/23 mai 2005), lege care în anexa sa face referire la cele două acte anterior menționate.

Menționăm că, după mai bine de 10 ani de la revizuirea Constituției¹, nu a fost adoptată legea organică referitoare la statutul minorităților naționale. Din contră, un proiect de lege care trebuie să reglementeze acest domeniu, inițiat de Guvern la 26 mai 2005, a fost respins de Senat pe data de 24 octombrie 2005 și de peste 8 ani este, practic, în nelucrare la Camera Deputaților.

4. Considerăm că este fără tăgadă faptul că toate constituțiile române adoptate ulterior datei de 1918 au avut în vedere, în mod evident, acest act de unire al Transilvaniei cu România, însă aplicarea principiului democratic înscris la art.III din Proclamație — referitor la „*popoarele conlocuitoare*” — a reprezentat și reprezintă o problemă a statului român modern încă nerezolvată.

5. În acest context apreciem că, în privința statului român, Declarația de la Alba-Iulia este un act cu valoare constituțională și, pe cale de consecință, formează un bloc de constituționalitate cu Constituția adoptată la 1991.

5.1. Noțiunea de „*bloc de constituționalitate*”

Fără a relua teoria blocului de constituționalitate², facem trimitere la Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.36 din 5 decembrie 2013, care, la paragraful 87, prevede că „prin referința din Preambulul Constituției, Declarația de Independență are, în mod incontestabil, valoare de text constituțional. Chiar dacă o asemenea referință lipsea în Preambulul Constituției, Declarația de Independență a Republicii Moldova oricum, prin natura sa, ar avea valoare de text constituțional, deoarece reprezintă expresia majoră a voinței poporului de a construi și trăi într-un stat liber și independent, voință care predetermină necesitatea adoptării Constituției și îl leagă pe constituent de idealurile, principiile și valorile Declarației”.

5.2. Interpretarea art.1 alin.(3) din Constituția României

Deși Constituția României nu are un preambul, se constată că art.1 al acesteia este un text de bază, care consacră principiile generale directoare și caracterele statului român și care la alin.(3) recunoaște „*spiritul tradițiilor democratice ale poporului român*”. În aceste

---

¹ În urma revizuirii Constituției în anul 2003, s-a stabilit că statutul minorităților naționale urmează a fi reglementat prin lege organică [art.73 alin.(3) lit.r)]. Este prima consacrare la nivel constituțional a ideii de statut al minorităților naționale.

² Noțiunea „blocului de constituționalitate” s-a impus în Franța și a avut ca premisă interpretarea extensivă a ideii de Constituție. În acest context, blocul de constituționalitate cuprinde Constituția din 1958, Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din 1789, Preambulul Constituției din 1946 și principiile fundamentale recunoscute de legile Republicii. De aceea, Consiliul Constituțional francez, în jurisprudența sa, a folosit ca text de referință, pe lângă Constituția din 1958, Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din 1789 (Decizia nr.73—51 din 27 decembrie 1973), Preambulul Constituției de la 1946 (Decizia nr.75—54 din 15 ianuarie 1975) și principiile fundamentale recunoscute de legile Republicii (Decizia nr.71—44 din 16 iulie 1971).

condiții, apreciem că, indiferent de existența sau nu a unui preambul al Constituției și dat fiind că art.1 alin.(3) din Constituție se îndepărtează, în anumite aspecte, de la caracterul strict normativist impus de către Adunarea Constituantă din 1991, conținutul acestui din urmă text recunoaște, pe deplin, „*spiritul tradițiilor democratice ale poporului român*”. Este o noțiune largă și cuprinzătoare, care recunoaște, în mod implicit, principiile generale și imuabile consacrate și în actele cu valoare constituțională. Legiuitorul constituant a dorit astfel să precizeze, în mod expres, dacă mai era nevoie, necesitatea și obligația statului român de a respecta *tradițiile democratice* ale poporului român. Desigur, aceste tradiții democratice nu se limitează la perioada de după decembrie 1989, ci au în vedere toate acele manifestări reale de democrație ale poporului român care au constituit temelia statului român modern.

5.3. În acest context, se constată că Rezoluțiunea de la Alba-Iulia reprezintă o manifestare democratică a unei voințe populare originare, care se impune să fie respectată, recunoscută și dezvoltată în tot cursul istoriei statului român. Fiind fundamentul acestuia, este evident că, indiferent de trecerea anilor, principiile recunoscute de aceasta reprezintă elemente imuabile din punctul de vedere al poporului român, iar o asemenea manifestare originară și directă a democrației nu poate impune decât respectarea ei de către actele constituționale ulterioare, deci, implicit, și de Constituția României din 1991.

De asemenea, se constată că referirea constituțională la „*spiritul tradițiilor democratice ale poporului român*” nu poate rămâne fără rezultate, ci aceasta a fost înscrisă tocmai pentru a fi respectată, și nu pentru a fi eludată sau neluată în seamă. De aceea, sub acest aspect, trebuie acceptată și în dreptul constituțional românesc noțiunea de „bloc de constituționalitate”.

5.4. Precizăm că tradițiile democratice ale poporului român nu pot fi preluate trunchiat *pro parte*, pentru că s-ar ajunge la situații inadmisibile în sensul că anumite părți ale actelor cu valoare constituțională sunt expresie a tradițiilor democratice, iar altele nu. Astfel, **tradițiile democratice nu se aleg, ci se recunosc și se impun potrivit cerințelor și năzuințelor celor vizați.**

6. Așa cum se menționează și în decizia anterior citată a Curții Constituționale din Republica Moldova, „nicio prevedere a Constituției, reflectată în textul Declarației de Independență, nu poate încălca limitele (prevederile) Declarației”. Raportând *mutatis mutandis* cele acolo arătate, nicio prevedere a Constituției României reflectată în Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba-Iulia nu poate încălca limitele (prevederile) Rezoluțiunii.

În acest context, textul propus a fi introdus prevede înființarea unor organe proprii de decizie și executive ale minorităților naționale, aspect ce nu poate fi privit decât ca un element necesar pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității minorităților naționale în cadrul constituțional existent, și nu ca o chestiune care aduce atingere caracterului unitar și național al statului român.

Acest text se referă la faptul că deciziile legate de **instruirea** persoanelor aparținând minorităților naționale în limba lor trebuie să le revină acestora — în înțelesul, adăugăm noi, actului de la 18 noiembrie/1 decembrie 1918. Pentru că numai prin învățământ persoana devine conștientă de identitatea sa, de faptul că aparține unei anumite minorități naționale. Fără învățământ ea nu și-ar putea exprima în mod real identitatea și, în timp, o va pierde.

În consecință, apreciem că învățământul constituie unul dintre elementele fundamentale ale identității etnice, culturale, lingvistice și religioase ale minorităților naționale, astfel încât orice aspect ce ține de afirmarea, păstrarea și dezvoltarea identității minorității naționale trebuie să țină de resortul exclusiv al acesteia.

7. Este contrastant faptul că dreptul la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității minorităților naționale, reglementat prin art.6 din Constituția în vigoare, nu afectează caracterul național și unitar al statului român, în schimb, existența unor organe proprii de decizie cu competențe *în acest domeniu* sau consultarea *în acest domeniu* a organizațiilor persoanelor aparținând minorităților naționale contravine caracterului unitar și național al statului. O atare construcție nu poate fi decât o contradicție în termeni, întrucât se pare că pleacă de la premisa că majoritatea impune minorității modul în care trebuie să își păstreze, dezvolte și exprime identitatea.

8. Considerăm că o atare prevedere nu pune în discuție în niciun fel caracterul unitar al statului, caracter ce are în vedere *structura de stat*; statul unitar este antitetic cu cel federativ, or inițiativa de revizuire nu urmărește nici pe departe așa ceva, nu pune în discuție caracterul unitar al statului, ci vizează, pe de o parte, o autonomie de decizie în chestiunile care țin de învățământ, cultură, tradiții și, implicit, de identitatea minorităților naționale, iar, pe de altă

parte, de o consultare a minorității naționale atunci când se stabilește cadrul legal în care ele vor decide — deci, în final, decizia cu privire la stabilirea cadrului în care minoritățile naționale își vor exercita competențele proprii referitoare la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor aparține tot autorităților publice centrale și locale (competențe exclusive/partajate/delegate). Mai mult, textele analizate nu se referă nici la caracterul de stat național al României, concept mai degrabă istoric bazat pe ideea de stat-națiune.

9. Noțiunea de „organe proprii” nu trebuie privită ca o structură desprinsă de autoritatea statului român, ci ca o structură intrinsecă acesteia, care reprezintă minoritatea, care este compusă din reprezentanți ai acesteia și care decide în chestiunile ce privesc învățământul în limba minorității, respectiv identitatea sa culturală. Dreptul prevăzut la art.6 din Constituție nu poate fi exprimat în sensul ca majoritatea să decidă cum anume minoritatea să își păstreze, să își dezvolte și să își exprime identitatea sa.

10. Textul propus a fi introdus este o chestiune de principiu, el nu poate reglementa până la amănunt un anumit principiu, aspect care revine legiuitorului infraconstituțional prin adoptarea statutului minorităților naționale.

Nu contest faptul că acest text ar fi necesitat o anumită reformulare pentru a fi clar, precis și previzibil, dar de aici și până a se constata încălcarea caracterului unitar și național al statului român este cale lungă, aspect ce pune în discuție chiar buna-credință în interpretarea soluției legislative analizate.

V. Articolului unic pct.11 i s-ar putea imputa faptul că este imprecis redactat, dar nu se poate susține că încalcă limitele revizuirii Constituției.

Este dreptul inherent al minorității de a-și folosi simbolurile proprii, expresie directă a art.6 din Constituție. Faptul că acest text a fost plasat în cadrul art.12 cu denumirea marginală *Simboluri naționale* nu înseamnă că în vreun fel se încearcă includerea simbolurilor minorității naționale în acest concept. În Spania, astfel cum s-a arătat mai sus, simbolurile comunităților autonome sunt reglementate în cadrul articolului intitulat *Drapelul național*, fără ca acest lucru să însemne o modificare/ridicare la nivel național a unui simbol regional.

Mai mult, Curtea Constituțională a României constată ca fiind „neconstituțional” acest articol pentru că nu a fost corect așezat, pe când un alt text referitor la egalitatea de arme, incorect poziționat la art.24 — *Dreptul la apărare*, nu este constatat „neconstituțional” pentru că nu ar corespunde cu denumirea marginală a textului, ci recomandă re poziționarea acestuia în cadrul art.21 din Constituție.

În privința sintagmei „*spațiu public și privat*”, se constată din nou că este de nivelul legii să definească termenii folosiți în Constituție și nu neapărat prin textul Constituției; dacă sintagma este imprecisă nu înseamnă că și dreptul de a folosi simbolurile minorității naționale este împotriva Constituției.

Oare în momentul de față membrilor minorităților naționale le este interzisă folosirea simbolurilor proprii în „spațiul” lor privat? O asemenea interpretare ar suprima garanții inerente dreptului la viață, intimă, familială și privată, libertății de exprimare sau libertății conștiinței, contrar art.152 alin.(2) din Constituție.

A nu-ți putea folosi simbolurile proprii minorității din care faci parte, mai ales în unitățile administrativ-teritoriale unde majoritatea covârșitoare este dată de persoanele aparținând minorității naționale, este echivalent cu a ignora și, în final, a nega dreptul la identitate al minorității naționale respective.

VI. În susținerea celor de mai sus se pot invoca și prevederi ale unor acte internaționale sau aspecte de drept comparat referitoare la minoritățile naționale.

1. Actele internaționale ratificate în acest domeniu fac parte din dreptul intern al României, având în vedere art.11 alin.(2) din Constituție, iar, în conformitate cu art.11 alin.(1) din Constituție, statul român este obligat să îndeplinească „întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte”, ceea ce exprimă în mod evident principiul de drept internațional public *pacta sunt servanda*.

2. Relevante în chestiunea analizată sunt următoarele acte ce privesc minoritățile naționale:

— art.27 din Pactul internațional privind drepturile civile și politice — Drepturile persoanelor aparținând minorităților. În legătură cu acest text, Curtea Constituțională, prin Decizia nr.2 din 4 ianuarie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.136 din 23 februarie 2011, a stabilit că, „în accepțiunea pct.1 din Comentariul general nr.23 referitor la art.27 din Pactul internațional privind drepturile civile și politice — *Drepturile persoanelor aparținând minorităților* —, acest articol din pact stabilește și recunoaște un drept care este conferit unor persoane aparținând grupurilor minoritare și care este distinct și

complementar în raport cu toate celelalte drepturi de care acestea se bucură în baza Pactului, la fel ca oricare altă persoană (dreptul la propria viață culturală, de a profesa și de a practica propria religie sau de a folosi propria limbă). Pct.6.1 din același comentariu prevede că, deși art.27 din pact este formulat în termeni negativi, acesta recunoaște totuși existența unui «drept» și impune respectarea sa. În consecință, statele părți sunt obligate să se asigure că existența acestui drept este recunoscută, iar exercitarea sa protejată împotriva oricărei încălcări. Totodată, potrivit pct.6.2 din comentariu, drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale depind, la rândul lor, de capacitatea grupului minoritar de a-și păstra cultura, limba sau religia. Prin urmare, pot fi necesare, de asemenea, măsuri pozitive pentru protejarea identității minorității și a drepturilor membrilor acestui grup de a se bucura și de a-și dezvolta propria cultură și limbă și de a practica propria religie, în comun cu ceilalți membri ai grupului. În fine, protecția acestor drepturi este menită a asigura păstrarea și a continua dezvoltarea identității culturale, religioase și sociale a persoanelor aparținând minorităților respective, deci să îmbogățească structura societății în întregul său (a se vedea, în acest sens, pct.9 din comentariu);

— art.1 paragraful 1 din Declarația cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice, adoptată la cea de-a 92-a sesiune plenară a Adunării Generale a ONU din 18 decembrie 1992, prevede că „*Statele vor proteja existența și identitatea națională sau etnică, culturală, religioasă sau lingvistică a minorităților înăuntrul teritoriilor lor și vor încuraja crearea de condiții pentru promovarea acestei identități*”. De asemenea, „*Politicile și programele naționale vor fi planificate și aplicate luând în considerare, în modul cuvenit, interesele legitime ale persoanelor aparținând minorităților naționale*” (art.5 paragraful 1 din declarație).

De observat că România a devenit membru al Organizației Națiunilor Unite la 14 decembrie 1955;

— art.3 paragraful 2 din Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, încheiată la Strasbourg la 1 februarie 1995, ratificată prin Legea nr.33/1995, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.82 din 4 mai 1995, care prevede că „*Persoanele aparținând minorităților naționale pot exercita drepturile și libertățile ce decurg din principiile enunțate în prezenta convenție-cadru, individual sau în comun cu alții*”. În continuare, art.5 paragraful 1 din aceeași convenție-cadru prevede: „*Părțile se angajează să promoveze condițiile de natură să permită persoanelor aparținând minorităților naționale să-și mențină și să-și dezvolte cultura, precum și să-și păstreze elementele esențiale ale identității lor, respectiv religia, limba, tradițiile și patrimoniul lor cultural*”;

— preambulul Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare, adoptată la 5 noiembrie 1992 la Strasbourg, ratificată prin Legea nr.282/2007, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.752 din 6 noiembrie 2007, prevede că „*protecția și promovarea limbilor regionale sau minoritare în diferite țări și regiuni ale Europei reprezintă o contribuție importantă la construirea unei Europe bazate pe principiile democrației și ale diversității culturale, în cadrul suveranității naționale și al integrității teritoriale*”.

3. De asemenea, avem în vedere și Recomandarea Consiliului Europei 1.201 (1993) privind adoptarea unui protocol adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale referitor la drepturile minorităților naționale, adoptată de Adunarea generală a Consiliului Europei la data de 1 februarie 1993 (act fără caracter obligatoriu), care la art.8 prevede că persoanele aparținând unei minorități naționale au dreptul de a înființa și de a-și conduce școlile, precum și instituțiile de educație și formare proprii în cadrul sistemului juridic al statului.

În continuare, prin Recomandarea 43 (1998) privind autonomia teritorială și minoritățile naționale, adoptată de Adunarea generală a Consiliului Europei la data de 29 septembrie 2003, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei pune în vedere statelor membre care doresc să își modifice organizarea administrativ-teritorială și, în special, celor care creează un nivel regional de administrație în teritoriile în care minoritățile naționale reprezintă o parte substanțială a populației:

— să garanteze, printre altele, crearea autorităților administrative într-un mod de natură a evita dispersarea membrilor minorităților naționale și a permite protejarea lor în mod efectiv;

— să garanteze autorităților locale competențe de natură a asigura o protecție adecvată minorităților;

— să consulte populația vizată de măsurile de reorganizare administrativă în conformitate cu art.5 din Carta europeană a autonomiei locale;

— să asigure competențe substanțiale în sfera dezvoltării regionale în privința autorităților regionale deja create, astfel încât acestea să poată valorifica potențialul lor reprezentat de istorie, tradiții și multiculturalism.

Importanța domeniului este subliniată și de Recomandarea 1.623 (2003) privind drepturile minorităților naționale, adoptată de Adunarea generală a Consiliului Europei la data de 29 septembrie 2003, din care transpare ideea realizării unor politici comune în domeniul protecției minorităților naționale la nivelul Uniunii Europene (pct.13).

În fine, Recomandarea 1.735 (2006), anterior citată, la pct. 16, invită statele membre să promoveze în legislația lor națională recunoașterea drepturilor culturale ale minorităților, să adapteze constituțiile lor la standardele europene democratice contemporane, în sensul integrării tuturor cetățenilor lor, indiferent de originea lor etnoculturală, într-o entitate multiculturală și civică.

4. Legislație relevantă a unor state în privința minorităților naționale

4.1. Spania

Art.4 din Constituție cu denumirea marginală *Drapelul național* prevede în acest articol astfel intitulat posibilitatea comunităților autonome de a avea steaguri și însemne proprii pe care să le folosească pe clădirile lor publice și în ceremoniile lor oficiale, împreună cu steagul spaniol. Astfel, constatăm că avem de-a face cu o prevedere de rang constituțional în cadrul articolului intitulat *Drapelul național*.

Art.143 și următoarele din Constituție prevăd posibilitatea provinciilor învecinate cu tradiții istorice, culturale și economice comune de a se constitui în comunități autonome, fără a fi afectată în vreun fel unitatea națională a Spaniei, prevăzută la art.2 din Constituția acesteia.

4.2. Italia

Constituția Italiei, stat unitar, prevede la art.116 existența unor regiuni autonome, fără a fi astfel afectat caracterul unitar și național al statului. De altfel, art.1 paragraful 1 din Statutul special al regiunii Trentino-Alto Adige prevede că aceasta este o regiune autonomă, cu personalitate juridică, „în cadrul structurii politice a Republicii italiene, care este una și indivizibilă”. Potrivit aceluiași text, această regiune cuprinde două subdiviziuni administrativ-teritoriale, denumite provincii — Trento și Bolzano.

4.3. Serbia

Potrivit art.75 paragraful 1 din Constituție, minorităților naționale le sunt garantate drepturi individuale și colective, iar paragraful 3 al aceluiași articol prevede că persoanele aparținând minorităților naționale își pot alege consilii naționale pentru a-și exercita dreptul la autonomie în domeniul culturii, educației, informației și folosirii oficiale a limbii și a scrierii lor, în condițiile legii. De asemenea, art.2 din Legea cu privire la consiliile naționale ale minorităților naționale prevede că minoritatea națională va participa în procesul decizional sau va decide în probleme privind domeniile mai sus enunțate și va înființa instituții, societăți sau alte organizații în domeniile menționate.

VII. Analizând legislația statelor menționate, rezultă că pentru păstrarea identității minorităților naționale există variate forme de apărare și dezvoltare a acesteia, fie prin crearea unor unități administrativ-teritoriale autonome, fie prin alte măsuri.

Dreptul la identitate trebuie susținut de stat, prin măsuri pozitive (a se vedea, în acest sens, și Decizia Curții Constituționale nr.2 din 4 ianuarie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.136 din 23 februarie 2011), și nu împiedicat/îngreunat. Pentru că de multe ori o asemenea acțiune a statului poate duce la consecințe insurmontabile și ireversibile cu privire la viața unei minorități naționale (a se vedea situația minorității germane din România, care, datorită politicii regimului comunist, în prezent, mai numără aproximativ 36.000 de persoane din cele 400.000 existente în 1954, sau situația din Ucraina, unde legea privind limbile regionale ale minorităților naționale a fost abrogată, stârnind reacții de dezaprobare din partea multor state europene, inclusiv România).

VIII. Pentru toate cele de mai sus expuse, consider că, prin Decizia nr.80 din 16 februarie 2014, Curtea Constituțională a interpretat în mod greșit atât textele Constituției, cât și cele din propunerea legislativă de revizuire a Constituției, calificând prevederile articolului unic pct.4, 6 și 11 din aceasta ca fiind contrare caracterului unitar și național al statului român, în condițiile în care, în realitate, aceste texte se referă, pe de o parte, la criteriile avute în vedere pentru organizarea subdiviziunilor administrativ-teritoriale ale regiunilor, iar, pe de altă parte, la drepturi inalienabile ale minorităților naționale.

Judecător,
Puskás Valentin Zoltán